

ISSN 1896-4923
e-ISSN 2956-8536

2024/44
KWARTALNIK

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

LAT
25

POLSKA

LAT
20

UNIA
EUROPEJSKA

2024/44
KWARTALNIK

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

BBN

Przewodniczący Rady Naukowej kwartalnika „Bezpieczeństwo Narodowe”:
dr Jacek Siewiera, Sekretarz Stanu, Szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego

Redaktor naczelny: **gen. bryg. dr hab. inż. Mariusz M. Fryc**

Zastępca Redaktora naczelnego: **Paweł Pietrzak**

Sekretarz redakcji: **Agnieszka Ogrodowska**

Korekta i redakcja językowa: **Kinga Słowik**

© Copyright by Biuro Bezpieczeństwa Narodowego 2024

© Copyright by the Authors 2024. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.

Adres redakcji:

ul. Karowa 10, 00-315 Warszawa

Tel.: +48 22 695 18 96, Faks: +48 22 695 18 01

E-mail: redakcja@bbn.gov.pl

Projekt graficzny okładki: Tomasz Czapski

Wydawca: Biuro Bezpieczeństwa Narodowego

ul. Karowa 10, 00-315 Warszawa

Numer ISSN 1896-4923

Numer e-ISSN 2956-8536

Elektroniczna wersja czasopisma dostępna jest na stronie <https://www.bezpieczenstwo-narodowe.pl>
oraz www.bbn.gov.pl

Nakład: 250 sztuk

Artykuły zamieszczone w czasopiśmie są recenzowane.

Opinie wyrażone w artykułach są poglądami autorów i nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Biura Bezpieczeństwa Narodowego.

Spis treści

Od redakcji	5
Tomasz Kowalik Siły Zbrojne RP w 25-lecie członkostwa Polski w NATO	9
Eugeniusz Cieślak Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej w NATO. Refleksje z perspektywy ćwierćwiecza	57
Krzysztof Motacki Znaczenie wzmocnionej Wysuniętej Obecności NATO dla bezpieczeństwa Polski i krajów bałtyckich	91
Grzegorz Hadam Dowództwo Wielonarodowej Dywizji Północny–Wschód w systemie dowodzenia NATO	115
Stanisław Waszczykowski, Kamil Opara, Karolina Hermann Środowisko bezpieczeństwa w koncepcjach strategicznych NATO i strategiach bezpieczeństwa narodowego RP	127
Edyta Maria Pytel Bezpieczeństwo socjalne obywateli Unii Europejskiej w aspekcie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych	157
Notka biograficzna	177

Table of content

Editorial	5
Tomasz Kowalik The Polish Armed Forces at the 25 th anniversary of Poland's NATO membership	9
Eugeniusz Cieślak Armed forces of the Republic of Poland in NATO. Reflections from the perspective of a quarter century	57
Krzysztof Motacki The importance of NATO enhanced Forward Presence for the security of Poland and the Baltic states	91
Grzegorz Hadam Multinational Division North-East in the NATO command system	115
Stanisław Waszczykowski, Kamil Opara, Karolina Hermann Security environment in NATO's strategic concepts and Polish national security strategies	127
Edyta Maria Pytel Social security of European Union citizens in the context of the European Pillar of Social Rights	157
About the Authors	177

Od Redakcji

Szanowni Państwo,
oddajemy w Państwa ręce pierwsze tegoroczne wydanie kwartalnika „Bezpieczeństwo Narodowe”. Przypada ono w 25-lecie członkostwa Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim i w 20-lecie przystąpienia do Unii Europejskiej. Z tego też powodu całe wydanie Kwartalnika chcieliśmy poświęcić sprawom bezpieczeństwa i obronności rozpatrywanym przez pryzmat naszej obecności w tych strukturach.

W pierwszym artykule generał brygady, doktor Tomasz Kowalik, zastępca szefa sztabu ds. zabezpieczenia w Wielonarodowym Korpusie Północny Wschód (MNC NE), na podstawie zarówno osobistych doświadczeń wyniesionych ze służby w strukturach sojuszniczych, jak i prowadzonych przez siebie badań, próbuje określić stan Sił Zbrojnych RP na przestrzeni 25-lecia członkostwa w NATO. W szczególności ocenia potencjał Wojska Polskiego i jego gotowość do przejęcia dowodzenia potencjalną sojuszniczą multidomenową operacją obronną. Autor dochodzi m.in. do wniosku, że choć Siły Zbrojne RP odgrywają rosnącą rolę w Sojuszu, a ich wpływ do prowadzenia kolektywnej obrony stale rośnie, istnieje szereg obszarów, które winny zostać usprawnione. W tym kontekście rekomenduje: dalszą rozbudowę sojuszniczych struktur dowodzenia w Polsce, w tym przeniesienie Połączonego Dowództwa Wsparcia Logistycznego (*Joint Logistics Support Groups*, JLSG) z Brunssum na stałe do Polski; rozbudowę infrastruktury wojskowej NATO w regionie; synchronizację planów sojuszniczych i narodowych; zacieśnienie współdziałania pomiędzy trzema dowództwami korpusów lądowych rozlokowanych w Polsce (II – polski, V – amerykański i MNCNE – sojuszniczy); podporządkowanie jednostek bojowych i wsparcia Wielonarodowej Dywizji Północny Wschód, a także rozbudowę NATO-wskiej batalionowej grupy bojowej w brygadową.

W kolejnym artykule pułkownik (rez.), doktor hab. Eugeniusz Cieślak, profesor Bałtyckiej Akademii Obrony (Baltic Defence College) w Estonii, dokonuje podsumowania dwudziestu pięciu lat członkostwa Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim. Twierdzi, że po ćwierćwieczu członkostwa Siły Zbrojne RP są lepiej przygotowane do realizacji zadań związanych z odstraszaniem i obroną. Z kolei ich uczestnictwo w planowaniu obronnym NATO zdyscyplinowało ten proces w wojsku polskim, urealniło plany osiągania nowych zdolności operacyjnych oraz wywarło pozytywny wpływ na proces modernizacji technicznej armii. Zdaniem Autora w perspektywie najbliższej dekady priorytetem powinno pozostawać dalsze umacnianie potencjału obronnego, zwłaszcza w zakresie obrony kolektywnej.

W trzecim artykule generał dywizji (w stanie spoczynku) Krzysztof Motacki, wykładowca Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku, analizuje znaczenie wzmocnionej wysuniętej obecności NATO dla bezpieczeństwa Polski i krajów bałtyckich. Autor, który był odpowiedzialny za formowanie Wielonarodowej Dywizji Północny Wschód (*Multinational Division Northeast*, MND NE), a następnie nią dowodził, przedstawia kontekst jej powołania, stan obecny oraz perspektywę rozwoju. Wysnuwa tezę, że wzmocniona wysunięta obecność odgrywa w domenie lądowej istotną rolę w odstraszaniu na wschodniej flance Sojuszu. Rekomenduje dalsze jej umacnianie do poziomu co najmniej dwóch w pełni rozwiniętych dywizji NATO. W tym zakresie postuluje m.in. rozwinięcie batalionowych grup bojowych do poziomu brygady w krajach bałtyckich i w Polsce przy jednoczesnym przygotowywaniu jednostek dywizyjnych (tj. jednostek artyleryjskich, przeciwlotniczych, logistycznych, rozpoznawczych, inżynieryjnych). Twierdzi również, że dwie dywizje w pierwszych dniach konfliktu zbrojnego byłyby w stanie natychmiast wykorzystać swoje brygady, a w ciągu następnych kilku kolejnych dni użyć pełen potencjał pozostałych jednostek dywizyjnych, które we współdziałaniu z siłami narodowymi stanowiłyby istotny element obrony w naszym regionie, w tym w Polsce.

W kolejnym artykule komandor porucznik Grzegorz Hadam podejmuje próbę przedstawienia kluczowego znaczenia Dowództwa

Wielonarodowej Dywizji Północny Wschód w systemie dowodzenia NATO w obliczu zmieniającej się sytuacji bezpieczeństwa międzynarodowego. Twierdząc, że środkiem ciężkości działań Sojuszu jest obecnie flanka wschodnia NATO, Autor przybliży główne zadania i plany rozwoju dowództwa jako ważnego elementu w sojuszniczej architekturze bezpieczeństwa. Zwraca przy tym uwagę m.in. na to, jak sprawnie dowództwo dywizji adaptuje się do nowych wyzwań bezpieczeństwa. Wdrażanie nowoczesnych technologii i koncepcji pozwala osiągnąć podstawowy cel, którym jest utrzymanie gotowości do integracji i dowodzenia jednostkami wydzielonymi do obrony kolektywnej na wschodniej flance Sojuszu.

W piątym artykule Stanisław Adam Waszczykowski oraz Kamil Stanisław Opara, specjaliści z Zespołu Analiz Biura Polityki Międzynarodowej w Kancelarii Prezydenta RP, wraz Karoliną Hermann z Departamentu Współpracy Międzynarodowej w Ministerstwie Finansów w artykule „Środowisko bezpieczeństwa w koncepcjach strategicznych NATO i strategiach bezpieczeństwa narodowego RP” próbują określić i porównać stopień zbieżności narodowych ocen międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa z perspektywą sojuszniczą. Choć Autorzy potwierdzają dość wysoką zbieżność ocen i poglądów w tym zakresie, to jednak podkreślają największą dostrzegalną różnicę w analizowanych dokumentach, a dotyczyła ona postrzegania Federacji Rosyjskiej. Twierdzą m.in., że w polskich strategiach bezpieczeństwa podejście do polityki Federacji Rosyjskiej szybciej ewoluowało od partnerskiego, przez zachowawcze, do postrzeganego przez pryzmat zagrożenia niż w przypadku NATO. Autorzy zwracają również uwagę na fakt odgrywania przez Polskę coraz ważniejszej roli w Sojuszu. W kontekście opracowywania nowych strategii bezpieczeństwa narodowego, w częściach poświęconych diagnozie międzynarodowego środowiska, powinno przekładać się to na przyjęcie szerszego podejścia, obejmującego dostrzeganie i ujmowanie problemów, wyzwań oraz zagrożeń nie tylko regionalnych, lecz także ponadregionalnych. Postulują również częstszą niż dotychczas aktualizację strategii bezpieczeństwa narodowego, co wymusza obserwowana obecnie wysoka dynamika zmian zachodzących w Europie i na świecie.

Edyta Pytel, doktorantka nauk społecznych w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, w ostatnim artykule „Bezpieczeństwo socjalne obywateli Unii Europejskiej w aspekcie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych” przedstawia podejście UE wobec bezpieczeństwa socjalnego. Opisuje założenia i zasady wynikające z Europejskiego Filaru Praw Socjalnych, a także przedstawia ich implikacje dla bezpieczeństwa socjalnego obywateli Wspólnoty, ze szczególnym uwzględnieniem Polski. Autorka twierdzi, że Europejski Filar Praw Socjalnych przyczynia się do wzmocnienia bezpieczeństwa europejskiego. Służy m.in. wyrównywaniu standardów socjalnych na całym obszarze traktatowym oraz sprzyja tworzeniu spójnych i skutecznych systemów ochrony, które odpowiadają na konkretne wyzwania i potrzeby socjalne obywateli. Stanowi on też punkt odniesienia do kształtowania polityk związanych z zatrudnieniem, opieką zdrowotną oraz edukacją. Według Autorki Europejski Filar Praw Socjalnych pozwala zabezpieczyć prawa i dobrobyt obywateli Unii Europejskiej oraz zwiększyć ich poczucie całościowego bezpieczeństwa.

Jako Redakcja staraliśmy się wyselekcjonować dla Państwa artykuły, które w sposób przekrojowy ukażą naszą obecność, ale i transformację, którą przeszliśmy jako Polska, w szczególności Siły Zbrojne RP w strukturach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Mamy nadzieję, że lektura Kwartalnika skłoni Państwa do głębokiej refleksji nad zagadnieniami bezpieczeństwa sojuszniczego, a zwłaszcza obecnymi wyzwaniami dotyczącymi problematyki wzmacniania zdolności do odstraszania i obrony na wschodniej flance NATO. Wyrażamy również przekonanie, że zawarte tu treści prócz merytorycznej wartości będą napawać Państwa dumą z naszych osiągnięć w rocznicę ćwierćwiecza obecności w Sojuszu Północnoatlantyckim i dwudziestolecia w strukturach Unii Europejskiej.

Z życzeniami inspirującej lektury
gen. bryg. dr hab. inż. Mariusz Fryc
Redaktor Naczelny

gen. bryg. dr Tomasz Kowalik¹

Wielonarodowy Korpus Północny-Wschód, Szczecin, Polska

SIŁY ZBROJNE RP W 25-LECIE CZŁONKOSTWA POLSKI W NATO

THE POLISH ARMED FORCES AT THE 25th ANNIVERSARY OF POLAND'S NATO MEMBERSHIP

Abstrakt: 25. rocznica przystąpienia Polski do NATO nasuwa pewne refleksje i wnioski. Siły Zbrojne RP odgrywają coraz ważniejszą rolę w Pakcie Północnoatlantyckim, a ich wpływ na zdolności prowadzenia operacji obronnej NATO rośnie, m.in. poprzez sukcesywne zwiększanie ich interoperacyjności z siłami zbrojnymi sojuszników. Jednocześnie ten proces ma miejsce w dobie pogarszającej się sytuacji bezpieczeństwa w Europie. Zmieniające się uwarunkowania skutkują rekomendacjami, które dotyczą dalszego rozwoju sojuszniczych struktur dowodzenia w Polsce, rozbudowy sojuszniczej infrastruktury wojskowej w regionie, większej obsady stanowisk NATO-wskich przez Polskę, zwiększenia rotacyjności i mobilności kadry, wzmocnienia zakresu doskonalenia znajomości języka angielskiego u kadry Wojska Polskiego, a także niektórych dalszych kierunków rozwoju SZ RP.

Słowa kluczowe: Polska, Siły Zbrojne RP, NATO, NATO *Command Structure*, NATO *Force Structure*, struktury dowodzenia, infrastruktura wojskowa, transformacja sił zbrojnych, interoperacyjność, znajomość języka angielskiego

¹ <https://orcid.org/0009-0006-5935-6660>, tomikow@poczta.com.pl

Abstract: Poland's 25th anniversary of joining the North Atlantic Alliance evokes certain reflections and conclusions. The Polish Armed Forces play an increasingly important role in NATO and their impact on the capabilities to lead NATO's defensive operations is growing, i.a. due to their enhanced interoperability with allied armed forces. These dynamic changes occur in an era of a deteriorating security situation in Europe. These changing circumstances generate recommendations on further development of allied command structures in Poland, continued enhancement of allied military infrastructure, enhanced manning of allied positions by Poland, enhancement of assignment rotations and mobility of the cadre, further development of English language training, and some other developments of the Polish Armed Forces.

Keywords: Poland, Polish Armed Forces, NATO, NATO Command Structure, NATO Force Structure, command structures, military infrastructure, defence transformation, interoperability, English language proficiency

„Częstka narodu zawsze musi być pod bronią, bez niej swoi czy obcy z domu cię wygonią. Kto sarka na wojska by na nie nie płacić, utraciwszy wszystko wnet Ojczyznę straci”.

Adam Mickiewicz

Wstęp

Członkostwo Polski i Sił Zbrojnych RP w NATO przez ostatnie 25 lat (1999-2024) skłaniają do pewnych podsumowań, refleksji i rekomendacji. Podobnie czyniono po wcześniejszych rocznicach członkostwa Polski w NATO². Niniejszy artykuł stanowi próbę przyłączenia się do merytorycznej dyskusji na temat tego, jakie miejsce Siły Zbrojne RP zajmują obecnie w Sojuszu. Celem artykułu jest przedstawienie

² Obszerne opracowanie podsumowujące udział Sił Zbrojnych RP w NATO w pierwszej dekadzie członkostwa Polski przedstawia artykuł gen. dr. F. Gągora. Por.: *10 lat w NATO*, „Kwartalnik Bellona” 2009, nr 1, s. 7-25. Kolejnej analizy dokonał 11 lat później gen. broni dr S. Wojciechowski. Zob.: *21 Years of Polish Military NATO Membership – Glass Half Empty*, „Kwartalnik Bellona” 2000, nr 3, s. 13-36.

rozwoju i aktualnego stanu Sił Zbrojnych RP w dobie 25-lecia ich członkostwa w NATO, a zarazem dokonanie oceny potencjału Sił Zbrojnych RP do przejęcia dowodzenia potencjalną multidomenową operacją obronną NATO. Za podstawę wniosków posłużyły osobiste doświadczenia służby w strukturach NATO-wskich i krajowych oraz analiza literatury i dokumentów normatywnych NATO.

Siły Zbrojne RP stały się na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza istotnym składnikiem tej 75-letniej najpotężniejszej i prawdopodobnie najsukcesowniej oraz najdłużej funkcjonującej organizacji obronnej. Sojusz Północnoatlantycki przechodzi przez stałą transformację i metamorfozy, dalsza adaptacja Sił Zbrojnych RP winna zatem uwzględnić bieżące trendy i zmiany zachodzące w NATO i w państwach członkowskich, a także nadawać kierunek dla pozostałych sojuszników. Transformacja i rozbudowa potencjału Sił Zbrojnych RP muszą jednak postępować zgodnie z priorytetem, aby bronić w pierwszej kolejności terytorium Polski i Polaków, ale jednocześnie mieć istotny wkład kraju w kolektywną obronę Sojuszu z uwagi na fakt, że „bezpieczeństwo Sojuszu jest niepodzielne”³.

Artykuł traktuje o wybranych elementach determinujących efektywność zdolności obronnych Sił Zbrojnych RP jako integralną część struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego w perspektywie dotychczasowego członkostwa Polski w NATO i sytuacji bieżącej. Ocena zagrożeń poprzedza analizę wybranych sprawdzonych mechanizmów funkcjonowania Sojuszu Północnoatlantyckiego. Następnie interpretacji poddano dalszą adaptację struktur dowodzenia NATO ze szczególnym uwzględnieniem Polski i Europy Środkowo-Wschodniej, a także dostosowanie polskiego zaangażowania w te struktury. Oddzielne sekcje poświęcone są kwestiom interoperacyjności Sił Zbrojnych RP jako zdolności do synergicznego działania w wypełnianiu wyznaczonych zadań, w tym niezbędnej biegłej znajomości języka angielskiego u kadry polskiej, jej rotacyjnego wyznaczenia na kolejne

³ Koncepcja Strategiczna NATO w pkt. 3 mówi o niepodzielności bezpieczeństwa Sojuszu w następującym zdaniu: *We will strengthen our Alliance based on our indivisible security, solidarity, and ironclad commitment to defend each other, as enshrined in Article 5 of the North Atlantic Treaty*. Por. *Koncepcja Strategiczna NATO*, Madryt, 29 czerwca 2022 r., s. 3.

stanowiska służbowe oraz pozyskiwania sprzętu wojskowego na potrzeby Sił Zbrojnych RP, a także budżetowi obronnemu RP na tle innych państw członkowskich NATO. Choć transformacja Sił Zbrojnych RP postępowała przez ostatnie 25 lat w dobrym kierunku, wymaga ona dalszych kroków, by Polska osiągnęła jeszcze większe zdolności do skutecznego prowadzenia sojuszniczej multidomenowej operacji obronnej przeciwko potencjalnym zagrożeniom. W ostatnich kilku latach sytuacja bezpieczeństwa w Europie znacząco się pogorszyła, dlatego artykuł zakończono sekcją z rekomendacjami, które warto poddać analizie i wdrożyć w kolejnych latach.

Zagrożenia

Zagrożenie ze strony Rosji wobec Polski i całego regionu narasta stale od 2008 r. Bezpieczeństwo ulega stopniowej degradacji poprzez kolejne wojny wywoływane przez Rosję wobec Gruzji i Ukrainy oraz różnorodne ataki hybrydowe – od cyberataków, poprzez sabotaże, eksplozje (np. składów amunicyjnych w Vrbětice w Czechach w 2014 r.) czy otrucia za pomocą broni chemicznej na terenie państw członkowskich NATO (np. atak w Salisbury w Wielkiej Brytanii w 2018 r.) lub organizowanie zmasowanej nielegalnej migracji na Polskę i państwa Europy Środkowo-Wschodniej począwszy od połowy 2021 r. Polska jest także jednym z głównych kierunków rosyjskich ataków cybernetycznych na państwa wspierające Ukrainę⁴. Kolejne polskie strategie bezpieczeństwa narodowego, przyjmowane w 2014 r. oraz w 2020 r., sukcesywnie definiowały narastające zagrożenia dla naszego kraju⁵. Obecna Koncepcja Strategiczna NATO, przyjęta na szczycie w Madrycie w 2022 r., wyraźnie definiuje też zagrożenia płynące ze strony

⁴ S. Palczewski, *Ataki Rosji na NATO. Wywiad ocenia ryzyko*, strona internetowa CyberDefence24, 24 października 2023 r., <https://cyberdefence24.pl/cyberbezpieczenstwo/cybermagazyn-ataki-rosji-na-nato-wywiad-ocenia-ryzyko> (dostęp: 10 stycznia 2024 r.).

⁵ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2014*, Warszawa 2014, <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf> (dostęp: 11 lutego 2024 r.); *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2020*, Warszawa 2020, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf, (dostęp: 11 lutego 2024 r.).

Rosji i określa ją jako zasadnicze zagrożenie dla Sojuszu⁶. Po napaści przez Rosję na Ukrainę 24 lutego 2022 r. dotychczas już czterokrotnie odnotowano naruszenie polskiej przestrzeni powietrznej przez rakiety użyte w czasie tej wojny. Ostatnim takim przykładem była rosyjska rakietą manewrująca, która wtargnęła w polską przestrzeń powietrzną 24 marca 2024 r.⁷.

Wybrane mechanizmy funkcjonowania Traktatu Północnoatlantyckiego

Jak dotąd NATO było skuteczną organizacją kolektywnej obrony i żadne państwo nie zaatakowało zbrojnie członka Sojuszu w obszarze zdefiniowanym w artykule 6 Traktatu Północnoatlantyckiego⁸. Warto jednak przypomnieć, że dotychczas Sojusz stwierdził tylko raz zaistnienie przesłanek do zastosowania artykułu 5 – traktującego o kolektywnej obronie i wspieraniu zaatakowanych członków Paktu przez pozostałych. Miało to miejsce 11 września 2001 r., w dniu ataków terrorystycznych w USA przeprowadzonych przez organizację Al-Kaida. Nie zgłoszono wówczas formalnego wniosku USA o stwierdzenie przez Radę Północnoatlantycką (*North Atlantic Council*, NAC) zaistnienia przesłanek do wejścia w życie artykułu 5, a mimo to 19 sojuszników (tytu członków liczyło wówczas NATO) przyjęło go

⁶ M. Kowalska-Sendek, *Collective Defence is Priority*, strona internetowa Polska Zbrojna, 7 września 2022 r., <https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/38020?t=Collective-Defense-is-Priority>, „(dostęp: 19 listopada 2023 r.).

⁷ M. Małecki, *Rosyjska rakietą nad Polską*, PAP, 29 grudnia 2023 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/rosyjska-rakietą-nad-polska-szef-mon-zostala-naruszona-polska-przestrzen-powietrzna> (dostęp: 11 lutego 2024 r.). J. Tańska, *Wojsko informuje o rosyjskiej rakiecie nad Polską*, strona internetowa Polska Zbrojna, 24 marca 2024 r., <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/41419?t=Wojko-informuje-o-rosyjskiej-rakiecie-nad-Polska> (dostęp: 27 kwietnia 2024 r.).

⁸ Artykuł 6 Traktatu Północnoatlantyckiego definiuje obszar artykułu 5 wraz z rodzajami sił objętych artykułem 5. Warto zaznaczyć, że wraz z rozszerzeniem Sojuszu w 1951 r. o Turcję i Grecję brzmienie i zakres artykułu zostały stosownie rozszerzone. Ponowną korektę dotyczącą terytoriów państw członkowskich dodano w 1962 r. po zmianach, które zaszły w stosunku do utraconych terytoriów Francji obejmujących wówczas Departamenty Algierii. Źródło: *The North Atlantic Treaty*, North Atlantic Treaty Organization, 4 kwietnia 1949 r., https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (dostęp: 13 stycznia 2024 r.).

w czasie sesji NAC tego dnia. W konsekwencji tej decyzji uruchomiono szereg działań militarnych mających na celu wsparcie USA, zaatakowanego członka Sojuszu, zwłaszcza poprzez uruchomienie floty samolotów wczesnego ostrzegania typu AWACS (*Airborne Warning and Control System*). Do chwili obecnej NAC nie stwierdziła więcej żadnych przesłanek do zaistnienia artykułu 5 i nie odnotowała też prób podjęcia tej procedury.

Pewnego rodzaju „przedsionkiem” do artykułu 5 na tzw. drabinie eskalacyjnej może być artykuł 4 Traktatu Północnoatlantyckiego (choć po atakach w USA w 2001 r. nie został on zastosowany). Według niego każdy sojusznik może poprosić pozostałych członków o konsultacje dotyczące sytuacji bezpieczeństwa, jeśli poczuje się zagrożony. Brzmi on następująco: „Strony będą się wspólnie konsultowały, ilekroć, zdaniem którejkolwiek z nich, zagrożone będą integralność terytorialna, niezależność polityczna lub bezpieczeństwo którejkolwiek”⁹. Jest to unikalny artykuł, gdyż daje on pełną autonomię podjęcia decyzji jego uruchomienia każdemu z sojuszników i nie wymaga konsensusu NAC do jego aktywacji. To o tyle niecodzienne, że NATO jest organizacją bazującą w swoich decyzjach na konsensusie. Zastosowanie tego artykułu wcale nie musi prowadzić do uruchomienia konkretnych procedur przez Sojusz lub poszczególnych sojuszników, ale w większości przypadków po jego aktywacji podejmowano działania planistyczne i wojskowe.

Warto przypomnieć, że dotychczas na siedem takich przypadków w 75-letniej historii Sojuszu wszystkie uruchomienia artykułu 4 miały miejsce w dobie, kiedy Polska była już członkiem NATO. Artykuł był więc „uśpiony” przez pierwsze 54 lata – po raz pierwszy został wywołany dopiero w 2003 r. przez Turcję. W dwóch przypadkach to Polska wystąpiła o uruchomienie konsultacji na mocy artykułu 4, tj. 3 marca 2014 r. w czasie hybrydowej inwazji Rosji na Ukrainę oraz 24 lutego 2022 r. w dniu ponownej inwazji zbrojnej Rosji na Ukrainę. W tym drugim przypadku oprócz Polski na uruchomienie tego artykułu zdecydowało się również siedmiu innych członków flanki wschodniej: Estonia, Łotwa, Litwa, Słowacja, Czechy, Bułgaria

⁹ *ibidem*.

i Rumunia. Była to zatem, za wyjątkiem Węgier, prawie cała dzielnica bukaresztańska, która natychmiast odczuła zagrożenie wynikające z tej inwazji, a zarazem jedyny casus w historii NATO, kiedy artykuł 4 został wywołany przez większą liczbę członków jednocześnie. Uruchomienie go odbywa się pisemnie, a wcześniej sygnalizuje się sekretarzowi generalnemu o takim zamiarze, aby przygotowania zwołania nadzwyczajnej sesji NAC już się toczyły. Zazwyczaj w tym samym dniu po kilku godzinach jest organizowana nadzwyczajna sesja Rady Północnoatlantyckiej w trybie artykułu 4. W obu wspomnianych przypadkach Sojusz zareagował adekwatnie do ówczesnej sytuacji i zagrożeń. Te działania były oczywiście uzgodnione, a decyzje zostały podjęte przez wszystkich członków Sojuszu tradycyjną metodą osiągnięcia konsensusu. Można przyjąć niepisaną zasadę, że im większe zagrożenie kolektywne i im wyraźniejsze zagrożenie dla indywidualnego sojusznika, tym bardziej zdeterminowane działanie Sojuszu i jego aparatu wojskowego. Reasumując, artykuł 4 postrzegany jest jako dający sojusznikom szczególne prawo – czy też „moc” – zwołania Rady NAC, co podwyższa stawkę polityczną i jednocześnie rodzi oczekiwania reakcji Sojuszu. Można też jednak nadużyć artykułu 4 i tym samym „osłabić” jego sprawczość.

Dyskusje i rozważania w stolicach państw członkowskich NATO w zakresie zasadności uruchamiania artykułu 4 pojawiają się okazjonalnie w nadzwyczajnych sytuacjach. Na przykład w przypadku Polski miało to miejsce po uderzeniu rakiety w Przewodowie blisko granicy polsko-ukraińskiej 15 listopada 2022 r. W wyniku tego zdarzenia zginęło dwóch obywateli polskich. Uruchomienie artykułu 4 było realnie rozpatrywane, ale ostatecznie nie zdecydowano się na nie¹⁰. Podobny scenariusz rozpatrywano w Londynie po atakach bronią chemiczną dokonanych przez rosyjskich agentów w Wielkiej Brytanii w 2018 r.¹¹.

¹⁰ Z. Parafricanowicz, G. Osiecki, T. Żółciak, *Wybuch w Przewodowie. Na dziś są dwie teorie na temat celu ataku*, „Gazeta Prawna”, 15 listopada 2022 r., <https://www.gazeta-prawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8588720,wojna-w-ukrainie-rosja-pocisk-polska-nato-przewodow.html> (dostęp: 24 stycznia 2024 r.).

¹¹ J. Vandiver, *NATO expresses support for UK after suspected Russian nerve gas attack*, „Stars and Stripes”, 15 marca 2018 r., <https://www.stripes.com/news/>

Pozostałe pięć przypadków wywołania artykułu 4 miało miejsce w latach 2003, 2012 (dwukrotnie), 2015 i 2020. Każdorazowo inicjatorem tego kroku była Turcja¹². Kilka razy skutkowało to uruchomieniem konkretnych działań wojskowych NATO czy nawet operacji NATO-wskiej, a czasem jedynie poparciem politycznym, wyrażonym w ogólnikowym komunikacie prasowym Sojuszu. To bardzo istotne, aby dokładnie ważyć, kiedy uruchamiać artykuł 4, a kiedy zwyczajnie radzić sobie we własnym zakresie bez jego aktywacji, zachowując go na okoliczność, gdy zagrożenie jest już na tyle wysokie, że konkretne wsparcie całego Sojuszu wydaje się niezbędne, by zapobiec dalszej eskalacji czy uspokoić nastroje poprzez jedność Sojuszu, solidarne przyjscie z pomocą sojuszników i tym samym ustabilizowanie sytuacji.

W tym miejscu warto także wspomnieć nowy wymiar planów obronnych NATO, które zostały przyjęte w czasie szczytu w Wilnie w 2023 r. Były one od dawna postulowane przez młodsze państwa członkowskie, które ubiegały się o przywrócenie planów obronnych, podobnych do tych z okresu zimnej wojny, znanych wówczas jako *Standing Defence Plans*. Szerszej analizy na temat istoty nowo wprowadzonych planów obronnych dokonał doradca ds. strategicznych i międzynarodowych SACEUR-a w Naczelnym Dowództwie Sił Sojuszniczych w Europie (SHAPE) Steve Covington¹³. Istotne są także rozbudowane NATO-wskie kroki dotyczące reagowania kryzysowego SACEUR-a (NCRSM, *NATO Crisis Response System Manual*), który może skalować reakcję Sojuszu w zależności od zaistniałej sytuacji i oceny zagrożenia, niezależnie od uruchamiania artykułu 4 i 5 lub w korelacji z tymi dwoma artykułami.

Powyższa dyskusja uświadamia, że mechanizmy funkcjonują sprawnie w NATO i przy pogarszającej się sytuacji bezpieczeństwa,

nato-expresses-support-for-uk-after-suspected-russian-nerve-gas-attack-1.516940 (dostęp: 24 stycznia 2024 r.).

¹² *The Consultation Process of Article 4*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49187.htm (dostęp: 13 stycznia 2024 r.).

¹³ S. Covington, *NATO's Concept for Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area (DDA)*, 2 sierpnia 2023 r., Belfer Center for Science and International Affairs, <https://www.belfercenter.org/publication/natos-concept-deterrence-and-defence-euro-atlantic-area-dda> (dostęp: 24 stycznia 2024 r.).

w odpowiedzi na apele poszczególnych stolic, zaadaptowały się one ponownie po inwazji Rosji na Ukrainę w 2022 r. Dodatkowo Sojusz posiada sprawną aparaturę konsultacji i możliwość natychmiastowej aktywacji swoich planów, sił i środków.

Przez ostatnie 15 lat prawdopodobieństwo wybuchu wojny Rosji z NATO niestety systematycznie rośnie. Dzieje się tak *de facto* od inwazji Rosji na Gruzję w 2008 r. Rosja zaczęła już odbudowywać swój potencjał wojskowy, mimo że prowadzi wojnę z Ukrainą i traci w niej znaczne siły¹⁴. Systematycznie przygotowuje się ona do przyszłej większej konfrontacji z NATO, m.in. przedstawiając swoją gospodarkę narodową na masową produkcję sprzętu, uzbrojenia wojskowego i środków bojowych, a także rozpowszechniając antyzachodnią propagandę wśród swojego społeczeństwa. Rosja zbiera też nieustannie doświadczenia oraz modyfikuje swoją taktykę, techniki i procedury na polu walki i będzie już w wielu aspektach inaczej prowadziła przyszłe działania zbrojne (w tym potencjalnie nawet przeciw NATO) niż w pierwszych dniach, tygodniach i miesiącach wojny z Ukrainą. Polska graniczy zarówno bezpośrednio z Rosją i Białorusią, jak i z pogrążoną w wojnie obronnej Ukrainą, a także poprzez korytarz suwalski z państwami bałtyckimi. Z uwagi na swoje unikalne położenie na wschodniej flance NATO może ona zatem odegrać kluczową rolę dla całego Sojuszu, niezależnie od przyjętego przez agresora scenariusza.

Zaangażowanie Sił Zbrojnych RP w struktury dowodzenia NATO i struktury wielonarodowe

Hipotetyczna multidomenowa operacja obronna będzie odbywała się z zaangażowaniem sojusznicznych sił, w tym NATO-wskich struktur wojskowych. Polska zainwestowała w ostatnich latach wiele sił

¹⁴ E. Zubriūtė, *NATO generolas: Rusija jau pradėjo atkurti savo pajėgumus ir tai kelia grėsmę mūsų regionui* [wywiad z dowódcą Korpusu Wielonarodowego Północny-Wschód, gen. broni J. von Sandrartem], 29 listopada 2023 r., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulys/je/6/2135232/nato-generolas-rusija-jau-pradejo-atkurti-savo-pajegumus-ir-tai-kelia-gresme-musu-regionui> (dostęp: 6 stycznia 2024 r.).

i środków, a także włożyła istotny wkład personalny w te struktury, z których jak dotąd kilka rozlokowano na terenie Polski. Warto im się przyjrzeć, gdyż ich zaangażowanie jest określone w planach obronnych i będzie istotne w dobie wojny. Jednocześnie istnieje potencjał, aby wzmocnić obronność naszej części NATO przez dalszą adaptację struktur wielonarodowych i sojuszniczych na terenie Polski. Te struktury muszą uzyskać i utrzymać wysoką gotowość bojową, ukompletowanie w sprzęt i personel oraz przeżywalność (w tym mobilność) na polu walki i nosić zawsze znamiona gotowych do natychmiastowego użycia w boju. Stan ewidencyjny w ludziach i sprzęcie powinien być w nich maksymalnie zrównany ze stanem etatowym.

Warto dla przejrzystości tego artykułu przypomnieć nomenklaturę i podział struktur sojuszniczych i wielonarodowych. Można je podzielić na pięć kategorii: 1. Międzynarodowy Sztab Wojskowy w Kwaterze Głównej NATO (*International Military Staff*, IMS), 2. Struktury Dowodzenia NATO (*NATO Command Structure*, NCS), 3. Struktury Dowodzenia Sił NATO (*NATO Force Structure*, NFS), 4. inne struktury sojusznicze wynikające z podpisanych porozumień (*Memorandum of Understanding-based NATO Structures*¹⁵), 5. struktury dowodzenia wynikające z bilateralnych porozumień (w przypadku Polski dotyczy to struktur dowodzenia amerykańskich SZ)¹⁶. Dopiero tym strukturom dowodzenia podporządkowane są jednostki bojowe i wsparcia – zarówno narodowe, jak i czasem wielonarodowe.

Najwyżej usytuowana struktura dowodzenia NATO to IMS w Brukseli, wypracowujący dokumenty i rekomendacje na rzecz Komitetu Wojskowego NATO. W sztabie IMS podział stanowisk jest negocjowany do szczebla pułkownika, poniżej szefa oddziału (*Branch Head*, BH) i poniżej oficera wykonawczego (*Executive Officer*, XO) – etatów pułkownikowskich i niższych. Kluczowe stanowiska pułkownikowskie/OF5 BH i XO, jak również etaty generalskie w IMS (dyrektorzy

¹⁵ Na terenie Polski można np. wymienić Dowództwo Wielonarodowej Brygady Litewsko-Polsko-Ukraińskiej im. hetmana Konstantego Ostrońskiego, a także Centra Eksperckie ds. Policji Wojskowej w Bydgoszczy (*Military Police Centre of Excellence*) i ds. Kontrwywiadu Wojskowego w Krakowie (*Counter Intelligence Centre of Excellence*).

¹⁶ Szerzej por.: T. Kowalik, G. Wojnowski, *Polscy żołnierze w strukturach NATO*, „Kwartalnik Bellona” 2009, nr 1, s. 100-105.

i wicedyrektorzy zarządów IMS), aż po dyrektora generalnego IMS oraz przewodniczącego Komitetu Wojskowego (*Chairman of the Military Committee*, CMC) są obsadzane konkursowo. Polska już kilka razy wystartowała w konkursach o najwyższe stanowiska i zwyciężyła np. w 2022 r. na dyrektora generalnego IMS z kandydaturą gen. broni Janusza Adamczaka, który startował na to stanowisko jako polski przedstawiciel wojskowy przy NATO oraz UE i pokonał w wieloetapowym tajnym głosowaniu większościowym aż czterech konkurentów z innych państw sojuszników. Polska wygrała także konkursy i obsadziła kilka stanowisk dyrektorów i zastępców dyrektorów zarządów IMS w randze gen. dyw. (OF7) i gen. bryg. (OF6) na przestrzeni ostatnich 20 lat. W ostatnich 25 latach konkurowała też dwukrotnie o najwyższe stanowisko (OF9) na przewodniczącego Komitetu Wojskowego NATO (CMC), którego wyłania się spośród najwyższej usytuowanych w krajowych strukturach wojskowych szefów sztabów/obrony państw NATO-owskich, tzw. *Chiefs of Defence* (CHODs). Polska wystawiła w 2007 r. kandydaturę gen. Franciszka Gągora, a następnie gen. Rajmunda Andrzejczaka w 2020 r. W obu przypadkach wybory zwyciężyli jednak konkurenci – z Włoch i Holandii. W 2013 r. Polska wygrała za to konkurs na prestiżowe stanowisko komendanta (OF8) *NATO Defense College* (NDC), które rok później zostało obsadzone przez gen. dyw. Janusza Bojarskiego.

Największą i najwyższą usytuowaną strukturą dowodzenia w NFS na terytorium RP jest Dowództwo Wielonarodowego Korpusu Północny-Wschód (*Multinational Corps Northeast*, MNCNE) w Szczecinie. Począwszy od szczytu NATO w Walii w 2014 r. dołączyło ono do NATO-wskich dowództw korpusów szybkiego reagowania i zyskało znaczącą rolę w regionie obejmującym Polskę i państwa bałtyckie, a począwszy od szczytu NATO w Wilnie 2023 r. pełni też istotną funkcję w nowym NATO-wskim planie obrony¹⁷. Rozwinięty korpus w czasie dowódczo-sztabowych ćwiczeń NATO-wskich (*Command Post Exercise*, CPX) zwykle liczy od 60 do 140 tys. żołnierzy wojsk

¹⁷ J. Raubo, "Custodian" NATO to guard the integrity of the territory. MNC NE commander: Russia is a threat to all nations, strona internetowa Defence24, 21 marca 2023 r., <https://defence24.com/armed-forces/custodian-nato-to-guard-the-integrity-of-the-territory-mnc-ne-commander-russia-is-a-threat-to-all-nations> (dostęp: 7 lipca 2023 r.).

lądowych. Typowy NATO-wski korpus dowodzi zwyczajowo trzema do pięciu dywizji oraz kilkunastoma jednostkami wsparcia bojowego i zabezpieczenia wielkości brygad, pułków, a czasem batalionów.

Od utworzenia korpusu MNCNE w 1999 r. po chwilę obecną państwami ramowymi pozostają niezmiennie Dania, Niemcy i Polska. Jest on też największą NATO-wską lądową strukturą wojskową NFS na wschodniej flance NATO w obszarze od Estonii po Słowację i Węgry. Dowodzenie korpusem MNCNE odbywa się obecnie naprzemiennie między Polską a Niemcami. Na lata 2013-2015, 2018-2021 i od jesieni 2024 r. dowodzenie przypada Polsce, a na lata 2015-2018 i 2021-2024 – Niemcom. Kolejnymi dowódcami MNCNE byli zatem naprzemiennie generałowie broni z Polski i Niemiec. Liczba państw kontrybuujących w MNCNE oscyluje przez ostatnie lata pomiędzy 22 a 25. Główny ciężar wystawienia sił i personelu oraz finansowego utrzymania korpusu spoczywa na państwach ramowych, czyli na Polsce, Niemczech i Danii. W latach 2020-2024 Polska obsadzała wraz z personelem cywilnym ponad 50 proc. całego dowództwa, w tym wśród najwyższych, kluczowych stanowisk (czyli od płk/OF-5 wzwyż) również około połowę stanowisk. Niemcy obsadzają nieco ponad jedną piątą stanowisk w dowództwie Korpusu, a Dania – pomimo równoprawnego statusu wszystkich trzech państw ramowych – zajmuje stanowisko zastępcy dowódcy na poziomie generała dywizji i obsadza zaledwie nieco ponad 10 proc. stanowisk.

Podporządkowując w przyszłości większe narodowe siły i środki korpusowi MNCNE, Polska może ugruntować wyrazistość swojego przewodnictwa w tym wyższym związku taktycznym i tym samym przejąć też większą odpowiedzialność za tę formację, obejmującą swoimi zadaniami obronę części terytorium Polski i państw bałtyckich¹⁸. Jednocześnie amerykański V Korpus, którego wysunięte dowództwo zostało rozlokowane w 2021 r. w Poznaniu w Camp

¹⁸ Szerzej nt. roli korpusu MNCNE traktują przykładowo publikacje poszczególnych dowódców: B. Samol, *Znaczenie Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego dla bezpieczeństwa północno-wschodniej flanki NATO*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2016, nr 1-4, s. 175-197; S. Wojciechowski, *Ready Today, Prepared for Tomorrow, Adapting for the Future: Observations from my NATO Journey, Commander Multinational Corps Northeast*, Public Affairs Office, 19 listopada 2021 r., s. 34; *Russia is a Threat to all Nations*, „Baltic Amber Magazine”; J. Raubo, „Custodian”... *op. cit.*, a także „Baltic Amber Magazine”

Kościuszko, a główne stanowisko dowodzenia pozostało w Forcie Knox, w stanie Kentucky w USA, również odgrywa istotną rolę w regionie i wobec struktur dowodzenia sił NATO¹⁹. Należy zaznaczyć, że rozlokowanie dowództwa V Korpusu w Polsce wynika z bilateralnych porozumień między Polską a USA. Korpus blisko współpracuje z narodowymi i NATO-wskimi strukturami zgodnie z wytycznymi płynącymi z Koncepcji Strategicznej NATO z 2022 r.

Istotnym jest, aby w odniesieniu do współdziałania wszystkich trzech korpusów w Polsce (tj. II Korpus w Krakowie, V Korpus w Poznaniu i MNCNE w Szczecinie) i w regionie unikać stosowania oddzielnych harmonogramów ćwiczeń czy budowania oddzielnych relacji dowodzenia dla formacji lądowych poszczególnych korpusów. Ćwiczenia powinny wynikać z planów obronnych NATO, które zgodnie z przyjętą Koncepcją Strategiczną NATO z 2022 r. należy zsynchronizować z planami narodowymi (czy też dostosować do planów narodowych). Wnioski z regularnych ćwiczeń mają prowadzić do niezbędnych impulsów do korygowania planów zarówno sojuszniczych, jak i narodowych²⁰.

W odniesieniu do funkcjonowania na terenie Polski na stałe wysuniętego dowództwa V Korpusu warto także zwrócić uwagę na istotę lokowania kadry polskiej integralnie włączonej do struktury dowództwa tego wyższego związku taktycznego – tzw. *embedded personnel*, oprócz zastępcy dowódcy korpusu i kilku oficerów łącznikowych (znanych jako LNOs – *liaison officers*). W ostatnich latach zapoczątkowano trend zmierzający do większej wymiany oficerów

styczeń 2022, <https://mncne.nato.int/newsroom/baltic-amber/baltic-amber-2022> (dostęp: 18 stycznia 2024 r.).

¹⁹ D. Klecan, *V Corps boosts integration of allied partners during intense CPX*, "Defense Visual Information Distribution Service", 11 marca 2023 r., <https://www.dvidshub.net/news/457133/v-corps-boosts-integration-allied-partners-during-intense-cpx> (dostęp: 22 stycznia 2024 r.).

²⁰ Koncepcja Strategiczna NATO w pkt. 22 zawiera zdanie: *We will ensure a robust, resilient and integrated command structure, increase the alignment of national and NATO defence plans and strengthen and modernise the NATO force structure*. Por. *Koncepcja Strategiczna NATO*, op. cit., s. 6. Szerzej nt. współdziałania ww. korpusów traktuje wywiad z gen. broni Adamem Joksem, dowódcą II Korpusu w Krakowie: J. Palowski, *Budujemy nowoczesny korpus bojowy o wysokiej gotowości*, strona internetowa Defence24, 24 stycznia 2024 r., <https://defence24.pl/polityka-obronna/gen-joks-budujemy-nowoczesny-korpus-bojowy-o-wysokiej-gotowosci> (dostęp: 12 lutego 2024 r.).

sztabowych. Ten trend należałoby utrzymać i rozszerzyć tym samym polski udział *embedded personnel* w tych strukturach. Taka obecność niewątpliwie pogłębiałaby interoperacyjność między poszczególnymi korpusami lądowymi na terenie Polski.

Wszystkie korpusy, które biorą udział we wspólnej operacji obronnej, zgodnie z planami NATO będą podlegały wyższej strukturze dowodzenia sił lądowych. W nomenklaturze NATO-wskiej takie dowództwo znane jest jako *Multicorps Land Component Command* (MCLCC)²¹. Usytuowanie Polski w centralnej części flanki wschodniej NATO, a także jej znaczący potencjał Wojsk Lądowych, dysponujących największą liczbą dywizji i brygad lądowych w tej części Europy, w naturalny sposób nakładają na Siły Zbrojne RP odpowiedzialność, ale także szansę do wystawienia znacznych zasobów do takiego dowództwa sojuszniczego/wielonarodowego w przyszłości. Takie dowództwo wymagałoby na pewno również zasilenia w liczną wykwalifikowaną, doświadczoną kadrę oficerską i podoficerską. Opisaną kadrę sztabową generuje i wytwarza się w wyniku wieloletniej jej służby w analogicznych strukturach narodowych i międzynarodowych szczebla taktycznego i operacyjnego, a także wyższego – strategicznego. Kadrę z tak bogatym doświadczeniem trudno uzyskać, a zwłaszcza utrzymać w wojsku, zachęcając ją do dalszej służby. Nierzadko jej doświadczenia predestynują i kuszą ją bowiem do opuszczania sił zbrojnych przedwcześnie, tj. przed upływem maksymalnego wieku emerytalnego, sięgającego 60. roku życia. Wykwalifikowana i kompetentna kadra wyższego szczebla (tj. od majora/OF-3 wzwyż, a także podoficerowie średniego szczebla i starsi) – z dobrą znajomością procedur sztabowych, NATO-wskich doktryn i procedur, biegłą znajomością języka angielskiego, a także właściwym

²¹ W nomenklaturze amerykańskiej dowództwo lądowe szczebla powyżej korpusu obecnie nazywa się *Coalition Forces Land Component Command* (CFLCC), a w dobie zimnej wojny XX w. korpusy były podporządkowane strukturom dowodzenia zwanym grupami armijnymi (*Army Group*). Dowództwo Strategiczne ACT opracowało koncepcję wykorzystania MCLCC i poddało go kolejnym testom w czasie ćwiczeń NATO w latach 2021-2023. Patrz: *NATO Allied Command Transformation Joint Force Development Experimentation & Wargaming Branch Fact Sheet – LOYAL LEDA (LOLE) 2022*, https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/EWB_Fact_Sheets_2022_EX_LOYAL_LEDA_2022.pdf (dostęp: 20 stycznia 2024 r.).

poświadczeniem bezpieczeństwa – jest zaliczana do wysoce ograniczonych zasobów (tzw. *scarce resource*) nie tylko w Polsce, lecz także w całym Sojuszu. Są to najczęściej osoby z wieloletnim stażem i bogatym międzynarodowym doświadczeniem, zwykle w przedziale wiekowym 35-60 lat. Należy zatem szczególnie dbać o tę kadrę, jej rozwój, a także utrzymanie w czynnej służbie zawodowej, wprowadzając różnego rodzaju zachęty i przede wszystkim podmiotowe jej traktowanie (np. uzgadnianie z nią przenosin do innych garnizonów od miejsca zamieszkania na określony czas). Ponadto należy dążyć do obsady przekraczając poziom 90 proc. etatu, zwłaszcza w dobie tworzenia dodatkowych struktur i obecnie trwającego rozszerzania zaangażowania Sił Zbrojnych RP w struktury NATO (np. ponowne zwiększanie naszego zaangażowania kadrowego w Eurokorpus w Strasburgu, rozszerzanie niektórych dowództw NATO-wskich NCS i NFS, a także uzupełnienia kadry w istniejących sztabach narodowych do pełnej obsady). Kompletowanie nowo powstałych stanowisk kosztem redukcji stanów osobowych jednostek znajdujących się w wysokiej gotowości bojowej i często wielonarodowych nie jest receptą sprzyjającą ogólnemu podwyższaniu gotowości bojowej Sił Zbrojnych RP.

Zakładając, że multidomenowa operacja obronna w naszym regionie będzie odbywać się przy pełnym zaangażowaniu rozlokowanych dowództw, należałoby nadać tym kluczowym dowództwom właściwy priorytet w polityce obsadzania kadr. Tym samym obsadzając strukturę w skali co najmniej 90 proc. etatu, można dać dobry przykład pozostałym sojusznikom, którzy kierują swoje kadry do tych dowództw w kraju, a przede wszystkim przejąć inicjatywę poprzez zwiększone wpływy kompetentnej kadry w tych dowództwach. Efektywność takiego dowództwa wielonarodowego jest wypadkową skutecznych działań kadry i podporządkowanych wojsk. Siły Zbrojne RP i ich kadra oficerska stają w obliczu szansy, ale także potrzeby przewodzenia sojuszniczymi wojskami. Są one w stanie skutecznie kierować kadrą sojuszników, ale aby tak się stało, kadra musi, jako warunek *sine qua non*, znać biegle język angielski, a także

zasilać struktury wielonarodowe na terenie kraju na poziomie powyżej 90 proc. stanu etatowego.

Nieadeklarowane przez żadne państwo stanowiska (tzw. nieoflagowane) – *National Undetermined (NU) posts*, które znajdują się w strukturach wielonarodowych na terenie Polski, warto przyjąć jako polskie (tzn. oflagować – *flag the posts*), obsadzić i w konsekwencji przejmować inicjatywę oraz w większym stopniu wpływać na te formacje, które będą odgrywać konkretną rolę w NATO-wskim planie obronnym. Potrzebna jest zatem zasadnicza zmiana w podejściu do dowództw sojuszniczych i wielonarodowych, gdyż często są one traktowane jako obce, niekoniecznie związane z obronnością kraju i regionu, czy też jako sojusznicze, które mogą „nie zafunkcjonować” w dobie kryzysu i wojny. Można jednak i powinno się je traktować jako dowództwa kontrybuujące do kolektywnej obrony Polski i regionu wokół Polski.

Uzupełniając obraz struktur dowodzenia flanki wschodniej NATO, warto zaznaczyć, że na jej południu powstał wzorowany na MNCNE Wielonarodowy Korpus Południowy-Wschód (*Multinational Corps Southeast*, MNCSE) w rumuńskim Sybinie (Sibiu) wraz z Wielonarodową Dywizją Południe-Wschód (*Multinational Division South-East*, MNDSE) oraz Wielonarodową Brygadą Południe-Wschód (*Multinational Brigade South-East*, MNBSE), której Polska podporządkowała m.in. swój kontyngent lądowy rozlokowany w Rumunii. Od niedawna powstająca w bezpośrednim sąsiedztwie z Polską Dywizja Wielonarodowa Centrum (*Multinational Division Centre*, MNDC) podjęła stałą i regularną współpracę z hiszpańskim korpusem *NATO Rapid Deployable Corps – Spain* jako z nadrzędnym dowództwem²². Z powyższych informacji można zatem wnioskować, że zarysowuje się pewnego rodzaju formowanie i nasycanie dowództw NATO-wskich, a także postępuje specjalizacja i trend regionalizacji struktur lądowych w NATO wzdłuż flanki wschodniej, w której za odpowiednie terytoria zaczynają odpowiadać konkretne formacje. W tym świetle

²² M. Mészáros Navarrai, *Everything is in Place for Achieving Full Operational Capability*, 30 czerwca 2023 r., <https://defence.hu/news/everything-is-in-place-for-achieving-full-operational-capability.html>, (dostęp: 4 stycznia 2024 r.).

zacieśnienie współdziałania trzech korpusów rozlokowanych w Polsce – tj. II, V i MNCNE – oraz podporządkowanie ich wspólnemu dowództwu MCLCC ze znaczącym wkładem polskim – to naturalny krok, który powinien nastąpić w najbliższej przyszłości.

Na terenie Polski funkcjonuje również od 2018 r. certyfikowana NATO-wska Wielonarodowa Dywizja Północ-Wschód (*Multinational Division Northeast*, MNDNE), podporządkowana MNCNE²³. Decyzję o jej utworzeniu podjęto w czasie szczytu NATO w Warszawie w 2016 r. Dywizja MNDNE powstała z intencją, aby koordynować nowo tworzone wówczas NATO-wskie wielonarodowe grupy bojowe wzmożonej wysuniętej obecności (*enhanced Forward Presence*, eFP) w Polsce i państwach bałtyckich²⁴. Polska poczyniła znaczne nakłady na zbudowanie związku taktycznego w Elblągu, jest też jedynym państwem ramowym tego dowództwa, a na jego czele stoi polski generał dywizji.

Po 2014 r. w Polsce i kolejnych kilku państwach flanki wschodniej ustanowione zostały NATO-wskie Jednostki Integracji Sił (*NATO Force Integration Units*, NFIU). Są to niewielkie, około 40-osobowe, użyteczne jednostki sztabowe zaliczane do NFS, wspomagające Sojusz w zakresie rozlokowywania przybyłych sił do państw przyfrontowych.

Po kolejnych szczytach NATO w latach 2018-2023 podjęto decyzje zmierzające do odtwarzania niektórych struktur dowodzenia NATO zarówno w NCS, jak i w NFS. Uzupełniono je m.in. o dowództwa, takie jak *Joint Forces Command Norfolk* (JFCNF) w USA, odpowiedzialne za obszar operacyjny północny NATO, *Joint Support and Enabling Command* (JSEC) w niemieckim Ulm, odpowiedzialne za koordynację przygotowań logistycznych całego Sojuszu na szczeblu strategicznym, czy też kilka regionalnych Połączonych Dowództw Wsparcia Logistycznego (*Joint Logistics Support Groups*, JLSG), ukierunkowanych na poszczególne regiony Sojuszu. Dowództwo JLSG Brunssum jest obecnie rozlokowane przy kwaterze JFC Brunssum (JFCBS)

²³ *Multinational Division North East Structure*, Multinational Division North East, <https://mndne.wp.mil.pl/en/pages/structure-2017-11-15-4/>, (dostęp: 18 stycznia 2024 r.).

²⁴ *Warsaw Summit Communique*, North Atlantic Treaty Organization, 9 lipca 2016 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, (dostęp: 11 lutego 2024 r.).

w Holandii, choć jego obszar odpowiedzialności przypada na region flanki wschodniej, obejmujący Polskę i regiony na północ oraz południe od Polski. Po ostatnich doświadczeniach związanych z wojną rosyjsko-ukraińską pojawiły się opinie, że to dowództwo powinno być rozmieszczone bliżej przyfrontowych jednostek, np. w Polsce²⁵. To logiczny kierunek działania, który niewątpliwie przyczyniłby się do lepszej gotowości tego JLSG, a także do zwiększenia jego ekspertyzy regionalnej na flance wschodniej.

W Polsce mieści się również Centrum Szkolenia Sił Połączonych (*Joint Force Training Centre, JFTC*). JFTC odgrywa istotną rolę w szkoleniu jednostek NATO-wskich w okresie pokoju, lecz powinno ono być w większym stopniu wykorzystywane przez związki taktyczne szczebla korpusu i dywizji rozlokowane w Polsce i w regionie, w tym dla polskich związków taktycznych. Jednakże by ćwiczyć w JFTC, należy ubiegać się o konkretne przydziały ćwiczebne („sloty”) i udział w ćwiczeniach w oparciu o bazę JFTC – chętnych związków taktycznych w Sojuszu do ćwiczenia w JFTC jest znacznie więcej. Aby aktywnie ćwiczyć w JFTC ze sztabami korpusów i dywizji, trzeba też posługiwać się biegle językiem angielskim, a to niestety stanowi czasem jeszcze pewnego rodzaju barierę dla kadry w polskich związkach taktycznych. Na terenie Polski, w Bydgoszczy działają też 3. Batalion Łączności NATO (3 *NATO Signal Battallion*, 3 NSB) oraz jednostka łączności *CIS Squadron*. Obie jednostki odgrywają istotną rolę wsparcia w zakresie łączności dla struktur dowodzenia NATO.

Istotny wkład w bezpieczeństwo Polski w ramach solidarnej obrony kolektywnej ma amerykańska grupa bojowa. Działa ona w ramach wcześniej wspomnianej inicjatywy eFP, która po kilku latach funkcjonowania w 2023 r. otrzymała w NATO miano kategorii sił *Forward Land Forces* (FLF). Jest ona współtworzona wraz z pododdziałami szczebla kompanii brytyjskiej, rumuńskiej i chorwackiej

²⁵ A. Dowd, D. Jankowski, C. Cook, *European Warfighting Resilience and NATO Race of Logistics: Ensuring That Europe Has the Fuel It Needs to Fight the Next War*, Center for Strategic & International Studies, 28 czerwca 2023 r., <https://www.csis.org/analysis/european-warfighting-resilience-and-nato-race-logistics-ensuring-europe-has-fuel-it-needs> (dostęp: 1 marca 2023 r.).

na terenie kompleksu koszarowego i poligonowego Orzysz/Bemowo Piskie²⁶. Biorąc pod uwagę rosnące wyzwania i pogarszającą się sytuację bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, państwa sojusznicze rozważają rozbudowę tych batalionowych grup bojowych do wielkości brygady sił sojuszniczych nie tylko na czas kryzysu, lecz także na stałe. Aby zwiększyć poziom odstraszania i przygotować lepiej siły sojusznicze do ewentualnego odparcia niezapowiedzianego ataku, należałoby zwiększyć ogólną obecność sił sojuszniczych stacjonujących na terenie państw wschodniej flanki.

Obecność amerykańskich rotacyjnych wojsk na terenie Polski jest znacząca i w latach 2012-2023 systematycznie się ona umacniała. Z wyjątkiem ww. NATO-wskiej batalionowej grupy bojowej są to jednak inicjatywy bilateralne, a jednostki amerykańskie nie znajdują się w łańcuchu dowodzenia Sojuszu²⁷. Mowa m.in. o grupie lotniczej *Aviation Detachment*, Pancernym Brygadowym Zespole Bojowym *Armored Brigade Combat Team*, rozlokowywaniu sprzętu na terenie Polski dla kolejnej ABCT, znanym jako *Army Prepositioned Stock* (APS), lub dowództwie dywizyjnym, początkowo funkcjonującym jako *Mission Command Element*, później przekształconym w *Divisional HQ Forward*, Brygadzie Lotnictwa Lądowego (*Combat Aviation Brigade*, CAB) lub Brygadzie Wsparcia (*Sustainment Brigade*). Istotnym elementem trwałej amerykańskiej obecności wojskowej na terenie Polski jest instalacja tarczy antyrakietowej w Redzikowie koło Słupska. Amerykańskie Siły Zbrojne ustanowiły na terenie Polski swoisty hub dla swojej szerszej obecności w Europie Środkowo-Wschodniej. Należy dążyć do systematycznego pogłębiania naszej interakcji i interoperacyjności z tymi wojskami na każdym szczeblu. Istotne byłoby systematyczne i sukcesywne przekształcenie obecności amerykańskiej z rotacyjnej w stałą-rotacyjną, a gdzie to możliwe, w stałą obecność, co znacząco przyczyniłoby się do pogłębienia

²⁶ W nomenklaturze wojskowej ten kompleks znany jest jako BPTA – *Bemowo Piskie Training Area*.

²⁷ Warto zaznaczyć, iż naczelnym dowódcą wszystkich sił amerykańskich w Europie i wszystkich sojuszniczych sił NATO jest ta sama osoba, która pełni dwie funkcje jednocześnie – SACEUR-a i dowódcy amerykańskich sił w Europie – *Commander, U.S. European Command* – EUCOM. Od 2022 r. jest to generał Christopher Cavoli.

trwałych relacji operacyjnych między kadrą, jednostkami i strukturami dowodzenia, a także zwiększyłyby poziom odstraszania wobec potencjalnego agresora. Według byłego naczelnego sojuszniczego dowódcy operacyjnego NATO (SACEUR), gen. Philipa Breedlove'a, rotacyjne siły nie są tak efektywne jak na stałe rozlokowane siły zbrojne²⁸. Przy przekształcaniu tej obecności z rotacyjnej w stałą, należałoby też dostosować infrastrukturę poligonową do wymagań wojsk amerykańskich na terenie kraju.

Wobec braków kadrowych w strukturach Sił Zbrojnych RP jako istotne jawi się położenie większego nacisku na kompletowanie jednostek wielonarodowych i sojusznicznych na terenie Polski, podobnie jak na uzupełnianie kadrowe priorytetowych krajowych jednostek. Zwyczajowym standardem w kompletowaniu jednostek wysokiej gotowości jest wskaźnik co najmniej 90 proc. obsady kadrowej. W zasadzie lepiej utrzymywać nieco mniej struktur, ale za to w pełni ukompletowanych, aniżeli tworzyć większą liczbę dowództw oraz struktur sztabowych i zmierzać się z permanentną potrzebą rywalizowania z innymi jednostkami o kadry. Każdy dowódca jest bowiem rozliczany ze swojej gotowości bojowej, na którą składają się m.in. stan etatowy kadry i sprzętu. Można tworzyć niektóre struktury niższego szczebla o niższym ukompletowaniu – o mniejszym priorytecie na czas pokoju, rzędu 25-50 proc. obsady kadrowej – i w dobie mobilizacji uzupełnić je rezerwistami. Należy być jednak ostrożnym w zakładaniu zbyt dużej liczby dowództw o niskim stanie ukompletowania, gdyż ma to ujemny wpływ na kompletowanie już istniejących struktur wojskowych, w tym międzynarodowych. Wpływa to też negatywnie na morale kadry, przyczynia się do odejść z wojska, a jednocześnie nieproporcjonalnie duży wysiłek marnuje się na starania i rywalizację o pozyskiwanie kadry przez dowódców, którzy powinni skupiać się na szkoleniu wojsk i dowodzeniu jednostkami, a nie na ubieganiu się o kadrę do swoich jednostek.

²⁸ J. Deni, *Rotational Deployments vs. Forward Stationing: How Can the Army Achieve Assurance and Deterrence Efficiently and Effectively?*, US Army War College Press, 2017, s. 30.

Polska brała i nadal bierze czynny, znaczący i proporcjonalny udział w kolejnych edycjach dyżurów sił reagowania *NATO Response Forces* (NRF), sił *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF), w patrolowaniu powietrznym nad państwami bałtyckimi *Baltic Air Policing* (BAP) lub misji patrolowania przestrzeni powietrznej nad Islandią (*Iceland Peacetime Preparedness*), a także w stałych grupach morskich *Standing Naval Maritime Group* (SNMG) i *Standing Naval Mine Countermeasures Maritime Group* (SNMCMG). Począwszy od 2024 r. Polska weźmie także udział w nowo utworzonych w miejsce NRF siłach reagowania, zwanych *Allied Reaction Force* (ARF), które służą jako strategiczna rezerwa w planach NATO-wskich²⁹. RP jest biorcą bezpieczeństwa na wschodniej flance poprzez rozlokowanie amerykańskich wojsk na jej terenie, a także NATO-wskiej grupy bojowej w Orzyszu czy innego rodzaju wzmocnień sił sojuszniczych. Dzięki temu wnosi ona wkład dla bezpieczeństwa w znacznie szerszym wymiarze regionalnym dla całego NATO. Polskie kontyngenty wojskowe rozlokowane były (lub nadal są) w Kosowie, Iraku, Afganistanie (do 2021 r.), Turcji, Rumunii, Islandii, Estonii i Litwie, a także na Morzu Śródziemnym. Jest to na ogół proporcjonalna kontrybucja do wielkości Sił Zbrojnych RP oraz do operacji i aktywności prowadzonych przez NATO.

Kolejny ważny aspekt to zakres deklarowania (tzw. oflagowania) obsady przez Polskę stanowisk w strukturach wielonarodowych, w tym szczególnie NATO-wskich. Obecnie już nieco ponad 1300 polskich żołnierzy zawodowych obsadza stanowiska w wielonarodowych strukturach w kraju i zagranicą, z czego około połowa służy na terenie Polski w kilku wcześniej wspomnianych dowództwach. Przypomnijmy, że początkowo po wstąpieniu Polski do NATO w latach 1999-2002 łącznie w strukturach wielonarodowych służyło blisko 300 osób, a w latach 2002-2009 nasze zaangażowanie w te struktury systematycznie wzrastało do poziomu powyżej 450. Obecnie po

²⁹ *Joint Press Conference by the Chair of the NATO Military Committee, Admiral Rob Bauer with Supreme Allied Commander Europe, General Christopher Cavoli and Deputy Supreme Allied Commander Transformation, General Chris Badia*, North Atlantic Treaty Organization, 18 stycznia 2024 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_221779.htm (dostęp: 22 stycznia 2024 r.).

dalszym wzmocnieniu naszej obsady w tych strukturach zagranicą i w kraju osiągnęliśmy jak dotychczas rekordowy poziom – powyżej 1300 osób³⁰. Analizując nasz udział w strukturach NATO, kluczowa jest kadra generalska w najwyższych strukturach dowodzenia NCS. Polska piastowała w NCS od początku swojego członkostwa najpierw trzy stanowiska generalskie, później cztery, a począwszy od 2014 r. Sztab Generalny WP wynegocjował już siedem gwiazdek średniorocznie. Przy zaangażowaniu największych pięciu sojuszników na poziomie od 20 do 30 gwiazdek widać, że nie jest to poziom, który odpowiadałby ambicjom i obecnemu potencjałowi Sił Zbrojnych RP. Umownie – choć nieobowiązkowo – stanowisk towarzyszących wraz z obsadą etatów flagowych jest około 40 (stanowisk niższego rzędu, czyli stanowisk oficerskich do poziomu płk/OF-5 i stanowisk podoficerskich). Tym samym za jedną gwiazdkę w strukturach powinno się obsadzić 40 stanowisk. W tych wyliczeniach warto zaznaczyć, że rotacyjnie/naprzemiennie obsadzone stanowisko w dowództwie NATO-wskim z inną nacją co trzy lata liczy się jako „połówka”, czyli np. stanowisko 1-gwiazdkowe (OF-6) obsadzone rotacyjnie z innym sojusznikiem w *Combined Air Operations Centre* (CAOC) w Uedem liczone jest jako 0,5 gwiazdki, a np. 3-gwiazdkowy szef sztabu przypisany etatowi gen. broni (OF-8) w JFCBS, obsadzany naprzemiennie z Francją, wlicza się do polskiego bilansu puli gwiazdek jako 1,5 gwiazdki. Najwyższą taką funkcję wśród Polaków w latach 2014-2023 pełnili gen. broni Janusz Adamczak (2014-2017) i gen. broni Krzysztof Król (2020-2023). Biorąc pod uwagę wielkość Sił Zbrojnych RP i budżetu obronnego, Polska ma potencjał, aby przekroczyć w nadchodzącym podziale stanowisk generalskich w NCS (*flag plot*) liczbę minimum 10 gwiazdek i dojść do poziomu zbliżonego do kilkunastu. Przy tym nadchodzącym podziale stanowisk warto skupić się na obsadzie dowództw flanki wschodniej, a w mniejszym stopniu dowództw na flance południowej czy do struktur w USA.

³⁰ Szersza dyskusja nt. polskiego udziału w strukturach wielonarodowych w pierwszej dekadzie naszego członkostwa w NATO w: T. Kowalik, G. Wojnowski, *op. cit.*, s. 100–105. Dane pochodzą z początku 2024 r.: źródło – Sztab Generalny WP.

Zasady rotacji na stanowiskach

Podczas obsadzania stanowisk w NATO-wskich i wielonarodowych strukturach, szczególnie tych na terenie kraju, ważne jest, aby rotować kadrą systematycznie, umożliwiając jej wszechstronny rozwój i dzielenie się swoimi doświadczeniami zagranicznymi w krajowych strukturach, które muszą być kompatybilne z sojuszniczymi dowództwami. Kadra oficerska nie powinna służyć w jednym dowództwie więcej niż maksymalnie pięć lat (w przypadku wąkospecjalistycznych obszarów – takich jak łączność – do 6 lat). Następnie niezbędna jest minimum 2-letnia służba w innym krajowym dowództwie lub jednostce, po czym może nastąpić ewentualny powrót do instytucji czy garnizonu, z którym żołnierz zawodowy związał się na stałe. Żołnierz zawodowy kierowany wbrew swojej preferencji do innego garnizonu, oddalonego od miejsca zamieszkania, powinien otrzymać promesę od organu kadrowego, że po określonym okresie służby poza domem (maksymalnie do 3 lat) otrzyma ofertę powrotu do swojego garnizonu na kolejną kadencję. W przeciwnym razie z uwagi na uciążliwość służby poza miejscem stałego zamieszkania liczba przedwczesnych odejść z armii będzie utrzymywała się na wysokim poziomie. Z drugiej strony kadra służąca w jednej jednostce, instytucji lub dowództwie przez długi, nieprzerwany okres staje się zbyt monotonna czy też, w przypadku służby w strukturach wielonarodowych, zbyt „kosmopolityczna” i ograniczona w swoim obszarze działania. To z kolei może prowadzić do nieformalnych nadużyć, a także braku innowacyjności i niechęci do wprowadzania postępowych zmian. Siły Zbrojne RP muszą stać się pod względem polityki kadrowej bardziej przewidywalne, a zarazem „mobilne”. To znaczy przychodząc na określone stanowisko do konkretnej jednostki powyżej szczebla brygady, wszyscy powinni mieć świadomość, że za około trzy lata opuszczą strukturę, w której obecnie przyszło im służyć. Kiedyś mogą do niej wrócić, ale po drodze muszą się rozwijać gdzie indziej. Awanse powinny następować wraz ze zmianą stanowisk do innych struktur i dowództw, a nie w pionie w swojej macierzystej jednostce czy instytucji. Takie bowiem standardy obowiązują

w innych armiach NATO. Jest wskazane, aby doświadczony oficer Wojska Polskiego z 30-letnim stażem przeszedł na swojej ścieżce zawodowej szlak kilku do kilkunastu jednostek, dowództw i instytucji, w których podczas służby na kolejnych stanowiskach przekazuje nieustannie swoje doświadczenia innym, a także pozyskuje nowe niezbędne kwalifikacje.

Znaczenie znajomości języka angielskiego u kadry Sił Zbrojnych RP

Istotnym aspektem efektywnej służby w strukturach wielonarodowych, a także współdziałania z nimi i z siłami sojuszniczymi pozostaje właściwa znajomość języka angielskiego. Dopiero poziom 3333³¹ według wymagań STANAG 6001 daje właściwe podstawy, aby mówić o efektywnej służbie w jednostkach i sztabach wielonarodowych, współpracy sojuszniczej lub koalicyjnej czy też współdziałaniu operacyjnym w połączonej sojuszniczej operacji obronnej. W NATO językiem operacyjnym, w którym wydawane są rozkazy i polecenia, jest język angielski. To pewien fundament, warunek *sine qua non*, bez którego nie da się współdziałać. Kadra legitymizująca się znajomością języka angielskiego na poziomie 1 i 2 czy też 2+ nie może być traktowana jako spełniająca wystarczające kryteria do służby w jakichkolwiek wyższych dowództwach krajowych, a tym bardziej zagranicznych, sojuszniczych. To właśnie niewystarczający poziom znajomości języka angielskiego powoduje nieefektywną współpracę z naszymi sojusznikami i dowództwami NATO-wskimi, gdyż kadra nieznająca wystarczająco dobrze języka angielskiego świadomie czy też podświadomie unika i unikać będzie kontaktów i współpracy ze strukturami sojuszniczymi. W Polsce, kraju z ponad 25-letnim stażem członkostwa w NATO, państwie wyeksponowanym w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, w którym przygotowania do obrony

³¹ Według kryteriów umowy standaryzacyjnej STANAG 6001, wynikających m.in. z zapisów zawartych w dorobku prawnym NATO (*NATO Acquis*), tzw. profil znajomości języka obcego (*Standard Language Profile*) podaje się na podstawie czterech umiejętności językowych – Słuchania, Mówienia, Czytania i Pisania (SMCP), a ich poziomy są szczegółowo zdefiniowane od 1 do 5.

kolektywnej odbywają się na co dzień w planowaniu obronnym NATO, nie powinno *de facto* być miejsca dla kadry oficerskiej bez wystarczającej znajomości języka angielskiego. Cały stan osobowy starszej kadry oficerskiej (tj. od stopnia mjr/OF-3 wzwyż) powinien legitymować się poziomem 3333, a przed kolejnymi punktami kluczowymi w karierze zawodowej ta znajomość powinna być recertyfikowana – np. przy wyjazdach zagranicznych, awansie na pułkownika czy też przy kwalifikowaniu na studia generalskie, czyli na podyplomowe studia polityki obronnej.

Samo legitymowanie się poziomem 3333 z języka angielskiego jest często niewystarczające, aby efektywnie i swobodnie komunikować się w środowisku międzynarodowym na najwyższych szczeblach. Począwszy od poziomu ppłk (OF-4) i najpóźniej płk (OF-5) kadra powinna już mówić na poziomie zbliżonym do 3+ i 4, aby precyzyjnie i płynnie formułować myśli i wyrobić sobie właściwy posłuch oraz autorytet u doświadczonego personelu zagranicznego, zwykle biegłego władającego językiem angielskim. Poziom 3333 to absolutne minimum językowe, a nie cel sam w sobie. Liczą się bowiem również wiedza merytoryczna i kompetencje, a te muszą być komunikowane efektywnie, sprawnie i szybko. W polskich dowództwach i sztabach powinno się wdrażać konsekwentnie zasadę prowadzenia odpraw i meldowania minimum raz w tygodniu w języku angielskim, by utrzymywać pewne nawyki i ćwiczyć język sojusznicy.

Warto przypomnieć, że w 2002 r. w Siłach Zbrojnych RP służyło jeszcze nieco ponad 2000 członków kadry zawodowej z poziomem znajomości języka angielskiego 3333 i wyżej, a w ciągu kolejnych siedmiu lat ta liczba wzrosła do poziomu nieco ponad 3100, czyli o ponad 50 proc.³². Z kolei na koniec 2023 r. liczba kadry zawodowej legitymującej się znajomością języka angielskiego na wskazanym poziomie 3333 i wyższym wynosiła niecałe 5400 osób i wzrosła tym

³² Szerzej na temat systemu egzaminacyjnego i statystyk znajomości języka angielskiego w Siłach Zbrojnych RP na początku członkostwa Polski w NATO: T. Kowalik, *The Foreign Language Training System in the Polish Armed Forces*, s. 555-565, w: R. Kucha (red.), *European Integration Through Education: Traditions, the Present and the Future*, Maria Curie-Skłodowska University Press, Lublin 2004; T. Kowalik, G. Wojnowski, *op. cit.*, s. 104.

samym o kolejne blisko 75 proc. w ciągu 15 lat. Widać wprawdzie wyraźny i systematyczny wzrost, lecz w porównaniu do całkowitej liczby kadry zawodowej jest to wciąż zbyt mały odsetek. W skali ok. 134-tysięcznej kadry zawodowej na koniec 2023 r. to jednak zaledwie 4 proc. stanu osobowego. Wśród kadry oficerskiej liczącej ok. 22,7 tys. osób udział oficerów ze znajomością języka angielskiego na poziomie co najmniej 3333 wynosił nieco ponad 20 proc. Oznacza to, że zaledwie co piąty oficer Sił Zbrojnych RP spełniał kryteria, aby móc swobodnie komunikować się z kadrą NATO-wską w języku angielskim³³. Jest to zdecydowanie za mało.

Należy też zauważyć, że w ostatnich latach spora część kadry świadomie unikała podwyższania swoich kwalifikacji językowych, by tym samym uniknąć wyznaczenia na stanowiska do garnizonów niepożądanych, gdyż organ kadrowy kierował tam czasem kadrę spełniającą kryteria językowe wbrew jej woli. Z tego powodu część kadry unikała legitymowania się wysoką znajomością języka angielskiego. To negatywne zjawisko należałoby przewyciężyć i bardziej premiować znajomość języka angielskiego, a nie karać poprzez przymusowe przeniesienia do innych garnizonów.

Systemy wsparcia dowodzenia oraz łączności narodowej

W dochodzeniu do coraz głębszej i zaawansowanej interoperacyjności z naszymi sojusznikami należy w dalszym ciągu stawiać na inwestycje w systemy wsparcia dowodzenia czy też aplikacje funkcjonalne NATO (tzw. *Functional Area Systems*, FAS)³⁴ zarówno polskie, jak i NATO-wskie. W tym kontekście istotne jest rozwijanie i budowanie dwóch równoległych i odrębnych sieci, narodowej i sojuszniczej, funkcjonującej we wszystkich strukturach wojskowych na terenie kraju. Pozostali sojusznicy, którzy w Polsce funkcjonują, np.

³³ Dane pochodzą z końca 2023 r. – Departament Kadr MON.

³⁴ Np. NCOP, *Land C2 System*, *JOC Watch (Joint Operations Centre Watch)*, J-Chat, system zobrazowania sytuacji operacyjnej bazujący na wspólnych podkładach mapowych *Interim Geo-Spatial Intelligence Tool (iGeoSIT)*, system wsparcia operacji powietrznych *Integrated Command and Control (ICC)*, TOPFAS, LOGFAS, Intel FS, ASCA itp.

w Korpusie MNCNE czy Korpusie V, oprócz wspólnej sieci NATO-wskiej NS AIS/*Mission Partnership Environment* (MPE), dostępnej dla wszystkich członków struktury wielonarodowej z państw członkowskich, korzystają z rozwiniętych dodatkowo niejawnych systemów stricte narodowych, do których dostęp ma jedynie kadra danego kraju. Właściwa i skuteczna koordynacja przygotowań do narodowych i sojuszniczych planów obronnych może nastąpić dopiero, gdy będą rozwinięte równoległe systemy sojusznicze i narodowe z zachowaniem odpowiednich środków bezpieczeństwa. Państwa świadomie decydują, jakie wybrane narodowe dane dzielone są z sojusznikami, a jakie pozostają wyłącznie w narodowym systemie. Wszyscy znaczący sojusznicy utrzymują swój odrębny niejawny system narodowy w dowództwach wielonarodowych, w których służy znaczna liczba ich żołnierzy. Tak czynią choćby Amerykanie, Brytyjczycy, Francuzi, Niemcy oraz Duńczycy.

Ćwiczenia wojskowe sprzężone z planami operacyjnymi

W zakresie ćwiczeń wojskowych należałoby pogłębiać synchronizowanie i zgrywanie ćwiczeń narodowych z dwustronnymi z USA i z siłami sojuszniczymi. Należałoby podjąć próbę przybliżenia tych trzech wymiarów. Jeśli ćwiczenia dotyczą obronności Polski lub scenariusze – obronności Polski, powinno się realizować te ćwiczenia przy znacznym udziale polskiej kadry. Brak wystarczającej znajomości języka angielskiego u kadry średniego szczebla oraz w polskich związkach taktycznych i oddziałach powoduje świadome unikanie zaangażowania naszych jednostek w ćwiczenia sojusznicze lub limitowanie udziału do minimalnego angażowania się w takie zadania (np. ograniczony udział w podgrywce *Response Cell* zamiast jako główny aktor uczestniczący w *Primary* lub *Secondary Training Audience*). Angażując się w ćwiczenia z sojusznikami, powinno się realizować całe spektrum aparatu ćwiczebnego: od ćwiczeń dowódczo-sztabowych CPX, poprzez ćwiczenia symulacyjne *Table Top Exercises* (TTX), treningi sztabowe *Battle Staff Training* (BST), mniejsze

i krótsze ćwiczenia jak MAPEX, *Rehearsal of Concept* (ROC) Drills lub tzw. dyskusje oparte na studiach przypadku (*vignette-based discussions*), aż po ćwiczenia z użyciem wojsk *Live Exercise* (LIVEX). Szerze zaangażowanie kadry Sił Zbrojnych RP w tego typu ćwiczenia doprowadziłoby do znacznie większej, regularnej styczności z kadrami służącymi w strukturach dowodzenia NFS i NCS, a także V Korpusu i innych amerykańskich struktur dowodzenia jednostek i związków taktycznych na terenie Polski.

Rozbudowa sojuszniczej infrastruktury wojskowej

Przez minione 25 lat udało się sporo osiągnąć w zakresie rozbudowy sojuszniczej infrastruktury wsparcia na terenie Polski. Inwestycje NATO-wskie i kwoty z tym związane przewyższyły polskie składki, które są odprowadzane do Sojuszu. Program *NATO Security Investment Programme* (NSIP) realizowano w takich dziedzinach jak radar, lotniska, składy paliwa, amunicji czy infrastruktura portowa³⁵. W dobie rosnącego zagrożenia ze strony Rosji wymagania operacyjne w Polsce i szerzej na flance wschodniej również się zwiększają, dlatego należy kontynuować wysiłki zmierzające do rozbudowy infrastruktury wojskowej, która umożliwia sprawne przyjęcie sił wzmocnienia oraz prowadzenie skutecznej i długotrwałej operacji obronnej na terenie Polski i w jej okolicach. Do kolejnych potrzeb rozbudowy infrastruktury można zaliczyć dalszą rozbudowę lotnisk (*Aerial Ports of Debarkation*), portów (*Seaports of Debarkation*), składowisk na sprzęt i amunicję (*Equipment Storage Sites*), magazynów na paliwo (*fuel storage*) i rejonów przyjęć wojsk sojuszniczych (*Staging and Assembly Areas*), umożliwiających sprawny proces

³⁵ Szerzej nt. programu NSIP w: *NATO Security Investment Programme*, Zakład Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, <https://ziotp.wp.mil.pl/pl/pages/nsip/>; *Inwestycje NATO w Polsce*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/15-lat-polski-w-nato/polska-w-sojuszu-polnoc/5296>; *Inwestycje NATO w Polsce*.html (dostęp: 1 marca 2024 r.); W. Pawłuszko, *Jak NATO inwestuje w Polsce. Szansa dla przedsiębiorców*, strona internetowa Defence24, 14 lipca 2017 r., <https://defence24.pl/jak-nato-inwestuje-w-polsce-szansa-dla-przedsiębiorców-analiza> (dostęp: 20 stycznia 2024 r.).

przyjmowania sojuszników, znany jako *Reception, Staging and Onward Movement* (RSOM).

Szczególnie istotnym obszarem sojuszniczych inwestycji, wartym rozwoju na terenie Polski, jest przedłużenie sojuszniczego systemu rurociągów z Europy Środkowej, znanego jako *Central European Pipeline System* (CEPS). Ten system, uruchomiony w 1958 r., umożliwia dostawę paliw w dużych ilościach na potrzeby wojska w dobie ćwiczeń, wzmożonego kryzysu lub wojny. W latach 80. ubiegłego wieku poprowadzono system w całej Europie zachodniej aż do Zachodnich Niemiec, do miejscowości odległych o około 300-400 km od ówczesnej granicy i tym samym potencjalnej linii frontu z Układem Warszawskim. CEPS obejmował całą Europę Zachodnią i Południową. Na wysokości geograficznej byłego NRD i Polski sięgał i nadal sięga jedynie do niemieckich miejscowości Bramsche (niedaleko Bielefeld), Altenrath (obok Kolonii), Aschaffenburg (koło Frankfurtu nad Menem), a na południu Neuburg (okolice Ingolstadt) oraz Unterpfaffenhofen (koło Monachium)³⁶. Uwzględniając kryteria stosowane w Sojuszu pod koniec zimnej wojny, CEPS powinien sięgać minimum do centralnej i zachodniej oraz południowej Polski³⁷.

Rozbudowa wielkości Sił Zbrojnych RP

Pomimo znaczącego rozwoju Sił Zbrojnych RP w ostatnich latach dalsze rozszerzenie i wzmocnienie potencjału obronnego RP są niezbędne. Stąd istnieje potrzeba rozbudowy ilościowej Sił Zbrojnych RP – głównego ogniwa sojuszniczego na flance wschodniej NATO, co też wynika z treści artykułu 3 Traktatu Północnoatlantyckiego: „(...) Strony, każda z osobna i wszystkie razem, poprzez stałą i skuteczną samopomoc i pomoc wzajemną, będą utrzymywały i rozwijały swoją

³⁶ A. Dowd, D. Jankowski, C. Cook, *op. cit.*, s. 4.

³⁷ W. Jakóbiak, Kowalik: *NATO potrzebuje rurociągów na wschodniej flance (rozmowa)*, strona internetowa Biznes Alert, 25 stycznia 2024 r., <https://biznesalert.pl/bezpieczenstwo-energetyczne-paliwowe-logistyka-nato-ceps-energetyka/> (dostęp: 13 lutego 2024 r.)

indywidualną i zbiorową zdolność do odparcia zbrojnej napaści”³⁸. Tworzone i istniejące jednostki bojowe należy systematycznie kompletować w kadrę, a jednocześnie tworzone powinny być znaczące zasoby przeszkolonych rezerw. Warto też przeprowadzić w Polsce kolejny Strategiczny Przegląd Obrony (SPO), który poddałby analizie obecny kształt i rozwój Sił Zbrojnych RP na tle tworzących się zagrożeń wokół kraju i nadał dalsze kierunki rozwoju Wojska Polskiego. Polska przeprowadziła w czasie swojego dotychczasowego 25-letniego członkostwa w NATO zaledwie trzy Strategiczne Przeglądy Obrony, z czego ostatni w 2016 r. Kolejne SPO powinny powstawać w korelacji z dokumentami strategicznymi w dziedzinie bezpieczeństwa – takimi jak Strategia Bezpieczeństwa Narodowego. Ostatni SPO z 2016 r.³⁹ wygenerował m.in. potrzebę zwiększenia Sił Zbrojnych RP oraz odtworzenie czwartej dywizji lądowej. Według danych NATO Siły Zbrojne RP urosły w ostatniej dekadzie z poziomu 99 tys. do 124 tys. żołnierzy⁴⁰. Z końcem 2023 r. zawodowe Siły Zbrojne RP liczyły już około 134 tys. żołnierzy⁴¹. Ponadto Wojska Obrony Terytorialnej liczyły w tym samym okresie ponad 40 tys. żołnierzy⁴². Daje to sumarycznie wraz z pozyskiwanym sprzętem i amunicją znaczący potencjał obronny RP, choć należy dodać, iż na całościowy potencjał obronny Polski składają się także czynniki spoza dziedzin wojskowych, dotyczące m.in. infrastruktury cywilnej, procedur i mechanizmów aktywizowania całego społeczeństwa w dobie kryzysu i wojny, a także regularnie szkolonych i sprawdzanych rezerw. Istotne jest również bliskie i regularne współdziałanie cywilnych organów zarządzania kryzysowego na wszystkich szczeblach państwa z woj-

³⁸ Por. <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/15-lat-polski-w-nato/dokumenty/5297,Dokumenty.html> (dostęp: 20 stycznia 2024 r.).

³⁹ W latach 2010–2012 przeprowadzono również jedyny jak dotychczas Strategiczny Przegląd Bezpieczeństwa Narodowego.

⁴⁰ Zunifikowane dane NATO-wskie nie uwzględniają m.in. sił rezerwowych czy wojsk terytorialnych. Za: *Defence Expenditures of NATO Countries (2014-2023)*, NATO Public Diplomacy Division, 7 lipca 2023 r., s. 1–16, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_216897.htm (dostęp: 1 marca 2024 r.).

⁴¹ Dane z Departamentu Kadr MON, styczeń 2024 r.

⁴² *Ilu żołnierzy liczą Wojska Obrony Terytorialnej?*, Polska Agencja Prasowa, 28 grudnia 2023 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/ilu-zolnierzy-licza-wojska-obrony-terytorialnej> (dostęp: 20 stycznia 2024 r.).

skowymi. Dzięki bliskiej i dobrej współpracy cywilno-wojskowej budowana jest ogólna odporność państwa (*resilience*) przeciw zagrożeniom i atakom hybrydowym, co pozwala przygotować państwo na czas pełnoskalowej wojny.

Udział kobiet w Siłach Zbrojnych RP

Udział kobiet w Siłach Zbrojnych RP znacząco wzmocnił potencjał obronny państwa polskiego na przestrzeni ostatnich 25 lat. Pierwsze kobiety przyjęto do wyższych uczelni wojskowych w tym samym roku, w którym Polska przystąpiła do NATO. Od 25 lat udział kobiet w Siłach Zbrojnych RP systematycznie rośnie. Zauważalne przyspieszenie nastąpiło zwłaszcza w latach 2015-2023. W tym przedziale czasowym odnotowano wzrost z 4 (2015), przez 8 (2020), aż do prawie 16 proc. (2023) składu osobowego Sił Zbrojnych RP⁴³. Ten wzrost wynika m.in. ze zmian mentalnościowych w społeczeństwie polskim, a także z redefinicji podejścia do roli kobiet we współczesnych siłach zbrojnych. Obecnie kilka kobiet oficerów w stopniu pułkownika ukończyło podyplomowe studia polityki obronnej i ma realne szanse na nominacje generalskie.

Kształtowanie i doskonalenie kadry oficerskiej

Istotnym kierunkiem dalszego wzmocniania Sił Zbrojnych RP w ramach Sojuszu jest zachowanie silnej tożsamości narodowej kadry. Uczelnie i szkoły wojskowe winny uczyć myślenia krytycznego, dyskursu, wpajać wartości moralno-etyczne, a także kłaść duży nacisk na nauczanie historii państwa polskiego od początków dziejów aż do współczesności i zwracać uwagę na aspekty historii oręża polskiego i jego kontekst historyczny. Młoda kadra Sił Zbrojnych RP musi

⁴³ M. Miłosz, *Kobiety idą do wojska. Armia się zmienia*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 3 stycznia 2024 r., <https://edgp.gazetaprawna.pl/e-wydanie/59313,3-stycznia-2024/77079,Dziennik-Gazeta-Prawna/891711,Kobiety-ida-do-wojska.-Armia-sie-zmienia.html> (dostęp: 1 marca 2024 r.).

rozumieć i doceniać, że przyszło jej służyć w unikalnym momencie w historii ostatnich ponad 230 lat. Wychowuje się ona bowiem i funkcjonuje w niepodległym państwie, mierzącym się obecnie z poważnymi zagrożeniami zewnętrznymi. Kwalifikowanie do szkół oficerskich powinno uwzględniać wystarczająco wysoki poziom znajomości języka angielskiego na wstępie do akademii wojskowych, a siatka godzin oraz kryteria zaliczania kolejnych semestrów i lat studiów uwzględniać postępy w osiąganiu znajomości języka angielskiego zbliżonej do poziomowi 3333.

Istotny wpływ na interoperacyjność kadry ma jej udział w różnych formach doskonalenia zawodowego prowadzonego głównie za granicą, ale także w kraju. Wszystkie formy studiów i kursów są nie do przecenienia i przynoszą kadrze wiele korzyści merytorycznych i językowych, począwszy od czteroletnich studiów podchorążych na akademiach wojskowych w USA, poprzez roczne, półtoraroczne i dwuletnie studia podyplomowe w akademiach dowódczo-sztabowych i szkołach wojennych, a także magisterskie oraz dowódczo-sztabowe studia w różnych państwach NATO, skończywszy na kursach półrocznych, kilkumiesięcznych i kilkutygodniowych, aż po tygodniowe kursy specjalistyczne w różnych szkołach NATO-wskich i centrach eksperckich. Każdy doświadczony oficer starszy powinien podczas swojej ścieżki zawodowej uczestniczyć w kilku do kilkunastu anglojęzycznych formach doskonalenia zawodowego, organizowanych zarówno przez poszczególne państwa NATO-wskie, jak i przez Sojusz Północnoatlantycki (np. *NATO Defense College* w Rzymie). Ważne, aby Polska zapewniła również większą liczbę wykładowców do tych sojuszniczych uczelni i szkół, a także tworzyła coraz więcej atrakcyjnych form doskonalenia zawodowego, by przyciągnąć naszych sojuszników do Polski w celu podnoszenia ich kwalifikacji zawodowych za pomocą wykwalifikowanej polskiej kadry, przedstawiającej sojusznikom nasz punkt widzenia.

Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych RP

Warto także wspomnieć o dostawach nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu wojskowego wzmacniającego zdolności Sił Zbrojnych RP. Rozwój następował sukcesywnie przede wszystkim dzięki trwale utrzymującemu się wysokiemu wskaźnikowi na wydatki majątkowe wewnątrz budżetu obronnego, które przewyższały zalecane przez Sojusz 20 proc. Wśród istotnego sprzętu wzmacniającego potencjał sił zbrojnych należy wyróżnić m.in. transportowe statki powietrzne typu C-130 *Hercules*, C-295 CASA, samoloty wielozadaniowe F-16, samoloty szkolno-bojowe FA-50, samoloty szkolne *Aermacchi* M-346. Realizowane są także programy dostawy samolotów wielozadaniowych F-35, samolotów wczesnego wykrywania i ostrzegania Saab 340 AEW, bezałogowych systemów rozpoznawczo-uderzeniowych *Bayraktar* TB2, *Fly Eye*, *Gladius*. Dostarczono fregaty OHP i wprowadzany jest program niszczycieli min projektu 258 typu Kormoran II, okrętów rozpoznania radioelektronicznego i program fregat pk. *Miecznik*. W sferze lądowej pozyskano przeciwpancerne pociski kierowane *Spike* i *Javelin*, wyrzutnie rakietowe przeciwlotnicze *Patriot*, realizowany jest program NAREW obejmujący m.in. wyrzutnie *iLauncher* z pociskami rakietowymi CAMM, zestawy przeciwlotnicze *Pilica+*, morskie wyrzutnie rakietowe naziemne *Naval Strike Missile*, wyrzutnie rakietowe *Homar-K* (*Chonmoo*) i *Homar-A* (M142 *Himars*), czołgi *Leopard* 2A4, 2A5 i 2APL, K2 *Black Panther*, *Abrams* M1A2 Sep v. 3 i M1A1, haubice samobieżne typu *Krab* i K9A1 *Thunder*, moździerze samobieżne *Rak*, KTO *Rosomak*, pojazdy opancerzone MRAP typu M-ATV, pojazdy minowania narzutowego *Baobab-K*, mosty towarzyszące MS-20 *Daglezja-S*, śmigłowce AW-149, AW101 *Merlin*, S-70i *Black Hawk*. Trwają też przymiarki do pozyskania śmigłowców AH-64 *Apache*, a także BWP *Borsuk*. Wiele z tych systemów zalicza się do najnowocześniejszych na rynkach zbrojeniowych i często sprawdzonych w boju. Ich dostawa do jednostek wojskowych znacząco wpływa na multidomenowe zdolności i zwiększenie potencjału obronnego Polski. To istotne, aby pozyskując poszczególne rodzaje uzbrojenia i sprzętu wojskowego, Polska uzyskiwała własne

zdolności produkcyjne i technologiczne, obejmujące szczególnie amunicję i środki precyzyjnego rażenia, a jednocześnie gromadziła wystarczającą liczbę zapasów amunicji. Należy dążyć do maksymalnej samowystarczalności w zakresie produkcji amunicji i środków bojowych. Przy każdym zakupie nowoczesnego sprzętu wojskowego należy też pamiętać o odpowiednim zabezpieczeniu i planie kadrowym zsynchronizowanym z planowanymi dostawami sprzętu, by uzyskać wystarczającą liczbę żołnierzy do pełnego obsłużenia i wykorzystania pozyskiwanego sprzętu wraz z odpowiednimi zapasami amunicji bojowej i ćwiczebnej oraz infrastrukturę do tego sprzętu (np. hangary, wiaty i garaże), osprzętu ćwiczebnego i do konserwacji, a także systemów symulacyjnych. Dopiero synergia wyposażenia żołnierzy w nowoczesny sprzęt, wystarczające zapasy amunicji oraz wyszkolenie wojskowych i jednostek na różnych szczeblach dowodzenia powodują realny wzrost potencjału bojowego. Istotne pozostaje także stałe monitorowanie rozwijającego się współczesnego pola walki i dostosowywanie oraz adaptacja planów modernizacyjnych do dynamiki zmian, uwzględniająca rosnącą rolę bezpilotowców oraz coraz większego zastosowania sztucznej inteligencji w działaniach zbrojnych.

Rosnący budżet obronny RP

Polska na tle innych państw Sojuszu na przestrzeni ostatniej dekady ponosiła stosunkowo wysokie nakłady na obronność – plasowała się w ścisłej czołówce⁴⁴. Oprócz wysokości procentowej względem produktu krajowego brutto znaczenie ma także wskaźnik wydatków majątkowych, które przeznacza się na modernizację techniczną sił zbrojnych. Ten pierwszy powinien wynosić co najmniej 2 proc. PKB,

⁴⁴ Oprócz Polski tradycyjnie czołowe lokaty w wydatkach obronnych według wskaźnika PKB zajmowały USA, Grecja, Estonia, Litwa, Łotwa i Wielka Brytania. Do najmniej wydających na obronność sojuszników należy zaliczyć Belgię, Kanadę, Czechy, Danię, Niemcy, Włochy, Luksemburg, Portugalię, Hiszpanię i Słowenię. Dane za: *Defence Expenditures...*, *op. cit.*, s. 8.

a drugi – co najmniej 20 proc.⁴⁵. Polska zazwyczaj spełniała te kryteria, choć przez kilka lat w tym okresie dziesięcioletnim nie wydawano pełnych 2 proc. PKB na obronność. Im wyższe są wydatki majątkowe w budżecie obronnym, tym zazwyczaj lepiej świadczy to o kondycji budżetu obronnego. Te wydatki w przypadku Polski plasowały się między 21 a 36 proc. w ostatniej dekadzie, a w 2023 r. przekroczyły rekordowe 52 proc.⁴⁶. Można zatem skonstatować, iż wydatki obronne – zwłaszcza na tle innych sojuszników w regionie – były na właściwym poziomie i uwzględniały potrzeby szybkiego rozwoju gospodarki Polski. Dzięki jej stałemu i szybkiemu wzrostowi, zwłaszcza na tle wielu innych państw NATO-wskich, wartość bezwzględna wydatków obronnych też znacząco wzrastała, przez co Polska awansowała względem innych państw w latach 2014-2023. Np. jeśli porówna się wartości wydatków obronnych z 2014 i 2023 r., można zauważyć, że Polska zwiększyła je z 10,1 do 29,1 mld dolarów (najwyższy wzrost w Sojuszu wynoszący 188 proc.). Z takim wzrostem Polska wyprzedziła w minionej dekadzie czterech sojuszników w wydatkach obronnych w liczbach bezwzględnych: 1. Kanadę (wzrost z 18,2 do 28,95 mld dolarów – 59 proc.), 2. Niderlandy (wzrost z 10,3 do 16,7 mld dolarów – 62 proc.), 3. Hiszpanię (wzrost z 12,6 do 19,2 mld dolarów – 52 proc.) oraz 4. Turcję (wzrost z 13,6 do 15,8 mld dolarów – 17 proc.). W tych latach wydatki obronne Polski w relacji do PKB plasowały się początkowo do 2019 r. na poziomie średnim 2 proc., a począwszy od 2020 r. wzrosły do poziomów 2,23 (2020), 2,22 (2021), 2,40 (2022), aż w 2023 r. osiągnęły rekordowe 3,90 proc.⁴⁷. Względem największych gospodarczo europejskich sojuszników Polska wyraźnie zmniejszyła swój dystans w tym okresie. W porównaniu do budżetów obronnych Wielkiej Brytanii, Francji, Niemiec i Włoch budżet obronny Polski stanowił jeszcze w 2014 r. zaledwie ułamek

⁴⁵ Są to parametry budżetów obronnych określone w czasie Szczytu NATO w Walii w 2014 r. Por.: *Wales Summit Declaration*, North Atlantic Treaty Organization, 5 września 2014 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (dostęp: 11 lutego 2024 r.).

⁴⁶ *Defence Expenditures...*, op. cit., s. 13.

⁴⁷ Kolejne wartości procentowe PKB Polski na wydatki obronne w okresie 2014-2023: 1,88 w 2014 r., 2,23 w 2015 r., 2,00 w 2016 r., 1,89 w 2017 r., 2,02 w 2018 r., 1,99 w 2019 r., 2,23 w 2020 r., 2,22 w 2021 r., 2,40 w 2022 r. i 3,90 w 2023 r. Dane za: *ibidem*, s. 8.

ich budżetów – tj. kolejno względnie 15, 19, 22 i 41 proc., a w 2023 r. znacząco przybliżył się w liczbach absolutnych do tych czterech największych państw europejskich NATO, gdyż wynosił już względnie 44, 51, 43 i 92 proc. ich budżetów. Porównując rozwój gospodarczy Polski i Włoch, można dojść do wniosku, że Polska prawdopodobnie wyprzedzi Włochy w najbliższych latach i tym samym dołączy do ścisłej czołówki państw stanowiących nieformalne jądro Sojuszu⁴⁸.

Powyższa analiza dotycząca budżetu obronnego wyraźnie ilustruje rosnący potencjał obronny Sił Zbrojnych RP na tle pozostałych sojuszników NATO dzięki znaczącym nakładom finansowym na wydatki majątkowe na przestrzeni ostatniej dekady. Wzrost wydatków obronnych na Siły Zbrojne RP implikuje również realny wpływ i oddziaływanie na pozostałych sojuszników. Jednostki Wojska Polskiego zamiast uczestniczyć w ćwiczeniach i podporządkowywać się większym formacjom sojuszniczym, coraz częściej przejmują inicjatywę i kierują innymi jednostkami, mniejszymi, słabiej wyposażonymi. Kluczowym i niezbędnym elementem w tych relacjach z sojusznikami pozostaje oczywiście dobrze wyszkolona i wykształcona kadra, która włada biegle językiem angielskim.

Wsparcie Polski dla Ukrainy

Pomimo potrzeb znacznej rozbudowy potencjału obronnego RP należy w ciągu dalszym wspierać Ukrainę w różnych wymiarach. Od 24 lutego 2022 r. Ukraina prowadzi heroiczną wojnę obronną przeciw Rosji. Pomoc z zasobów polskich i Sił Zbrojnych RP musi być systematycznie kontynuowana w oparciu o szczegółową analizę – nie można sobie pozwolić na zbyt silne osłabienie naszego potencjału obronnego, gdyż Rosja potrafiłaby swój odbudować. W przeciwieństwie do licznych sojuszników zachodnich Polska graniczy przecież bezpośrednio z Rosją i Białorusią. Bez dotychczasowego wsparcia naszego kraju – humanitarnego, materiałowego, szkoleniowego i hubu logistycznego operowanego przez Siły Zbrojne RP na terenie kraju

⁴⁸ *ibidem*, s. 1-16.

– działanie koalicji państw wspierających Ukrainę byłoby niemożliwe. Istotny jest także polski wkład w unijną misję pomocy wojskowej EUMAM (*European Union Military Assistance Mission*) dla Ukrainy, gdyż jednym z jej dowódców jest polski generał. Fakt, że Ukraina nieustannie walczy z Rosją, to w dużej mierze zasługa Polski⁴⁹. Warto też zauważyć, iż bez jej kluczowej roli obrona sąsiednich państw bałtyckich również byłaby niemożliwa⁵⁰. Działania prowadzone w obecnej wojnie Rosji i Ukrainy dostarczają Siłom Zbrojnym RP ważnych doświadczeń i wniosków – mają one i powinny mieć duży wpływ na dalszą transformację Wojska Polskiego. Jednocześnie należy pamiętać, iż ewentualny przyszły konflikt zbrojny z państwami NATO będzie się różnił w wielu wymiarach od obecnej wojny rosyjsko-ukraińskiej.

Rekomendacje

Na podstawie wniosków, które można wyciągnąć z niniejszego artykułu, przedstawiono zbiór rekomendacji dotyczących dalszych wysiłków w Siłach Zbrojnych RP. Zmierzają one do sprawniejszego funkcjonowania w Sojuszu Północnoatlantyckim i tym samym dają możliwość odegrania jeszcze bardziej znaczącej roli, również przywódczej w NATO, zwłaszcza w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, w tym na terenie Polski:

1. Zmiana w narodowym postrzeganiu struktur sojuszniczych. Należałoby zacząć traktować struktury sojusznicze NATO jako dowództwa, które włączają się w operację obronną Polski i całego NATO. Wówczas nastąpi przewartościowanie mentalne zmierzające do postawy, że „NATO to my”.
2. Synchronizacja planów sojuszniczych i narodowych. Dążyć do synchronizowania planów narodowych z sojuszniczymi oraz amerykańskimi i realizować wspólne ćwiczenia wynikające z tych planów. Plany powinny być cyklicznie ćwiczone

⁴⁹ C. Michta, „Politico”, 21 lutego 2023 r., <https://www.politico.eu/article/nato-new-center-gravity-poland-warsaw-central-europe-germany-war-ukraine/> (dostęp: 19 listopada 2023 r.).

⁵⁰ M. Kowalska-Sendek, *op. cit.*

- i systematycznie modyfikowane w wyniku wniosków wyciąganych z ćwiczeń, bieżących analiz i ocen zagrożeń.
3. Priorytetyzacja struktur dowodzenia. Strukturom Paktu Północnoatlantyckiego, wielonarodowym i narodowym, które odgrywają ścisłą rolę w sojuszniczych i narodowych planach obronnych, trzeba nadać odpowiednie priorytety, w tym gotowość bojową w obsadzie kadrowej i ukompletowaniu sprzętowym. Wszystkie jednostki wysokiej gotowości powinny być uzupełnione najlepszą kadrą, minimum na poziomie 90 proc. oraz wyposażone w najnowocześniejszy sprzęt na poziomie minimum 90 proc.
 4. Korpus MNCNE. Należałoby nadać korpusowi MNCNE odpowiedni priorytet i stale go podtrzymywać oraz oddać w jego podporządkowanie dodatkowe jednostki bojowe oraz wsparcia bojowego. Powinno się zachować dla tego związku taktycznego i jednostek podporządkowanych stałą gotowość bojową, w tym obsadę kadrową i ukompletowanie w sprzęt na poziomach minimum 90 proc.
 5. Korpusy II, V i MNCNE na terenie Polski. Ważne, aby zacieśniać współdziałanie pomiędzy trzema dowództwami korpusów lądowych rozlokowanych na terenie Polski, pogłębiać i intensyfikować wspólne ćwiczenia, w których jednocześnie biorą one udział, i tym samym dążyć do ich zwiększonej interoperacyjności.
 6. Dywizja MNDNE. Należy nadać dywizji MNDNE odpowiedni priorytet i doposażyć ten związek taktyczny w niezbędne jednostki bojowe i jednostki wsparcia bojowego, być może łącząc go z jedną z pozostałych polskich dywizji w znaczącą dywizję. Ukompletowanie MNDNE w kadrę i sprzęt powinno przekraczać 90 proc. stanu etatowego.
 7. Dowództwo JLSG. Warto zaoferować władzom wojskowym NATO przeniesienie dowództwa JLSG w Brunssum na stałe do Polski. Kolokacja z obecnym NFIU w Bydgoszczy lub też włączenie obecnego NFIU do JLSG wydają się zasadnym krokiem z operacyjnego punktu widzenia, zwłaszcza w kontekście

bliskiego usytuowania Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych w tym samym garnizonie oraz w związku z zakresem oddziaływania JLSG w Europie Środkowo-Wschodniej.

8. Centrum JFTC. Należałoby się ubiegać w większej mierze przez dowództwa korpusów lądowych na terenie Polski i dowództwa dywizji o cykliczny udział w ćwiczeniach CPX w oparciu o bazę JFTC, poprawić współdziałanie i weryfikować aktualne plany NATO-wskie.
9. Infrastruktura sojusznicza. Warto nieustannie ubiegać się o dalszą rozbudowę niezbędnej sojuszniczej infrastruktury wsparcia na terenie Polski za pomocą funduszy NSIP, zwłaszcza w dobie rosnących nowych potrzeb operacyjnych po ponownym ataku Rosji na Ukrainę w 2022 r. Te inwestycje powinny usprawnić przede wszystkim składy logistycznych klas zaopatrzenia i sprzętu wojskowego oraz funkcje wzmocnienia Polski i całego regionu, bazujące na przyjmowaniu wojsk, znane jako RSOM.
10. Przedłużenie systemu CEPS. Należy dążyć do rozbudowy systemu rurociągów CEPS z Niemiec do Polski tak, aby w czasie ćwiczeń, kryzysu i wojny paliwo mogło docierać nieustannie w dużych ilościach do wybranych, kluczowych wojskowych hubów logistycznych w głąb Polski i zaopatrywać wojska sojusznicze.
11. Brygada FLF w Polsce. Przekształcenie NATO-wskiej wielonarodowej batalionowej grupy bojowej FLF (wcześniej eFP), dowodzonej przez amerykańskie Siły Zbrojne w Orzyszu, w Brygadę FLF i stworzenie dogodnych warunków socjalno-bytowych i szkoleniowych, aby osiągnęła ona status bardziej stały niż rotacyjny.
12. Budżet obronny i pozyskiwanie sprzętu wojskowego. Należy utrzymać wydatki obronne na deklarowanym i planowanym poziomie, dążyć do maksymalnego angażowania podmiotów polskiego przemysłu obronnego oraz do samowystarczalności Polski w środki bojowe, części zamienne i napraw użytkowanego sprzętu wojskowego. Strukturę budżetu obronnego powinno

się kształtować tak, aby zachować wysoki wskaźnik wydatków modernizacyjnych – znacznie przekraczający 20 proc.

13. Systemy FAS. Wdrażanie i użytkowanie przez kadrę w narodowych dowództwach Sił Zbrojnych RP aplikacji funkcjonalnych stosowanych w NATO zwiększyłyby interoperacyjność między nimi a dowództwami NATO-wskimi.
14. Narodowa sieć niejawna. W strukturach dowodzenia NFS na terenie Polski należałoby ustanowić/rozbudować narodową sieć niejawną i podłączyć do niej cały stan etatowy kadry polskiej służący w strukturach NFS.
15. Federalizacja sieci niejawnych. Należy dążyć do ustanowienia w dowództwach NATO, zwłaszcza tych rozlokowanych w części Europy Środkowo-Wschodniej, federalizacji sieci niejawnych i zbudować wojskowe środowisko operacyjne, które umożliwi efektywną wymianę informacji niejawnych pomiędzy narodowymi i sojuszniczymi sieciami operacyjnymi.
16. Obsada stanowisk w strukturach NATO. Warto przejąć inicjatywę i starać się obejmować coraz wyższe stanowiska w strukturach NCS, także przy udziale większej liczby polskiej kadry, szczególnie w dowództwach NCS odgrywających istotną rolę wobec obronności Polski i regionu wokół Polski, i tam nadawać w większej mierze ton. Należy dążyć do ukończenia struktur NFS w Polsce do poziomu przekraczającego i zbliżonego do 100 proc. dzięki negocjacjom i obsadzaniu większej liczby stanowisk przez kadrę rodzimą. Kadrę należy cyklicznie rotować. Zwiększone zaangażowanie w te struktury należałoby traktować jako inwestycję w obronność RP.
17. Konkursy na kluczowe stanowiska w NATO. Należy ściśle śledzić wszystkie konkursy w strukturach NATO-wskich na najwyższe stanowiska (od płk/OF-5 po generała/OF-9), ubiegać się o nie systematycznie oraz wystawiać przygotowanych i kompetentnych kandydatów do konkursów.
18. Rotacyjność kadr. Przywrócenie w Ustawie o obronie Ojczyzny zasady kadencji i wprowadzenie zasady cyklicznej rotacji kadr pomiędzy jednostkami, dowództwami i instytucjami, zarówno

narodowymi, jak i sojusznicznymi, doprowadziłoby do stałego poszerzania doświadczeń zawodowych u kadry. Zmiana instytucji i jednostek pełnienia służby powinna być immanentną cechą każdego oficera Wojska Polskiego. Co kilka lat należy dążyć do awansowania kadry wraz z przejściem/przeniesieniem do innych instytucji (premiowanie dyspozycyjności) niż w swoich dotychczasowych jednostkach wojskowych. Kadre należy traktować jeszcze bardziej podmiotowo i uzgadniać z nią przyszłe stanowiska służbowe ze znacznym wyprzedzeniem – na wzór innych armii NATO-wskich.

19. Zagraniczne doskonalenie zawodowe kadry. Należy podtrzymać i dalej rozszerzać zasięg doskonalenia zawodowego kadry Wojska Polskiego w zagranicznych placówkach edukacyjnych i szkoleniowych. Pełny profesjonalizm u kadry Sił Zbrojnych RP zostanie osiągnięty po połączeniu umiejętności merytorycznych pozyskanych w kraju i za granicą, wykszolenia, zróżnicowanego doświadczenia zawodowego i biegłej znajomości języka angielskiego.
20. Znajomość języka angielskiego u kadry. Ważne jest przyjęcie strategii uzyskania w Siłach Zbrojnych RP u całej kadry oficerskiej biegłej znajomości języka angielskiego najpóźniej od stopnia majora/OF-3 wzwyż.

Podsumowanie

Siły Zbrojne RP poczyniły znaczny postęp w osiąganiu wyższego poziomu interoperacyjności z wiodącymi sojusznikami NATO na przestrzeni ostatnich 25 lat. Wojsko Polskie stanowi znaczny potencjał obronny państwa polskiego, który jest rozbudowywany stale i adekwatnie do rosnących zagrożeń. Nakłady budżetowe na Siły Zbrojne RP były i są na właściwym poziomie i powinny na takim pozostać. Nadchodzi czas, aby przejmować większą odpowiedzialność i inicjatywę w kierowaniu jednostkami wielonarodowymi na terenie Polski i w regionie oraz w dowództwach NCS, inwestować w nie więcej

polskiej kadry i dbać o ścisłą współpracę oraz pogłębiać interoperacyjność między dowództwami NFS, rozmieszczonymi na terenie Polski, a dowództwami SZ RP i amerykańskimi. Dzięki temu będzie można w większym stopniu realizować interesy RP. Siły Zbrojne RP powinny przyjąć strategię osiągnięcia biegłej znajomości języka angielskiego u całego stanu osobowego kadry oficerskiej, gdyż bez znacznych i wyraźnych postępów w tej dziedzinie nie będzie można osiągnąć powyższych założeń.

Jeżeli dojdzie w przyszłości do multidomenowej operacji obronnej na terenie Polski lub w pobliżu polskich granic, odbędzie się ona z udziałem sił sojuszniczych. Sojusznicy będą rozlokowani na terenie Polski przed konfliktem albo przybędą z większymi czy mniejszymi siłami tuż przed wojną lub w trakcie jej trwania. Siły Zbrojne RP powinny mieć chęć, ale także zdolność, by integrować innych sojuszników na terenie Polski i z nimi współdziałać, a tam, gdzie to zasadne i możliwe, również dowodzić. W NATO obowiązuje zwykle zasada, według której kontrybuujący do operacji największe zasoby i zdolności przejmuje odpowiedzialność i dowodzenie w takiej formacji czy operacji. Siły Zbrojne RP powinny być gotowe wdrożyć tę regułę w życie na terenie Polski i mogą być na dobrej ścieżce, aby przejmować inicjatywę i kierować oraz dowodzić formacjami międzynarodowymi, zwłaszcza nad lądowymi siłami sojuszniczymi.

Uwaga: opinie zawarte w tym artykule są opiniami autora i nie powinny być identyfikowane z oficjalnym stanowiskiem Wielonarodowego Korpusu Północ-Wschód w Szczecinie, NATO czy Sił Zbrojnych RP.

Bibliografia

References List

Piśmiennictwo

Literature

- Covington S., *NATO's Concept for Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area (DDA)*, 2 sierpnia 2023 r., Belfer Center for Science and International Affairs, <https://www.belfercenter.org/publication/natos-concept-deterrence-and-defence-euro-atlantic-area-dda> (dostęp: 24 stycznia 2024 r.).
- Defence Expenditures of NATO Countries (2014-2023)*, NATO Public Diplomacy Division, 7 lipca 2023 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_216897.htm (dostęp: 1 marca 2024 r.).
- Deni J., *Rotational Deployments vs. Forward Stationing: How Can the Army Achieve Assurance and Deterrence Efficiently and Effectively?*, US Army War College Press, 2017.
- Dowd A.M., Jankowski P.D., Cook C.R., *European Warfighting Resilience and NATO Race of Logistics: Ensuring that Europe has the Fuel it Needs to Fight the Next War*, Center for Strategic & International Studies, 28 czerwca 2023 r., <https://www.csis.org/analysis/european-warfighting-resilience-and-nato-race-logistics-ensuring-europe-has-fuel-it-needs> (dostęp: 1 marca 2023 r.).
- Gągor F., *10 lat w NATO*, „Kwartalnik Bellona” 2009, nr 1.
- Ilu żołnierzy liczą Wojska Obrony Terytorialnej?*, Polska Agencja Prasowa, 28 grudnia 2023 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/ilu-zolnierzy-licza-wojska-obrony-terytorialnej> (dostęp: 20 stycznia 2024 r.).
- Inwestycje NATO w Polsce*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/15-lat-polski-w-nato/polska-w-sojuszu-policz-5296>, *Inwestycje-NATO-w-Polsce.html* (dostęp: 1 marca 2024 r.).
- Jakóbiak W., Kowalik: *NATO potrzebuje rurociągów na wschodniej flance (rozmowa)*, strona internetowa Biznes Alert, 25 stycznia 2024 r., <https://biznesalert.pl/bezpieczenstwo-energetyczne-paliwowe-logistyka-nato-ceps-energetyka/> (dostęp: 13 lutego 2024 r.).

- Joint Press Conference by the Chair of the NATO Military Committee, Admiral Rob Bauer with Supreme Allied Commander Europe, General Christopher Cavoli and Deputy Supreme Allied Commander Transformation, General Chris Badia*, North Atlantic Treaty Organization, 18 stycznia 2024 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_221779.htm (dostęp: 22 stycznia 2024 r.).
- Klecan D., *V Corps boosts integration of allied partners during intense CPX*, "Defense Visual Information Distribution Service", 11 marca 2024 r., <https://www.dvidshub.net/news/457133/v-corps-boosts-integration-allied-partners-during-intense-cpx> (dostęp: 22 stycznia 2024 r.).
- Kowalik T., Wojnowski G., *Polscy żołnierze w strukturach NATO*, „Kwartalnik Bellona” 2009, nr 1.
- Kowalik T., *The Foreign Language Training System in the Polish Armed Forces. An Evaluation of its Efficiency and Proposals for Modification*, w: Kucha R. (red.), *European Integration Through Education: Traditions, the Present and the Future*, Maria Curie-Skłodowska University Press, Lublin 2004.
- Kowska-Sendek M., „Collective Defence is Priority”, strona internetowa Polska Zbrojna, 7 września 2022 r., <https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/38020?t=Collective-Defense-is-Priority> (dostęp: 19 listopada 2023 r.).
- Małeckie M., *Rosyjska rakiet nad Polską*, Polska Agencja Prasowa, 29 grudnia 2023 r., <https://www.pap.pl/aktualnosci/rosyjska-rakiet-nad-polska-szef-mon-zostala-naruszona-polska-przestrzen-powietrzna> (dostęp: 11 lutego 2024 r.).
- Michta Ch., „Politico”, 21 lutego 2023 r., <https://www.politico.eu/article/nato-new-center-gravity-poland-warsaw-central-europe-germany-war-ukraine/> (dostęp: 19 listopada 2023 r.).
- Miłosz M., *Kobiety idą do wojska. Armia się zmienia*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 3 stycznia 2024 r., <https://edgp.gazetaprawna.pl/e-wydanie/59313,-3-stycznia-2024/77079,Dziennik-Gazeta-Prawna/891711,Kobiety-ida-do-wojska-Armia-sie-zmienia.html> (dostęp: 1 marca 2024 r.).
- Multinational Division North East Structure*, Multinational Division North East, <https://mndne.wp.mil.pl/en/pages/structure-2017-11-15-4/> (dostęp: 18 stycznia 2024 r.).

- Navarrai Mészáros M., *Everything is in Place for Achieving Full Operational Capability*, 20 czerwca 2023 r., <https://defence.hu/news/everything-is-in-place-for-achieving-full-operational-capability.html> (dostęp: 4 stycznia 2024 r.).
- NATO Allied Command Transformation Joint Force Development Experimentation & Wargaming Branch Fact Sheet – LOYAL LEDA (LOLE) 2022, https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/EWB_Fact_Sheets_2022_EX_LOYAL_LEDA_2022.pdf (dostęp: 20 stycznia 2024 r.).
- NATO Security Investment Programme, Zakład Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, <https://ziotp.wp.mil.pl/pl/pages/nsip/> (dostęp: 20 stycznia 2024 r.).
- Palczewski Sz., *Ataki Rosji na NATO. Wywiad ocenia ryzyko*, strona internetowa CyberDefence24, 24 października 2023 r., <https://cyberdefence24.pl/cyberbezpieczenstwo/cybermagazyn-ataki-rosji-na-nato-wywiad-ocenia-ryzyko> (dostęp: 10 stycznia 2024 r.).
- Palowski J., *Budujemy nowoczesny korpus bojowy o wysokiej gotowości*, strona internetowa Defence24, 24 stycznia 2024 r., <https://defence24.pl/polityka-obronna/gen-joks-budujemy-nowoczesny-korpus-bojowy-o-wysokiej-gotowosci> (dostęp: 12 lutego 2024 r.).
- Parafianowicz Z., Osiecki G., Żółciak T., *Wybuch w Przewodowie. Na dziś są dwie teorie na temat celu ataku*, „Gazeta Prawna”, 15 listopada 2022 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8588720,wojna-w-ukrainie-rosja-pocisk-polska-nato-przewodow.html> (dostęp: 24 stycznia 2024 r.).
- Pawłuszko W., *Jak NATO inwestuje w Polsce. Szansa dla przedsiębiorców*, strona internetowa Defence24, 14 lipca 2017 r., <https://defence24.pl/jak-nato-inwestuje-w-polsce-szansa-dla-przedsiębiorcow-analiza> (dostęp: 20 stycznia 2024 r.).
- Raubo J., *“Custodian” NATO to guard the integrity of the territory. MNC NE commander: Russia is a threat to all nations*, strona internetowa Defence24, 21 marca 2023 r., <https://defence24.com/armed-forces/custodian-nato-to-guard-the-integrity-of-the-territory-mnc-ne-commander-russia-is-a-threat-to-all-nations> (dostęp: 7 lipca 2023 r.).

- Samol B., *Znaczenie Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego dla bezpieczeństwa północno-wschodniej flanki NATO*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2016, nr 1–4.
- Tańska J., *Wojsko informuje o rosyjskiej rakiecie nad Polską*, strona internetowa Polska Zbrojna, 24 marca 2024 r., <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/41419?t=Wojско-informuje-o-rosyjskiej-rakiecie-nad-Polska> (dostęp: 27 kwietnia 2024 r.).
- The Consultation Process of Article 4*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49187.htm (dostęp: 13 stycznia 2024 r.).
- The North Atlantic Treaty*, North Atlantic Treaty Organization, 4 kwietnia 1949 r., https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (dostęp: 13 stycznia 2024 r.).
- Vandiver J., *NATO expresses support for UK after suspected Russian nerve gas attack*, „Stars and Stripes”, 15 marca 2018 r., <https://www.stripes.com/news/nato-expresses-support-for-uk-after-suspected-russian-nerve-gas-attack-1.516940> (dostęp: 24 stycznia 2024 r.).
- Wales Summit Declaration*, North Atlantic Treaty Organization, 5 września 2014 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (dostęp: 11 lutego 2024 r.).
- Warsaw Summit Communiqué*, North Atlantic Treaty Organization, 9 lipca 2016 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (dostęp: 11 lutego 2024 r.).
- Wojciechowski S., *21 Years of Polish Military NATO Membership – Glass Half Empty*, „Kwartalnik Bellona” 2000, nr 3.
- Wojciechowski S., *Ready Today, Prepared for Tomorrow, Adapting for the Future: Observations from my NATO Journey*, *Commander Multinational Corps Northeast*, Public Affairs Office, 19 listopada 2021 r.
- Zubriūtė E., *NATO generolas: Rusija jau pradėjo atkurti savo pajėgumus ir tai kelia grėsmę mūsų regionui* [wywiad z dowódcą Korpusu Wielonarodowego Północny-Wschód, gen. broni J. von Sandrartem], 29 listopada 2023 r., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2135232/nato-generolas-rusija-jau-pradejo-atkurti-savo-pajegumus-ir-tai-kelia-gresme-musu-regionui> (dostęp: 6 stycznia 2024 r.).

Źródła

Sources

Koncepcja Strategiczna NATO, Madryt, 29 czerwca 2022 r.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2014, Warszawa 2014, <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf> (dostęp: 11 lutego 2024 r.).

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2020, Warszawa 2020, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf (dostęp: 11 lutego 2024 r.).

Copyright (c) 2024 Tomasz Kowalik

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share-Alike 4.0 International License.

dr hab. Eugeniusz Cieślak¹

Baltic Defence College, Tartu, Estonia

SIŁY ZBROJNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W NATO. REFLEKSJE Z PERSPEKTYWY ĆWIERĆWIECZA

ARMED FORCES OF THE REPUBLIC OF POLAND IN NATO. REFLECTIONS FROM THE PERSPECTIVE OF A QUARTER CENTURY

Abstrakt: W artykule zawarto syntetyczną ocenę zmian w Siłach Zbrojnych RP, będących wynikiem członkostwa Polski w NATO. W ujęciu chronologicznym przedstawiono uwarunkowania związane ze zmianami w środowisku bezpieczeństwa Polski, transformacją Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz ewolucją polityki bezpieczeństwa i obrony Rzeczypospolitej Polski, co wpłynęło na rozwój i modernizację techniczną Sił Zbrojnych RP w minionym ćwierćwieczu. Analizy i oceny odniesiono do okresu poprzedzającego wstąpienie Polski do NATO, pierwszej i początku drugiej dekady członkostwa, a następnie do zmian spowodowanych rosyjską agresją w 2014 r. i rosyjską wojną przeciwko Ukrainie rozpoczętą w 2022 r.

Słowa kluczowe: NATO, Polska, siły zbrojne, polityka obronna, modernizacja techniczna

Abstract: The article attempts a brief assessment of changes in the Polish Armed Forces resulting from Poland's membership in NATO. A chronological narrative presents the conditions related to changes in the security environment of Poland, the transformation of NATO and the evolution of the security and defence policy of the Republic of Poland, which influenced the development and technical modernization of the Polish Armed Forces in the past quarter of a century. The analysis and assessment have

¹ <https://orcid.org/0000-0002-6476-3643>, eugeniusz.cieslak@baltdefcol.org

been related to the period preceding Poland's accession to NATO, the first and the beginning of the second decades of membership, and then the changes caused by Russian aggression in 2014 and the Russian war against Ukraine started in 2022.

Keywords: NATO, Poland, armed forces, defence policy, technical modernization

Wprowadzenie

Członkostwo Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim stało się zasadniczym czynnikiem sprawczym transformacji Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polski. Próba szerszego spojrzenia na zmiany, które dokonały się w wyniku naszego członkostwa w NATO, wymaga odniesień do transformacji w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego w wymiarze regionalnym i globalnym, a także do ewolucji samego Sojuszu Północnoatlantyckiego, jak również zmian, jakie zaszły w Polsce w tym czasie.

Zakończenie zimnej wojny oddaliło groźbę nuklearnej konfrontacji pomiędzy Wschodem i Zachodem, ale już na początku lat 90. okazało się, że została ona zastąpiona zagrożeniami płynącymi z braku stabilności we wschodniej i południowo-wschodniej części Europy. Dekadę później, po zamachach terrorystycznych z 11 września 2001 r., oceny bezpieczeństwa międzynarodowego zdominowały zagrożenia terrorystyczne, ale ryzyko agresji zbrojnej na obszarze euroatlantyckim nadal było uznawane za znikome.

Te opinie zostały zweryfikowane po raz pierwszy w 2008 r. jako nazbyt optymistyczne, kiedy Rosja sprowokowała wojnę w Gruzji, a następnie w 2014 r. podczas zajęcia Krymu oraz w obliczu interwencji zbrojnej we wschodniej Ukrainie wspierającej separatystów z tak zwanej Donieckiej i Ługańskiej republik ludowych. Rosyjska agresja na Ukrainę spowodowała, że do ocen zagrożeń dla międzynarodowego bezpieczeństwa powróciła kategoria przeciwnika

państwowego, a ryzyko międzypaństwowego konfliktu zbrojnego na obszarze euroatlantyckim stało się aż nadto realne.

Pełnoskalowa agresja Rosji przeciwko Ukrainie w lutym 2022 r. nieodwracalnie podważyła wiarę społeczności w międzynarodowy ład i uświadomiła realne zagrożenie konwencjonalną wojną na obszarze wspólnoty euroatlantyckiej. Po trzech dekadach od zakończenia zimnej wojny NATO ponownie staje przed wyzwaniem wzmocnienia zdolności do odstraszania i obrony oraz powstrzymania rosyjskiej agresji.

W ostatnich trzech dekadach dokonał się szereg zmian zarówno w środowisku bezpieczeństwa, jak i w obrębie samego Sojuszu. Z zimnowojennej organizacji polityczno-wojskowej, ukierunkowanej na zapewnienie bezpieczeństwa i obrony kolektywnej państwom członkowskim, NATO stopniowo przekształcało się w organizację angażującą się w rozwiązywanie sytuacji kryzysowych coraz częściej poza obszarem państw członkowskich. Po dekadzie doświadczeń na Bałkanach Zachodnich w latach 90. Sojusz Północnoatlantycki prowadził największą w swojej historii operację ekspedycyjną w Afganistanie, a w mniejszym stopniu skupiał uwagę na obronie kolektywnej. Rosyjska agresja na Ukrainę z 2014 r. oraz pojawienie się zagrożenia militarnego dla państw członkowskich NATO ze strony Federacji Rosyjskiej przywróciły znaczenie obronie kolektywnej. Zagrożenie militarne ze strony Rosji stało się przesłanką do podjęcia przez NATO szeregu doraźnych działań dostosowawczych oraz długofalowych działań adaptacyjnych o charakterze politycznym i militarnym, które wzmacniały bezpieczeństwo państw członkowskich. Pełnoskalowa wojna z Ukrainą w lutym 2022 r. doprowadziła następnie do zasadniczych przewartościowań politycznych i militarnych NATO. Podjęto działania wojskowe w ramach zobowiązań do obrony kolektywnej oraz zintensyfikowano przygotowania obronne państw członkowskich i Sojuszu jako całości.

Rozpatrując zmiany, jakie nastąpiły w Siłach Zbrojnych RP w ciągu dwudziestu pięciu lat członkostwa Polski w NATO, należy pamiętać również o tych, które były udziałem całego państwa i społeczeństwa – zwłaszcza po 1989 r. w kontekście zdolności państwa do

samodzielnej obrony w przypadku zbrojnej agresji, ale także w zakresie reagowania na kryzysy militarne w bezpośrednim sąsiedztwie. W związku z tym uzasadnionym wydaje się rozpatrywanie kwestii rozwoju sił zbrojnych w ujęciu chronologicznym, obejmującym tak zwaną samodzielność obronną po 1989 r., okres członkostwa w NATO od 1999 r. oraz członkostwo w Unii Europejskiej od 2004 r. Niezbędne jest także uwzględnienie zmian w środowisku bezpieczeństwa, będących wynikiem ograniczonej rosyjskiej agresji na Ukrainę w 2014 r., a następnie pełnoskalowej agresji w 2022 r.

Celem artykułu jest syntetyczna ocena zmian, jakie zaszły w ciągu ostatnich dwudziestu pięciu lat w Siłach Zbrojnych RP. Główny problem badawczy został sformułowany w formie następującego pytania: w jaki sposób członkostwo Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim wpłynęło na zmiany w Siłach Zbrojnych RP? Ze względu na kompleksowy charakter przedmiotu badań przyjęto jakościowe podejście badawcze i zastosowano teoretyczne metody analizy, syntezy, porównania i uogólniania. Dla przejrzystości narracji przyjęto chronologiczny układ prezentacji wyników rozważań dotyczących okresu przez wstąpieniem Polski do NATO, pierwszej i początku drugiej dekady członkostwa, a następnie zmian spowodowanych rosyjską agresją przeciwko Ukrainie w 2014 r. i wojną rozpoczętą w 2022 r.

Siły Zbrojne RP przed wstąpieniem Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego

Ocena postępów, które dokonały się w Siłach Zbrojnych RP od momentu wstąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego, wymaga szerszych odwołań do sytuacji po 1989 r. Przemiany demokratyczne w latach 80., zwieńczone wyborami parlamentarnymi w 1989 r. i zakończeniem rządów komunistycznych, doprowadziły do odzyskania suwerenności Polski w sferze polityki bezpieczeństwa. Pomimo formalnego członkostwa we wciąż istniejącym Układzie Warszawskim wiadomo było, że ta współpraca będzie odgrywała coraz mniejszą rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa Polski w miarę

budowy nowego, post-zimnowojennego, ogólnoeuropejskiego systemu bezpieczeństwa². Kiedy w marcu 1991 r. Układ Warszawski został rozwiązany, Polska znalazła się poza strukturami jakiegokolwiek sojuszu polityczno-wojskowego, w sytuacji postępującej destabilizacji środowiska bezpieczeństwa w Europie Środkowej i Wschodniej, co dokonało się po rozpadzie Związku Radzieckiego. W przyjętych w 1992 r. „Założeniach polskiej polityki bezpieczeństwa” oraz „Polityce bezpieczeństwa i strategii obronnej Rzeczypospolitej Polskiej” znalazły się bezpośrednie odniesienia do członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim. W treściach przywoływanych dokumentów postrzegano NATO jako główny czynnik stabilności i bezpieczeństwa w Europie oraz deklarowano dążenie Polski do uzyskania członkostwa w Sojuszu. Zaproszenie Polski w 1994 r. do udziału w programie „Partnerstwa dla Pokoju” nie był początkowo postrzegane jako krok w kierunku przyszłego członkostwa w NATO. Zwłaszcza, że takie zaproszenie otrzymała również Federacja Rosyjska. Dopiero formalne rozpoczęcie procesu akcesyjnego w 1997 r., zakończone przyjęciem do NATO 12 marca 1999 r., zamknęło trwający niemal dekadę okres przebywania Polski w tzw. „szarej strefie bezpieczeństwa” powstałej po rozpadzie Związku Radzieckiego.

Lata 1989–1999 są często określane jako okres samodzielności obronnej Polski. Jego charakterystyczną cechą było uzależnienie bezpieczeństwa militarnego kraju niemal wyłącznie od posiadanego potencjału sił zbrojnych. Ich stan w 1989 r. był pochodną przede wszystkim wcześniejszych zobowiązań w ramach Układu Warszawskiego; należy mieć jednak również świadomość negatywnych skutków kryzysu ekonomicznego lat 80. w Polsce. W konsekwencji Siły Zbrojne RP posiadały w latach 90. zdolności operacyjne, które nie były adekwatne do ówczesnych potrzeb obronnych państwa. Siły zbrojne były zbyt duże i rozmieszczone przede wszystkim w zachodniej części Polski, co wynikało z planów wojennych Układu Warszawskiego. Proces modernizacji technicznej Sił Zbrojnych PRL

² Doktryna obronna Rzeczypospolitej Polskiej. Załącznik do Uchwały Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 roku w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. z dnia 16 marca 1990 r.), pkt II. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP19900090066/O/M19900066.pdf> (dostęp: 19 marca 2024 r.)

został w zasadzie przerwany pod koniec lat 70. ze względu na kryzys gospodarczy w Polsce. W konsekwencji większość systemów uzbrojenia była na początku lat 90. jeśli nie przestarzała, to już na pewno nie najnowsza. Istniał również tzw. nawis remontowy, powodujący, iż duża część sprzętu wymagała kosztownych modernizacji, aby ponownie mogła być użyteczna w jednostkach liniowych. W świetle powyższych faktów na początku lat 90. konieczne stało się szybkie i radykalne zmniejszenie stanów osobowych sił zbrojnych, wycofywanie nieperspektywicznego uzbrojenia oraz pozbywanie się niepotrzebnych obiektów infrastruktury. Jednocześnie ze względu na potrzeby związane ze zdolnością do zapewnienia obrony przed agresją ze wszystkich kierunków konieczne było podejmowanie działań, mających na celu odbudowę potencjału wojskowego we wschodniej części kraju.

Okres tzw. samodzielności obronnej był związany z poważnymi redukcjami. Pomiędzy 1989 a 1999 rokiem liczebność Sił Zbrojnych RP zmniejszono z około 347 do mniej niż 200 tys.³. Wycofano z uzbrojenia najstarsze systemy, jednak nie realizowano nowych zakupów i ograniczano modernizację posiadanego sprzętu. Pomimo znaczących cięć, ze względu na niekorzystną sytuację ekonomiczną państwa w pierwszych latach transformacji ekonomicznej do gospodarki wolnorynkowej, istniały trudności z utrzymaniem nawet zmniejszonego potencjału sił zbrojnych.

W styczniu 1996 r. Polska dołączyła do prowadzonej przez NATO operacji wymuszania pokoju w Bośni i Hercegowinie, stając się częścią sił IFOR, a następnie SFOR. Udział w operacjach Sojuszu na Bałkanach stanowił ważny etap kształtowania zdolności Sił Zbrojnych RP zarówno do współdziałania w ramach NATO, jak również budowy wzajemnego zaufania⁴.

Z perspektywy ćwierćwiecza można zauważyć, że Siły Zbrojne RP po 1989 r. znajdowały się w głębokiej stagnacji. Podejmowane próby redukcji i modernizacji sił zbrojnych nie przynosiły

³ F. Gągor, *Dziesięć lat w NATO*, „Kwartalnik Bellona” 2009, nr 1, s. 9, <https://archiwum-sgwp.wp.mil.pl/plik/File/bellona.pdf> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁴ *20 lat Polski w NATO. Dumni z przeszłości, spokojni o przyszłość*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2015, s. 7.

przewidywanych rezultatów. Zdolności do współdziałania z siłami wojskowymi państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego były marginalne i ograniczone do operacji pokojowych.

Pierwsza dekada w NATO

Wejście Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego stworzyło nową sytuację dla rozwoju Sił Zbrojnych RP. W przyjętej 4 stycznia 2000 r. „Strategii bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej” uznano NATO za główny czynnik stabilności polityczno-wojskowej w Europie oraz za realną podstawę zapewnienia bezpieczeństwa i obrony dla Polski. Polska zadeklarowała aktywne uczestnictwo w umacnianiu Sojuszu i utrzymywaniu jego zdolności do wypełniania podstawowych zadań w zakresie bezpieczeństwa⁵.

W przywoływanej strategii jednoznacznie podkreślono, że akcesja Polski do NATO to dopiero początek długotrwałego procesu integracji politycznej i militarnej. Przewidywano, że pełna integracja wojskowa będzie wymagała długofalowych i wieloaspektowych działań. W strategii wskazywano na integrację w obszarach: technicznej i organizacyjnej interoperacyjności wojsk, stosunków cywilno-wojskowych, wykształcenia i szkolenia, jak również innych aspektów funkcjonowania sił zbrojnych⁶. Zdawano sobie również sprawę z konieczności zwiększenia finansowania, a także podjęcia dodatkowych działań koncepcyjnych i organizacyjnych, aby przyspieszyć integrację w ramach NATO⁷. Priorytetem stało się dostosowanie struktur organizacyjnych Sił Zbrojnych RP, przygotowanie kadr do służby w strukturach NATO, jak również kontynuowanie prac analitycznych i badawczych dotyczących pełnej integracji z Sojuszem. Dostrzegano pilną potrzebę dostosowania procesu planowania obronnego, w tym jego wymiaru budżetowego, do standardów NATO oraz zagwarantowania stabilnych, wieloletnich nakładów finansowych

⁵ R. Kupiecki (red.), *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP. Pierwsze 25 lat*, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015, s. 258.

⁶ *ibidem*.

⁷ *ibidem*.

na obronność. Podkreślano również znaczenie wykorzystania programu inwestycyjnego Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w dziedzinie bezpieczeństwa (*NATO Support Infrastructure Program*, NSIP) dla rozbudowy na terytorium Polski niezbędnej infrastruktury dla operacji sojuszniczych, a także umożliwiającej w pełni realizację obowiązków państwa–gospodarza.

Priorytetowe znaczenie Sojuszu Północnoatlantyckiego dla bezpieczeństwa na obszarze euroatlantyckim było podkreślane w kolejnych strategiach bezpieczeństwa narodowego, przyjętych w 2003 i 2007 r. Należy zauważyć, że w strategii z 2003 r. Polska deklarowała poparcie dla wzmocnienia Sojuszu Północnoatlantyckiego, w tym do podejmowania przezeń nowych misji, jednak z zastrzeżeniem, że ta aktywność nie może zmniejszać potencjału i możliwości w zakresie obrony kolektywnej⁸. W dokumencie wskazano także na potrzebę zwiększenia skuteczności działań Sił Zbrojnych RP oraz na osiągnięcie wymaganych standardów NATO przez siły zdolne do przerzutu. Jednoznacznie podkreślono konieczność zapewnienia siłom wysokiej gotowości oraz wybranym jednostkom sił niższej gotowości nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu wojskowego odpowiadającego standardom NATO. Przewidywano też utrzymywanie przez Siły Zbrojne RP potencjału umożliwiającego udział w operacjach NATO, Unii Europejskiej i Organizacji Narodów Zjednoczonych poza obszarem kraju⁹.

Bezpośredni wpływ członkostwa w NATO na politykę bezpieczeństwa Polski podkreślono w strategii bezpieczeństwa narodowego przyjętej w 2007 r. Zadeklarowano wówczas zgodność wewnętrznych polityk RP w kwestii bezpieczeństwa z koncepcją strategiczną NATO i strategią bezpieczeństwa Unii Europejskiej. W strategii z 2007 r. podtrzymano poparcie dla selektywnego angażowania się NATO w misje stabilizacyjne poza obszarem traktatowym, jednak wciąż przy zachowaniu pełnej zdolności do zbiorowej obrony państw członkowskich. Wskazywano również na potrzebę uwzględniania wpływu operacji

⁸ *ibidem*, s. 292-293.

⁹ *ibidem*, s. 296-297.

ekspedycyjnych Sojuszu na przebieg, szybkość i koszty modernizacji sił zbrojnych sojuszników, w tym Polski¹⁰.

Pierwsze lata członkostwa Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim były okresem intensywnych działań, mających na celu przystosowanie sił zbrojnych do standardów NATO. Członkostwo przełożyło się na zasadnicze zmiany w strukturze kadrowej, organizacji sił zbrojnych, uzbrojeniu i sprzęcie wojskowym, systemie szkolenia, doktrynie, regulaminach i procedurach. Adaptacje wprowadzano we wszystkich rodzajach sił zbrojnych i wojsk oraz w systemach funkcjonalnych.

Najbardziej widoczny był wpływ członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim na wielkość Sił Zbrojnych RP oraz strukturę personelu wojskowego. W momencie wstępowania do NATO w 1999 r. liczyły one 198 tys. żołnierzy przy etacie niemal 226 tys.¹¹. Taka wielkość sił zbrojnych okazała się jednak zbyt dużym obciążeniem dla przedsięwzięć integracyjnych. Do 1 stycznia 2004 r. zredukowano siły zbrojne do poziomu 150 tys. żołnierzy i taki stan liczebny utrzymywał się przez pięć lat. Systematycznie wzrastał poziom uzawodowienia sił zbrojnych, począwszy od 42 proc. ogółu stanowisk dla żołnierzy zawodowych w 1999 r., aż po 61 proc. na początku 2008 r.¹². Od 2009 r., po zawieszeniu służby zasadniczej, Siły Zbrojne RP stały się w pełni uzawodowione.

Członkostwo w NATO wpłynęło również na strukturę kadr w siłach zbrojnych. W latach 1999–2008 znacząco zmniejszono liczebność korpusu oficerskiego, zlikwidowano korpus chorążych, wzmocniono rolę korpusu podoficerskiego i stworzono korpus szeregowych zawodowych. W osiągnięciu standardów sojuszniczych dotyczących przygotowania personelu wojskowego nieocenione okazały się działania państw sojuszniczych, które wspierały nasze siły zbrojne

¹⁰ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2007, s. 11, https://biblioteka.womczest.edu.pl/new/wp-content/uploads/2013/09/webowa_biblioteka_edukacja_dla_bezpieczenstwa_strategia_bezpieczenstwa_narodowego_rzeczypospolitej_polskiej.pdf (dostęp: 9 marca 2024 r.).

¹¹ M. Miłosz, *Polska w NATO. Wiele się zmieniło, jednak lista zaniedbań jest wciąż długa*, 5 marca 2019 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1401211,polska-w-nato-lista-zaniedban-jest-wciaz-dluga.html> (dostęp: 22 lutego 2024 r.).

¹² F. Gągor, *op. cit.*, s. 11-12.

w zakresie kształcenia i szkoleń specjalistycznych. Te ostatnie również uległy znacznym zmianom od momentu wstąpienia Polski do NATO¹³.

Duże znaczenie dla odpowiedniego wyszkolenia polskiej armii miał także jej udział w operacjach zagranicznych. Ze względu na skalę zaangażowania wojsk największy wpływ na nasze siły zbrojne wywarły bez wątpienia działania polskich kontyngentów wojskowych w koalicji w Iraku, kierowanej przez USA w latach 2003–2008, a także udział w sojuszniczych siłach ISAF w Afganistanie w latach 2007–2014. W profesjonalnym przygotowaniu żołnierzy pomagała również służba w dowództwach NATO.

Pierwsze lata członkostwa Polski w NATO w sposób zasadniczy wpłynęły na modernizację techniczną Sił Zbrojnych RP. Tuż po wstąpieniu do Sojuszu podjęto decyzje o wycofaniu z użytkowania znacznych ilości przestarzałego uzbrojenia i zmianie priorytetów modernizacji technicznej. W 1999 r. Siły Zbrojne RP posiadały w większości przestarzały technicznie sprzęt, którego wartość bojowa była niewielka¹⁴. W artykule podsumowującym dziesięciolecie członkostwa Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim ówczesny szef Sztabu Generalnego WP, gen. Gągor, podkreślał, że „nie będzie przesady w stwierdzeniu, iż w dziedzinie uzbrojenia i sprzętu mieliśmy największy dystans do nadrobienia w stosunku do sił zbrojnych naszych nowych sojuszników”¹⁵.

Choć pod względem liczbowym stan posiadania polskiego wojska był imponujący, w większości były to systemy uzbrojenia projektowane w ZSRR w latach 50., a artyleria holowana pamiętała jeszcze czasy II wojny światowej. W Wojskach Lądowych relatywnie nowoczesne systemy uzbrojenia i sprzętu stanowiły zaledwie ok. 10 proc. ogólnego stanu posiadania. Równie źle wyglądała sytuacja w Siłach Powietrznych i Marynarce Wojennej. W wyniku integracji wojskowej z NATO nastąpiła konieczność wycofania z uzbrojenia

¹³ *ibidem*, s. 12.

¹⁴ *Raport o stanie państwa i działaniach rządu w latach 1997–2001*, Kancelaria Premiera Rady Ministrów, Warszawa 2001, s. 193–197, https://kuczyn.com/papers/sluzba/raportbuzka_20050923.pdf (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

¹⁵ F. Gągor, *op. cit.*, s. 14–15.

wszystkich czołgów T-55, holowanych zestawów artyleryjskich, samolotów MiG-21, MiG-23 i Su-20 oraz ponad trzydziestu jednostek pływających Marynarki Wojennej¹⁶.

Na usprawnienie procesu modernizacji polskiej armii wpłynęło także zagwarantowanie wysokości budżetu obronnego w stosunku do produktu krajowego brutto. W ustawie o modernizacji technicznej sił zbrojnych z 25 maja 2001 r. wyznaczono minimalny poziom wydatków państwa na obronę narodową, tj. nie mniejszy niż 1,95 proc. PKB roku poprzedniego¹⁷. Stabilność finansowania oraz wzrost udziału w budżecie wydatków majątkowych przyczyniły się do zauważalnego postępu w modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP w pierwszej dekadzie członkostwa w NATO. W latach 1999–2008 aż 18,7 proc. sumy budżetów MON zostało wydatkowane na modernizację techniczną, wydatki majątkowe w tym okresie stanowiły zaś 75,9 proc. wszystkich środków na modernizację techniczną¹⁸. W pierwszej dekadzie członkostwa podstawową formą modernizacji technicznej stały się zakupy nowoczesnych systemów uzbrojenia oraz modernizacja posiadanego sprzętu. W Wojskach Lądowych wprowadzono czołgi Leopard, kołowe transportery opancerzone Rosomak, przeciwpancerne pociski rakietowe Spike oraz nowoczesne systemy łączności. Dokonano modernizacji technicznej części przeciwlotniczych zestawów rakietowych oraz większości śmigłowców. W Wojskach Lądowych wprowadzono uzbrojenie strzeleckie o kalibrze kompatybilnym ze sprzętem innych państw NATO. Przełomowym programem modernizacyjnym stał się zakup w 2006 r. czterdziestu ośmiu samolotów wielozadaniowych F-16, które pozwoliły na osiągnięcie pełnej interoperacyjności z siłami sojusznikami. Należy również

¹⁶ A. Karkoszka, *Combating Terrorism and Its Implications for the Polish Armed Forces*, w: T. Winkler i inni (red.), *Combating Terrorism and Its Implications for the Security Sector*, Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Genewa 2005, s. 104–108, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Combat_Terrorism_webb.pdf (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

¹⁷ Ustawa z dnia 25 maja 2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Dziennik Ustaw nr 76 z 25 lipca 2001 r., poz. 80,

<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20010760804/U/D20010804Lj.pdf> (dostęp: 5 marca 2024 r.)

¹⁸ A. Karkoszka, *op. cit.*, s. 108.

odnotować zakup średnich samolotów transportowych CASA C-295, które zwiększyły zdolności do przerzutu w wymiarze narodowym. Siły Powietrzne modernizowały również podsystemy rozpoznania i dowodzenia obrony powietrznej w celu pełnej integracji z Zintegrowanym Systemem Obrony Powietrznej NATO. Wsparcie sojuszników pozwoliło na wprowadzenie do uzbrojenia Marynarki Wojennej dwóch fregat rakietowych klasy Oliver Hazard Perry w 2002 r. oraz czterech okrętów podwodnych klasy Kobben w latach 2002–2003¹⁹. Ich pozyskanie umożliwiło w kolejnych latach udział polskiej Marynarki Wojennej w operacjach sojuszniczych, w tym operacji „Active Endeavour” na Morzu Śródziemnym, a także na zachowanie zdolności operacyjnych w zakresie działań podwodnych.

Członkostwo w Sojuszu Północnoatlantyckim wymusiło także wprowadzenie nowoczesnych struktur organizacyjnych w Siłach Zbrojnych RP. Już w pierwszych latach podjęto działania mające na celu zmniejszenie liczby jednostek wojskowych, odchudzenie struktur organizacyjnych oraz rozdzielanie wojsk operacyjnych od jednostek wsparcia, zabezpieczenia i szkolnych. Organizacja wojsk była dostosowywana do rzeczywistych potrzeb operacyjnych, posiadanego uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Likwidowano jednostki bez odpowiedniej liczby uzbrojenia i z niepełnym stanem osobowym, łączono zaś te o podobnych zadaniach. Koncentrowano wojska jedynie w tych garnizonach, które dysponowały odpowiednią infrastrukturą i korzystnymi warunkami do prowadzenia szkoleń.

W pierwszej dekadzie członkostwa rozformowano łącznie 2094 jednostki wojskowe, 698 sformowano, a 3240 przeformowano. Z 235 garnizonów i tzw. „miejscowości wojskowych” pozostało w 2009 r. 126 garnizonów²⁰. W latach 1999–2008 w Wojskach Lądowych zmniejszono liczbę dowództw dywizji z ośmiu do sześciu, a następnie – do czterech. Liczba brygad ogólnowojskowych została w tym czasie zmniejszona z dwudziestu dwóch do osiemnastu, a następnie do czternastu. Utrzymywanie nie w pełni ukompletowanych jednostek

¹⁹ *ibidem*.

²⁰ F. Gągor, *op. cit.*, s. 25.

uznano za nieracjonalne i zaplanowano kolejne reorganizacje struktur organizacyjnych Wojsk Lądowych.

Członkostwo Polski w NATO przyczyniło się również do zmian w strukturach organizacyjnych Sił Powietrznych. W lotnictwie próbowano początkowo rozdzielić jednostki wsparcia od pododdziałów lotniczych, tworząc bazy lotnicze, ale w kolejnych latach przywrócono ich integrację początkowo w ramach skrzydeł lotnictwa, a później również w bazach lotnictwa taktycznego i transportowego. Do brygad zredukowano struktury organizacyjne wojsk obrony przeciwlotniczej oraz wojsk radiotechnicznych. Relatywnie najmniejsze zmiany nastąpiły w Marynarce Wojennej. Dopiero po 2004 r. zlikwidowano jedną z trzech flotylli okrętów, poddano reorganizacji brygadę lotnictwa Marynarki Wojennej oraz przekazano jednostki logistyczne pod Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych.

Pierwsza dekada członkostwa w NATO stała się okresem zaangażowania Sił Zbrojnych RP w szereg sojuszniczych programów współpracy międzynarodowej. Od 2006 r. Polska bierze udział w programie Powietrznych Sił Wczesnego Ostrzegania i Kontroli NATO (AWACS). W tym samym roku rozpoczęliśmy współpracę w ramach sojuszniczego programu SALIS. Należy również zauważyć rosnące zaangażowanie Sił Zbrojnych RP w operacje sojusznicze. Od początku członkostwa kontynuowały zaangażowanie w operacje sił SFOR w Bośni i Hercegowinie (do 2004 r.) oraz sił KFOR w Kosowie. Od 2005 r. Marynarka Wojenna uczestniczyła w operacji „Active Endeavour” na Morzu Śródziemnym. Wydzielony kontyngent wojsk inżynieryjnych wziął w 2005 r. udział w operacji niesienia pomocy ofiarom trzęsienia ziemi w Pakistanie. Wraz z ograniczaniem liczebności polskiego kontyngentu wojskowego w Iraku wzrastało również zaangażowanie Sił Zbrojnych RP w operację sił ISAF w Afganistanie²¹.

Pierwsza dekada członkostwa Polski w NATO była okresem, w którym Siły Zbrojne RP próbowały osiągać interoperacyjność sojuszniczą, wdrażając standardy NATO w zakresie szkolenia i kształcenia, dowodzenia i organizacji sił, a także wprowadzając do uzbrojenia

²¹ H. Tacik, *The Military Has Changed. 10 Years of Poland in NATO*, „Polska Zbrojna – Wydanie Specjalne” 2009, Wojskowy Instytut Wydawniczy, s. 76.

sprzęt spełniający zachodnie normy techniczne. W pierwszej dekadzie członkostwa rozpoczęto najważniejsze programy modernizacji technicznej, takie jak F-16 i ROSOMAK, które zwiększały zdolność Sił Zbrojnych RP do udziału w obronie kolektywnej, jak również przyczyniły się do lepszej integracji polskich kontyngentów wojskowych w sojuszniczych i koalicyjnych operacjach reagowania kryzysowego. Kluczowy dla przyjęcia sojuszniczych standardów wyszkolenia stał się wieloletni udział polskiej armii w operacjach stabilizacyjnych w Iraku i Afganistanie.

Lata 2009–2013

Początek drugiej dekady polskiego członkostwa w NATO wiązał się z szerokim zaangażowaniem sojuszu i jego państw członkowskich w działania stabilizacyjne poza obszarem traktatowym. Prowadzono wówczas globalną wojnę z terroryzmem, a znaczna część państw sceptycznie oceniała zagrożenie w postaci konfliktu zbrojnego w Europie. Te oceny podzielano również w przyjętej w 2009 r. „Strategii obronności Rzeczypospolitej Polskiej”, która stała się strategią sektorową do „Strategii bezpieczeństwa narodowego” z 2007 r. W przywoływanym dokumencie wskazywano na niskie prawdopodobieństwo wystąpienia konfliktu zbrojnego na dużą skalę w dającej się przewidzieć perspektywie²². Nie wykluczano jednak możliwości wystąpienia w pobliżu granic Polski konfliktu o charakterze lokalnym – w tym zakresie zakładano potrzebę utrzymywania zdolności do reagowania na tego rodzaju zagrożenie²³. Członkostwo w NATO i Unii Europejskiej, a także strategiczne partnerstwo z USA określono w strategii jako „główny punkt odniesienia dla polskiej polityki zagranicznej i obronnej”.

²² *Strategia Bezpieczeństwa Obronnego Rzeczypospolitej Polskiej*, https://biblioteka.womczest.edu.pl/new/wp-content/uploads/2013/09/webowa_biblioteka_educacja_dla_bezpieczenstwa_strategia_bezpieczenstwa_narodowego_rzeczypospolitej_polskiej.pdf (dostęp: 21 marca 2024 r.).

²³ R. Kupiecki (red.), *op. cit.*, s. 307.

Analogicznie do wcześniejszych założeń strategia określała wzmocnianie zdolności do obrony kolektywnej jako priorytetowe. Wśród głównych celów wymieniano realizację zobowiązań wynikających z członkostwa Polski w NATO i Unii Europejskiej, a także zaangażowanie w międzynarodowe operacje reagowania kryzysowego prowadzone przez obie organizacje. W głównej misji Sił Zbrojnych RP ujęto, obok obrony państwa, udział w obronie sojuszników. W strategii obronności z 2009 r. uznano za niezbędne kontynuowanie transformacji sił zbrojnych, której celem miało być zwiększenie potencjału militarnego i zdolności operacyjnych sił oraz wzmocnianie ich obronno-ekspedycyjnego charakteru²⁴. W strategii przewidywano też możliwość wydzielenia sił wojskowych, zadeklarowanych w ramach planowania obronnego NATO do operacji obrony kolektywnej poza obszarem kraju²⁵.

Zobowiązania dotyczące militarnych aspektów członkostwa Polski w NATO zostały ujęte także w kolejnym dokumencie strategicznym, czyli „Strategii rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022”. Analogicznie do wcześniejszych ocen w wymiarze narodowym i sojuszniczym przewidywano, że w najbliższej przyszłości prawdopodobieństwo wybuchu konwencjonalnej agresji zbrojnej będzie nadal niskie²⁶. Wśród kluczowych obszarów, od których zależy kształtowanie stabilnego, międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa, w pierwszej kolejności wymieniono wzmocnianie obrony kolektywnej w ramach NATO. Główne działania na jej rzecz miały obejmować między m.in. rozwijanie zdolności niezbędnych do realizacji zadań obronnych Sojuszu oraz dążenie do organizacji ćwiczeń zarządzania kryzysowego, uwzględniających obronę kolektywną. Polska zadeklarowała również kontynuowanie udziału w programach NATO dotyczących rozwoju wybranych zdolności operacyjnych, takich jak siły powietrzne wczesnego

²⁴ *ibidem*.

²⁵ *ibidem*.

²⁶ *Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r.*, s. 12, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/strategia_rozwoju_systemu_bezpieczenstwa_narodowego_rp_2022.pdf (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

ostrzegania i dowodzenia, zdolności do strategicznego transportu powietrznego, zdolności do tymczasowego rozwiązania w zakresie strategicznego transportu powietrznego oraz sojuszniczego systemu obserwacji z powietrza. Podkreślono również znaczenia działań na rzecz utrzymania dotychczasowej infrastruktury obronnej na terytorium kraju oraz pozyskania nowej²⁷.

W strategii wskazywano na potrzebę kontynuowania modernizacji sił zbrojnych ze względu na rozwój pozostałych państw członkowskich NATO w tym obszarze²⁸. Zasoby polskiej armii uznano za niewystarczające w zakresie nowoczesnego uzbrojenia i wojskowego sprzętu. Próbując przyspieszyć realizację celów przyjętych przez Polskę w procesie planowania obronnego, założono że ich stopień powinien zwiększyć się z 69,1 proc. w 2010 r. do 80 proc. w 2022 r.²⁹. Ponadto podtrzymując zobowiązania przyjęte w strategii planowania obronnego NATO z 2013 r., zaplanowano jednocześnie zwiększenie potencjału sił zbrojnych do wypełniania misji – w tym zdolności do przerzutu i długotrwałego przebywania w rejonie operacji³⁰.

Transformacja Sił Zbrojnych RP po 2009 r. koncentrowała się na doskonaleniu zdolności operacyjnych przy jednoczesnym ograniczeniu liczebności wojska. W tym okresie składało się z ok. 100 tys. żołnierzy służby czynnej oraz 20 tys. żołnierzy Narodowych Sił Rezerwowych. Zawieszenie służby zasadniczej, pomimo zmniejszenia liczby żołnierzy w służbie czynnej, przełożyło się przede wszystkim na wzrost poziomu wyszkolenia kadr. W podsumowaniach dotyczących pierwszej dekady członkostwa Polski w NATO podkreślano, że od czasu II wojny światowej nie było w Siłach Zbrojnych RP tak wielu żołnierzy z doświadczeniem bojowym (w samej operacji NATO ISAF w Afganistanie wzięło udział łącznie ok. 27 tys. żołnierzy).

Modernizacja techniczna sił zbrojnych objęła w latach 2009–2013 szereg zakupów, w tym pozyskanie kolejnych czołgów Leopard 2A5³¹.

²⁷ *ibidem*, s. 40.

²⁸ *ibidem*, s. 55.

²⁹ *ibidem*, s. 54.

³⁰ *ibidem*, s. 58-59.

³¹ *Polska kupuje Leopardy*, strona internetowa Defence24, 22 września 2013 r., <https://www.defence24.pl/polska-kupuje-leopardy> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.)

Z kolei największy wpływ na zwiększenie potencjału bojowego Marynarki Wojennej miało osiągnięcie zdolności operacyjnej przez nadbrzeżny dywizjon rakietowy. Siły Zbrojne RP kontynuowały także udział w programach AWACS, SALIS i SAC, a w 2012 r. podjęto decyzję o powrocie Polski do programu Sojuszniczego Systemu Obserwacji Obiektów Naziemnych z Powietrza (*Allied Ground Surveillance*, AGS), z którego wycofano się w 2009 r. z powodów finansowych.

Lata 2011-2013 były okresem przygotowań do kolejnych etapów szeroko zakrojonego programu modernizacji technicznej sił zbrojnych. Podjęto prace analityczno-koncepcyjne związane z wyborem przeciwlotniczych zestawów rakietowych średniego zasięgu, śmigłowców wielozadaniowych oraz śmigłowców uderzeniowych. Przyjęte wcześniej plany modernizacji musiały jednak ulec zmianie w związku z rosyjską agresją na Ukrainę w 2014 r. To wydarzenie zasadniczo zmieniło priorytety rozwoju zdolności operacyjnych Sił Zbrojnych RP, a także podejście Sojuszu Północnoatlantyckiego do obrony kolektywnej.

Podsumowując, początek drugiej dekady polskiego członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim koncentrował się na zapewnieniu zdolności Sił Zbrojnych RP do udziału w sojuszniczych operacjach poza obszarem kraju. Pomimo niewątpliwych pozytywów dla polskiej armii, wypływających z uzyskania doświadczenia bojowego, trzeba mieć również świadomość negatywnego wpływu, jaki wywarło zaangażowanie polskich kontyngentów wojskowych na proces modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP. Szczególnie widać to w odniesieniu do zdolności operacyjnych, które nie były niezbędne do działań ekspedycyjnych. Dekada udziału w operacjach zagranicznych wyhamowała m.in. modernizację wojsk rakietowych i artylerii oraz obrony przeciwlotniczej pomimo ich znaczenia dla obrony integralności terytorialnej państwa.

Lata 2014–2021

W strategii bezpieczeństwa narodowego przyjętej w listopadzie 2014 r. zadeklarowano, że NATO jest i będzie dalej najważniejszym sojuszem polityczno-wojskowym dla Polski, jak również gwarantem jej bezpieczeństwa. Z punktu widzenia interesów kraju i jego bezpieczeństwa za kluczowe uznano utrzymanie przez NATO pełnego spektrum zdolności wojskowych, politycznych oraz solidarności sojuszniczej, gwarantujących nie tylko skuteczną obronę kolektywną, lecz także podejmowanie innych zadań w związku ze zmianami w środowisku bezpieczeństwa³².

Za jeden z trzech priorytetów polskiej polityki bezpieczeństwa uznano wzmacnianie roli NATO do kolektywnej obrony³³. Polska zadeklarowała koncentrację wysiłków na wzmacnianiu funkcji obronnej sojuszu, w tym na strategicznym wzmocnieniu jego wschodniej flanki. W koncepcji przygotowań ujętych we wspominanej strategii za jedno z najpilniejszych zadań przygotowawczych w obszarze obrony narodowej uznano kontynuowanie rozwoju zdolności operacyjnych sił zbrojnych oraz osiągnięcie wymaganego poziomu interoperacyjności w obrębie NATO. Rozwój tych pierwszych miał być osiągnięty dzięki dalszemu pozyskiwaniu nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu wojskowego, a także poprzez rozwój systemów jego zabezpieczenia. W strategii z 2014 r. uznano za priorytet rozwój narodowego systemu obrony powietrznej, w tym przeciwrakietowej. Podkreślano znaczenie rozwoju systemów informacyjnych, a w szczególności rozwój zdolności sieciocentrycznych i tych w zakresie rozpoznania obrazowego³⁴.

Jednym z dwóch najnowszych dokumentów strategicznych, w których są rozpatrywane problemy rozwoju i funkcjonowania Sił Zbrojnych RP w kontekście członkostwa w NATO, jest „Koncepcja obronna Rzeczypospolitej Polskiej” przyjęta w maju 2017 r. Zawarty w niej model rozwoju sił zbrojnych przewiduje wzmocnienie roli Polski

³² *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2014, pkt 37.

³³ *ibidem*, pkt 65.

³⁴ *ibidem*, pkt 117.

w NATO jako integratora na wschodniej flance Sojuszu³⁵. Za bezpośrednie źródło niestabilności na wschodniej flance NATO uznaje się Federację Rosyjską, która z kolei uważa Sojusz za główne zagrożenie dla swojego bezpieczeństwa³⁶. W tej perspektywie przynależność do NATO jest postrzegana przez Polskę jako fundament obrony kolektywnej³⁷.

W dokumencie zadeklarowano również, że Siły Zbrojne RP będą w stanie utrzymać rosnący wkład w działania NATO aż do 2032 r. w zakresie współpracy sojuszniczej i dalszego jej zacieśniania. Wkład Polski w bezpieczeństwo wschodniej flanki NATO ma przejawiać się poprzez intensyfikację ćwiczeń, tworzenie wspólnych dowództw i formacji, jak również – w miarę możliwości – poprzez wspólne pozyskiwanie wybranego sprzętu wojskowego³⁸. W przyjętej w 2017 r. koncepcji założono, że do 2030 r. wydatki na obronę wzrosną do poziomu 2,5 proc. PKB.

W maju 2020 r. przyjęto aktualnie obowiązującą „Strategię bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej”. Potwierdzono w niej nie tylko wolę dalszego wzmacniania zdolności NATO – które z kolei ma zapewniać bezpieczeństwo w całym obszarze euroatlantyckim – lecz także poparcie dla działań przygotowujących siły wojskowe sojuszu do prowadzenia najbardziej wymagających operacji kolektywnej obrony. Podkreślono również dążenie Polski do zwiększenia i utrwalenia obecności wojskowej NATO na jego wschodniej flance. Zadeklarowano wysiłki na rzecz doskonalenia militarnych i pozamilitarnych elementów systemu wsparcia państwa-gospodarza, w tym zapewnienia warunków dla mobilności wojskowej na obszarze Europy³⁹.

W obecnej strategii zaznaczono potrzebę wzrostu zdolności operacyjnych niezbędnych dla odstraszania i obrony, wskazując na konieczność poprawy mobilności wojsk oraz poziomu ich modernizacji

³⁵ *Koncepcja obronna Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2017, s. 13.

³⁶ *ibidem*, s. 23.

³⁷ *ibidem*, s. 30.

³⁸ *ibidem*, s. 45.

³⁹ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2020, s. 23.

technicznej. Zadeklarowano także zwiększenie wydatków na obronę do 2,5 proc. PKB w 2024 r. Analogicznie do koncepcji obronnej z 2017 r., w strategii z 2020 r. wskazywano na potrzebę dalszego budowania systemów antydostępowych oraz rozwój narodowego systemu rozpoznania, łączności i dowodzenia m.in. dzięki wykorzystaniu systemów satelitarnych oraz bezzałogowych statków powietrznych. Powtórzono także konieczność zapewnienia Polsce zdolności do skutecznej obrony powietrznej, w tym obrony przeciwrakietowej⁴⁰.

Wzrost zagrożenia militarnego ze strony Federacji Rosyjskiej po 2014 r. spowodował także wycofanie się z wcześniejszych planów redukcji liczebności wojsk, będących wynikiem profesjonalizacji sił zbrojnych – koncepcji przyjętej w 2008 r. W koncepcji obronnej zadeklarowano, że do 2030 r. Siły Zbrojne RP będą liczyć 200 tys. żołnierzy (w tej estymacji uwzględniono również nowo tworzone Wojska Obrony Terytorialnej o docelowej liczebności około 53 tys. żołnierzy). Jednak ze względu na rosnące potrzeby obrony wschodniej części kraju podjęto w 2018 r. decyzję o utworzeniu czwartej dywizji Wojsk Lądowych (18. Dywizja Zmechanizowana) oraz o powołaniu do 2023 r. brygad obrony terytorialnej w każdym województwie⁴¹.

Siły Zbrojne RP wsparły również tworzenie międzynarodowych dowództw sojuszniczych w Polsce. Gotowość do dowodzenia komponentem wojsk lądowych w sojuszniczych operacjach w Polsce i państwach bałtyckich osiągnęło Dowództwo Wielonarodowego Korpusu Północny-Wschód (MNCNE), w maju 2017 r. rozpoczęło zaś działalność Dowództwo Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód (MND-NE), odpowiedzialne za dowodzenie batalionowymi grupami bojowymi w państwach bałtyckich, które realizują zadania w ramach wzmocnionej wysuniętej obecności NATO⁴². Działania te wpisywały się w decyzje Sojuszu o organizacji wysuniętej obecności wojskowej na wschodniej flance podjęte na szczycie NATO w Warszawie w 2016 roku, gdy zdecydowano o utworzeniu czterech batalionowych grup bojowych.

⁴⁰ *ibidem*, s. 18-19.

⁴¹ *20 lat Polski w NATO. Dumni z przeszłości, spokojni o przyszłość*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2015, s. 22.

⁴² *ibidem*, s. 23.

Przed 2022 r. systematycznie wzrastała także obecność sił wojskowych USA w Polsce, stacjonujących w ramach europejskiej inicjatywy odstraszania (*European Deterrence Initiative*, EDI). Rozwój bilateralnej współpracy wojskowej, w tym stworzenie warunków dla pobytu wojsk amerykańskich w Polsce, był realizowany na podstawie umowy o wzmocnionej współpracy obronnej podpisanej 15 sierpnia 2020 r. pomiędzy Polską a USA⁴³.

Rosyjska ograniczona agresja na Ukrainę w 2014 r. przyspieszyła rozpoczęcie przez Polskę zakupów systemów uzbrojenia dalekiego zasięgu, mogących utrudniać dostęp do obszaru operacji i manewru na nim (*Anti-Acces Area Denial*, A2AD). W marcu 2018 r. podpisano umowę na pierwszą fazę programu obrony powietrznej i przeciwrakietowej, w ramach której nabyto dwie baterie systemu PAC-3 Patriot. W 2019 r. podpisano również umowę na zakup systemów rakietowych HIMARS dla pierwszego dywizjonu Wojsk Lądowych, a w Marynarce Wojennej gotowość osiągnął drugi dywizjon rakiet obrony wybrzeża. Z kolei w styczniu 2020 r. podpisano umowę na zakup trzydziestu dwóch samolotów wielozadaniowych piątej generacji F-35 z planowanymi dostawami pomiędzy 2024 i 2030 r.⁴⁴ – podobnie jak większość pozostałych systemów uzbrojenia, które miały być dostarczane stopniowo, w ciągu kilku lat od złożenia zamówień. Zaplanowany wzrost zdolności do odstraszania oraz prowadzenia operacji w warunkach konfliktu o dużej intensywności przez Siły Zbrojne RP miał jednocześnie gwarantować wzrost bezpieczeństwa całej wschodniej flanki NATO. W analizowanym okresie następował również dalszy rozwój zdolności bojowych wojsk specjalnych, a także możliwości rażenia i rozpoznania oparte na bezzałogowych statkach powietrznych⁴⁵.

⁴³ Umowa o wzmocnionej współpracy obronnej pomiędzy Polską a USA podpisana 15.08.2020,

<https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/umowa-o-wzmocnionej-wspolpracy-obronnej-pomiedzy-polska-a-usa-podpisana> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁴⁴ Modernizacja techniczna SZRP, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/modernizacja-techniczna-szrp> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁴⁵ *Polskie kły*, strona internetowa Polska Zbrojna, 27 maja 2014 r., <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleinmagazineshow/12760?t=POLSKIE-KLY> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

W tym czasie doszło też do znaczącego wzrostu intensywności ćwiczeń wojskowych Sojuszu, w których udział brała również polska armia i które były przeprowadzane na terenie Polski (największymi z nich były ćwiczenia Anakonda 2016, Anakonda 2018 i Saber Strike). Pododdziały Wojsk Lądowych RP były zaangażowane także w sojusznicze działania wzmocnionej wysuniętej obecności NATO na Łotwie i dostosowanej wysuniętej obecności w Rumunii. Pododdział lotniczy „Orlik” realizował zadania w ramach nadzoru przestrzeni powietrznej Państw Bałtyckich (*Baltic Air Policing*, BAP)⁴⁶. Od września Polska była zaangażowana we wsparcie Turcji w ramach działań NATO (*Tailored Assurance Measures for Turkey*, TAMT), które miały na celu monitorowanie sytuacji na Morzu Czarnym i wschodniej części Morza Śródziemnego. Lotnictwo Marynarki Wojennej brało ponadto udział w zapewnianiu bezpieczeństwa na Morzu Śródziemnym u wybrzeży Libii w ramach operacji Unii Europejskiej EU-NAVFOR MED IRINI. Siły Zbrojne RP kontynuowały udział w siłach sojuszniczych KFOR, misji szkoleniowej NATO w Iraku oraz operacji „Resolute Support” w Afganistanie do momentu jej zakończenia, czyli czerwca 2021 r. We wrześniu 2021 r. były z kolei realizowane zadania związane z wojskowym nadzorem przestrzeni powietrznej Islandii (*Air Surveillance and Interception Capability to meet Iceland's Peacetime Preparedness Needs*, ASIC IPPN)⁴⁷.

Siły Zbrojne RP odgrywały także kluczową rolę w przeciwdziałaniu atakowi hybrydowemu ze strony Białorusi i Rosji w formie instrumentalizowanej nielegalnej migracji. Od lipca 2021 r. wydzielone siły wojskowe wspierały Straż Graniczną oraz Policję w zapobieganiu próbom nielegalnego przekraczania granicy państwowej ze strony Białorusi. W szczytowym okresie kryzysu wsparcia udzielało 10 tys. żołnierzy, a do długotrwałego, stałego zaangażowania do ochrony polskiej granicy przypisano ok. 4 tys. żołnierzy⁴⁸. Sojuszniczego

⁴⁶ 20 lat Polski w NATO, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/20-lat-polski-w-nato> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁴⁷ Polskie F-16 na straży nieba Islandii, <https://www.wojsko-polskie.pl/dorsz/articles/aktualnosci-w/polskie-f-16-na-strazy-nieba-islandii/> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁴⁸ Wojsko Polskie – nowe jednostki, większa liczebność, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/wojsko-polskie-nowe-jednostki-wieksza-liczebnosci> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

wsparcia w ochronie granicy państwowej udzieliły także Estonia i Wielka Brytania, wysyłając do Polski kontyngenty wojskowe.

Przyjmując cezurę czasową od 2014 do 2021 r., można dostrzec wzrost znaczenia obrony kolektywnej w NATO oraz ograniczoną militarną reakcję Sojuszu na rosnące zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej. Dla Sił Zbrojnych RP był to okres inicjacji szeroko zakrojonego programu modernizacji sił zbrojnych, ukierunkowanego na wzrost zdolności do obrony integralności terytorialnej państwa oraz udziału w obronie kolektywnej. Pomimo pozyskania nowych zdolności operacyjnych oraz doskonalenia tych już posiadanych, tempo modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2014-2021 nadal trudno uznać za zadowalające. Wynika to przede wszystkim z długotrwałych procesów pozyskiwania nowych systemów uzbrojenia, jak również ze skali zaległości modernizacyjnych, które nawarstwiły się w poprzedniej dekadzie, kiedy Siły Zbrojne RP były zaangażowane głównie w operacje sojusznicze i ekspedycyjne.

Okres od 2022 r.

Wojna, którą rozpoczęła pełnoskalowa agresja Rosji na Ukrainę w lutym 2022 r., przyspieszyła działania NATO w zakresie adaptacji do zmienionej sytuacji bezpieczeństwa. Podjęto wówczas natychmiastowe działania zmierzające do zapewnienia bezpieczeństwa państwom członkowskim oraz kontynuowano działania mające na celu długofalowe wzmocnienie zdolności Sojuszu do obrony kolektywnej.

Zwiększono przede wszystkim siły wydzielone do odstraszenia, a także aktywowano plany obronne NATO, angażując łącznie około 40 tys. żołnierzy na wschodniej flance Sojuszu. W marcu 2022 r. na nadzwyczajnym szczycie NATO podjęto decyzję o utworzeniu czterech dodatkowych batalionowych grup bojowych: w Bułgarii, Rumunii, Słowacji i na Węgrzech⁴⁹. Państwa członkowskie wschodniej flanki NATO zostały ponadto wzmocnione przez siły sojusznicze

⁴⁹ *NATO's military presence in the east of the Alliance*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

i wojskowe w ramach bilateralnej i multilateralnej współpracy obronnej. Siły zbrojne USA zwiększyły liczbę swoich wojsk w Europie do około 20 tys.⁵⁰. Zaangażowanie na wschodniej flance NATO, obok USA, wzmocniły również Wielka Brytania, Niemcy i Kanada, które przyjęły rolę państw wiodących dla wzmocnionej wysuniętej obecności NATO (*enhanced Forward Presence*, eFP) w 2016 roku oraz Włochy, Węgry, Francja i Czechy, które przyjęły analogiczne obowiązki w 2022 roku⁵¹. Rosnące zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej skłoniło Finlandię i Szwecję do złożenia w maju 2022 r. wniosków o akcesję do NATO. 4 kwietnia 2023 r. Finlandia stała się trzydziestym drugim państwem członkowskim Sojuszu, a Szwecja dołączyła do NATO 7 marca 2024 r.

W 2022 r. państwa członkowskie NATO przyjęły nową koncepcję strategiczną, definiującą priorytety działań i rozwoju NATO na kolejną dekadę. Rosja została uznana za najważniejsze i bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa państw członkowskich oraz pokoju i stabilności w obszarze euroatlantyckim. Na szczycie w 2022 r. w Madrycie podjęto decyzję o dalszym zwiększaniu liczebności sił wojskowych gotowych do walki na wschodniej flance NATO. Planowane jest rozwinięcie, w zależności od konkretnych potrzeb, istniejących batalionowych grup bojowych do wielkości brygad, które mają być w razie potrzeby szybko wzmacniane przez wydzielone wcześniej jednostki. Możliwości wysuniętej obrony mają być z kolei zwiększone poprzez rozmieszczanie sprzętu oraz doskonalenie systemu dowodzenia. Długofalowy wpływ będzie mieć także uzgodnienie nowego modelu sił NATO, który ma usprawniać możliwości realizacji zadań sojuszniczych, w tym wdrażanie planów wojskowych nowej generacji⁵².

⁵⁰ *Fact Sheet – U.S. Defense Contributions to Europe*, https://pl.usembassy.gov/factsheet_us_defense_contributions/ (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁵¹ M. Miłosz, *Siły zbrojne NATO w Polsce liczne jak nigdy. Przybywa ludzi i sprzętu*, 18 stycznia 2023 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8639263,nato-sily-zbrojne-sojuszniokow-systemy-patriot-z-niemiec-zolnierze-usa.html> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁵² *Vilnius Summit Communiqué*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Na szczycie w 2023 r. w Wilnie państwa członkowskie zatwierdziły nowe regionalne plany obrony. Zadeklarowano kontynuację wdrażania nowego modelu sił NATO, który ma zapewnić większą dostępność sił zdolnych do prowadzenia działań bojowych, a także znaczące zwiększenie liczebności sojusznicznych sił reagowania. Zatwierdzono również założenia rotacyjnego modelu obrony powietrznej i chęć do skonaleria wsparcia logistycznego w zakresie odstraszania.

Pomimo zwiększania wydatków na obronę po 2014 r. wojna w Ukrainie zastała Siły Zbrojne RP w trakcie realizacji długofalowej modernizacji technicznej i stopniowego zwiększania liczebności armii. Rosyjska agresja zweryfikowała wcześniejsze założenia w zakresie nie tylko skali i charakteru zdolności operacyjnych potrzebnych do obrony, lecz także czasu ich pozyskania. Priorytet przyśpieszenia rozwoju Sił Zbrojnych RP został jednak skonfrontowany z imperatywem niesienia pomocy wojskowej broniącej się Ukrainie.

Próba kompleksowego uregulowania obronności kraju doprowadziła do podpisania w kwietniu 2022 r. „Ustawy o obronie Ojczyzny”. Z punktu widzenia rozwoju i modernizacji Sił Zbrojnych RP szczególnie istotne są nowe rozwiązania oraz regulacje dotyczące finansowania i modernizacji sił zbrojnych. Kluczowe znaczenie dla wzrostu tego budżetu ma Fundusz Wsparcia Sił Zbrojnych utworzony w Banku Gospodarstwa Krajowego⁵³. Dzięki niemu budżet na obronę został zwiększony w 2022 r. o 20,5 mld złotych, a w 2023 r. o około 49 mld złotych⁵⁴. Planuje się, że w 2024 r. z Funduszu Wsparcia Sił Zbrojnych będzie desygnowane dodatkowe 53,5 mld złotych na modernizację techniczną⁵⁵. W konsekwencji Polska ma przeznaczyć w 2024 r. aż 4,2 proc. PKB na obronę, co wyraźnie przekracza zobowiązania

⁵³ Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz.U. 2022 poz. 655, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000655> (dostęp: 9 marca 2024 r.)

⁵⁴ K. Wilewski, *Zielone światło dla miliardów*, 24 czerwca 2022 r., <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/37516?t=Zielone-swiatlo-dla-miliardow> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁵⁵ *Wydatki na obronność planowane na 2024 rok bez istotnych zmian*, <https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11978,aktualnosci-z-polski,wydatki-na-obronosc-planowane-na-2024-rok-bez-istotnych-zamian> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

sojusznicze⁵⁶. W 2023 r. Ministerstwo Obrony Narodowej ogłosiło również plany zwiększenia liczebności sił zbrojnych do 300 tys. żołnierzy⁵⁷.

Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych RP od 2022 r. obejmuje zarówno kontynuację istniejących programów, jak i wdrożenie nowych, które przyjęto w reakcji na wzrost zagrożenia militarnego. Największy wysiłek ukierunkowano na wzmocnienie Wojsk Lądowych. Po przekazaniu Ukrainie około dwustu czterdziestu czołgów T-72 wiosną 2022 r. zaistniała konieczność zakupu nowych. W kwietniu 2022 r. Ministerstwo Obrony Narodowej podpisało kontrakt na dwieście pięćdziesiąt czołgów M1A2SEPV3 Abrams, których dostawy mają zostać zakończone do końca 2026 r. Jednocześnie zakupiono sto szesnaście używanych czołgów M1A1 FEP Abrams, których część została dostarczona jeszcze w 2023 r. Obecnie jest również realizowane szkolenie na dwudziestu ośmiu czołgach M1A2 SEP v.2 Abrams, wypożyczonych przez siły zbrojne USA. W lipcu 2022 r. podpisano umowy ramowe na zakup tysiąca czołgów K2 z Korei Południowej, a także jego polskiej wersji rozwojowej – K2PL. Miesiąc później podpisano umowy wykonawcze na dostawę stu osiemdziesięciu południowokoreańskich K2. Dostawy, zaplanowane do 2025 r., rozpoczęły się jeszcze w 2022 r. dostarczeniem pierwszych dziesięciu czołgów⁵⁸.

W 2022 r. zostały także podpisane umowy wykonawcze dotyczące dostawy dwustu dwunastu armatohaubic samobieżnych K9A1 Thunder oraz dwustu osiemnastu modułów wieloprowadnicowych wyrzutni rakiet K239 Chunmoo. Niemal jedna trzecia zakontraktowanych armatohaubic została już dostarczona, a całość dostaw ma zakończyć się w 2026 r. Siły zbrojne otrzymały też pierwsze wieloprowadnicowe wyrzutnie rakiet K239, a pozostałe mają być przekazane

⁵⁶ M. Skomorowski, *Wydatki na obronność w 2024 r. ustalone*, 22 stycznia 2024 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9408198,wydatki-na-obronnosc-w-2024-r-ustalone-panstwo-zamierza-przeznaczyc.html> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁵⁷ *Wojsko Polskie – nowe jednostki, większa liczebność*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/wojsko-polskie-nowe-jednostki-wieksza-liczebosc> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁵⁸ *Czołgi K2*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/czolgi-k2> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

do 2027 r. W latach 2025-2027 zostaną również dostarczone dodatkowe dwa dywizjonowe moduły ogniowe Regina z samobieżnymi armatohaubicami Krab⁵⁹.

Zauważalne są także działania na rzecz wzmocnienia obrony powietrznej RP. W wrześniu 2023 r. pierwsze dwie baterie przeciwlotniczych systemów obrony powietrznej średniego zasięgu Patriot osiągnęły podstawową gotowość operacyjną. W ramach programu Mała Narew siły zbrojne rozpoczęły użytkowanie dwóch baterii przeciwlotniczych zestawów raketowych z pociskami przeciwlotniczymi CAMM. Planowane jest także wprowadzenie do uzbrojenia kolejnych sześciu baterii systemu Patriot w okresie od 2026 do 2029 r. oraz dwudziestu dwóch baterii rakiet przeciwlotniczych CAMM w ramach programu Pilica+ do 2029 r.⁶⁰. Do końca 2026 r. ma być dostarczone również dodatkowe trzy i pół tys. rakiet oraz sześćset sztuk zestawów startowych przenośnego przeciwlotniczego zestawu raketowego Piorun⁶¹.

W lipcu 2022 r. podpisano kontrakt na trzydzieści dwa śmigłowce wielozadaniowe AW 149 dla Wojsk Lądowych, które mają zostać dostarczone do Polski w latach 2023–2029 w różnych wersjach specjalistycznych. Część z nich będzie uzbrojona w przeciwpancerne pociski kierowane AGM-114R2 Hellfire⁶². Siły powietrzne otrzymały także w 2023 r. dwanaście lekkich samolotów FA-50GF, a kolejne trzydzieści sześć samolotów w wersji FA-50PL ma być dostarczone do 2028 r. Do końca 2024 r. mają również zostać zakończone dostawy czterech zestawów bezzałogowego systemu powietrznego Bayraktar TB2.

⁵⁹ T. Dmitruk, *Dostawy sprzętu wojskowego dla Wojska Polskiego w 2023 roku*, 17 stycznia 2024 r., <https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11989,aktualnosci-z-polski,dostawy-sprzetu-wojskowego-dla-wojska-polskiego-w-2023-roku> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁶⁰ M. Bruszewski, *Umowa do Pilicy+*, strona internetowa Defence24, 12 grudnia 2023 r., <https://defence24.pl/przemysl/umowa-do-pilicy-zostanie-zrealizowana-w-latach-2024-2029> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁶¹ Z. Lentowicz, *Jeszcze więcej Piorunów dla polskiej armii*, <https://radar.rp.pl/modernizacja-sil-zbrojnych/art36560611-jeszcze-wiecej-piorunow-dla-polskiej-armii> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁶² K. Wilewski, *Piekielny ogień w zasięgu ręki*, 17 marca 2023 r., <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/39257?t=Piekielny-ogien-w-zasiegu-reki> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Ponadto rozpoczęto szkolenie personelu latającego na śmigłowcach AH-64, które mają być pozyskane w kolejnych latach. W ramach rozwiązania pomostowego Siły Zbrojne RP mają użytkować od 2024 r. osiem śmigłowców AH-64E Guardian⁶³.

Kolejne lata polskiego członkostwa w NATO to okres, w którym niezmiennie będą realizowane zadania w ramach sojuszniczego odstraszania i obrony oraz zintensyfikowanej modernizacji technicznej i rozwoju Sił Zbrojnych RP. Jednocześnie niezbędne będzie kontynuowanie wysiłków w zakresie zarządzania kryzysowego. W związku z przyjęciem nowego modelu sił NATO wzrośnie liczba wojsk utrzymywanych przez siły zbrojne w gotowości do użycia: do dziesięciu dni oraz od dziesięciu do trzydziestu dni⁶⁴. Należy liczyć się ze zwiększeniem liczby, skali i intensywności ćwiczeń wojskowych realizowanych w wymiarze sojusznicznym i narodowym.

W wyniku umów podpisanych przed 2022 r. oraz tych, które zawarto w reakcji na rosyjską napaść zbrojną na Ukrainę, Siły Zbrojne RP otrzymają w najbliższej perspektywie znaczące ilości sprzętu i uzbrojenia nowej generacji. Jednocześnie osiąganie zdolności operacyjnej przez pododdziały, oddziały i związki taktyczne będzie wymagało długotrwałego i kompleksowego szkolenia. Konieczne wydaje się również kontynuowanie rozbudowy niezbędnej infrastruktury, systemów wsparcia i zabezpieczenia działań. Wiele wskazuje na konieczność kontynuacji w najbliższych latach poważnego wsparcia wojskowego dla Ukrainy. Pomimo skokowego zwiększenia budżetu na modernizację techniczną sił zbrojnych skala i pilność potrzeb obronnych nadal będą potężnymi wyzwaniem.

Ostatnie dwa lata członkostwa Polski w NATO uwidoczniły znaczenie zobowiązań do obrony kolektywnej. Widać wyraźnie, że działania sił sojusznicznych wzmacniają odstraszanie i zdolności obronne na wschodniej flance NATO. Wsparcie udzielane przez

⁶³ *Polska armia kupi śmigłowce Apache*, 25 września 2023 r., <https://www.money.pl/gospodarka/polska-armia-kupi-smiglowce-apache-szef-mon-zatwierdzil-umowe-offsetowa-6945267111205696a.html> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

⁶⁴ W. Lorenz, *Znaczenie regionalnych planów obronnych NATO*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, <https://www.pism.pl/publikacje/znaczenie-regionalnych-planow-obronnych-nato> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

sojuszników pozwala Polsce na kontynuowanie szeroko zakrojonej pomocy wojskowej dla Ukrainy przy jednoczesnym wysiłku w zakresie zwiększania własnych zdolności do obrony. W najbliższych latach Siły Zbrojne RP będą mierzyły się z wieloma wyzwaniami związanymi z szybką i ogromną modernizacją techniczną, która ma zwiększyć nasze bezpieczeństwo w obliczu zagrożenia ze strony Rosji. Współpraca sojusznicza będzie niezmiennie miała kluczowe znaczenie zarówno we wzmacnianiu zdolności Sił Zbrojnych RP do obrony, jak i w sprawnej realizacji planów modernizacji technicznej.

Podsumowanie

Dwadzieścia pięć lat członkostwa Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim spowodowało głęboką transformację Sił Zbrojnych RP, których charakter, liczebność, dyslokacja i uzbrojenie okazały się po zakończeniu zimnej wojny zupełnie nieadekwatne do zmienionej sytuacji geopolitycznej. Rozpatrując zmiany, które nastąpiły w polskiej armii w ostatnim ćwierćwieczu, trzeba pamiętać o kontekście historycznym i społecznym po 1989 r.

Po upadku komunizmu Polska mogła sama kształtować swoją politykę bezpieczeństwa i obrony, ale nie posiadała zdolności do samodzielnej obrony w przypadku agresji zbrojnej oraz reagowania na kryzysy militarne w swoim bezpośrednim sąsiedztwie. Wstąpienie do NATO zapewniło Polsce bezpieczeństwo militarne, lecz jednocześnie unaocznilo bardzo duże rozbieżności między naszymi siłami zbrojnymi i tymi w ramach Sojuszu. Po 2004 r. wzrost gospodarczy, *będący wynikiem członkostwa w Unii Europejskiej*, zwiększył możliwości realizacji wymagań sojuszniczych przez Siły Zbrojne RP, w tym realizacji modernizacji technicznej oraz transformacji. Z drugiej strony był to także okres poważnego zaangażowania polskich sił w operacje poza obszarem kraju, co generowało dodatkowe koszty i ograniczało możliwości zrównoważonej transformacji.

Po dekadzie koncentrowania się na udziale w sojuszniczych i koalicyjnych operacjach reagowania kryzysowego, w obliczu rosnącego zagrożenia militarnego ze strony Rosji, Polska zdecydowała się na intensyfikację działań na rzecz wzmocnienia zdolności do obrony kolektywnej. Znalazło to odzwierciedlenie w zaangażowaniu Sił Zbrojnych RP w inicjatywy, które miały na celu dostosowanie NATO do zmian w środowisku bezpieczeństwa, jak również w narodowych planach rozwoju i modernizacji technicznej.

Z perspektywy czasu można zauważyć, że dzięki członkostwu w NATO kształt i funkcjonowanie Sił Zbrojnych RP zostały dostosowane do realnych potrzeb w zakresie bezpieczeństwa kraju, a także pozwoliły na ich rozwój i integrację z resztą sojuszniczych armii. Po ostatnim ćwierćwieczu siły zbrojne są lepiej przygotowane do realizacji zadań związanych z odstraszaniem i obroną. Nastąpiła także poprawa stanu wyszkolenia sił zbrojnych, które swoje doświadczenia gromadziły nie tylko podczas ćwiczeń, lecz także w operacjach sojuszniczych.

Zauważalny jest również pozytywny wpływ członkostwa na proces modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP. Udział w planowaniu obronnym NATO zdyscyplinował i urealnił plany osiągnięcia nowych zdolności operacyjnych przez Siły Zbrojne RP, udział w sojuszniczych programach dał nam zaś dostęp do danych operacyjnych, które byłyby nieosiągalne w wymiarze narodowym. Umożliwił także zdobycie umiejętności, które pomogą w rozwoju Sił Zbrojnych RP i ich technicznej modernizacji w nadchodzącym czasie.

Nadchodzące lata to okres generacyjnej zmiany w Siłach Zbrojnych RP. Agresja zbrojna Rosji przeciwko Ukrainie w 2022 r. uwidoczniła potrzebę szybkiego, znaczącego i długotrwałego wzmocnienia potencjału obronnego państwa oraz zdolności operacyjnych. Co prawda integracja Sił Zbrojnych RP w ramach NATO odgrywa kluczową rolę dla sojuszniczych działań w ramach odstraszania i obrony kolektywnej na wschodniej flance Sojuszu, jednak pilność tych potrzeb nakłada się z kolejną, równie konieczną potrzebą kontynuowania pomocy wojskowej Ukrainie, która broni się przed rosyjską agresją. Ta sytuacja znacząco zwiększa skalę wyzwań stojących przed Siłami

Zbrojnymi RP. Tym niemniej w perspektywie najbliższej dekady priorytetem będzie pozostawanie wzmacnianie narodowego i sojusznictwo go potencjału obronnego oraz jego optymalizacja w zakresie obrony kolektywnej. Wyzwaniami, przed którymi stanie Polska, będą nie tylko wprowadzenie nowego uzbrojenia i sprzętu wojskowego, lecz także utrzymanie powiększonych liczebnie polskich sił zbrojnych.

Bibliografia

Reference List

Piśmiennictwo

Literature

20 lat Polski w NATO, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/20-lat-polski-w-nato> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

20 lat Polski w NATO. Dumni z przeszłości, spokojni o przyszłość, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2015.

Bruszewski M., *Umowa do Pilicy+*., strona internetowa Defence24, 12 grudnia 2023 r., <https://defence24.pl/przemysl/umowa-do-pilicy-zostanie-zrealizowana-w-latach-2024-2029> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Cieślak E., *Poland's Armed Forces in NATO. Two decades of transformation*, w: „Defence and Strategy” 2019, nr 1.

Czołgi K2, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/czolgi-k2> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Dmitruk T., *Dostawy sprzętu wojskowego dla Wojska Polskiego w 2023 roku*, 17 stycznia 2024 r., <https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11989,aktualnosci-z-polski,dostawy-sprzetu-wojskowego-dla-wojska-polskiego-w-2023-roku> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Fact Sheet: U.S. Defense Contributions to Europe, https://pl.usembassy.gov/factsheet_us_defense_contributions/ (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Gągor F., *Dziesięć lat w NATO*, „Kwartalnik Bellona” 2009, nr 1, Ministerstwo Obrony Narodowej, <https://archiwum-sgwp.wp.mil.pl/plik/File/bellona.pdf> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

- Karkoszka A., *Combating Terrorism and Its Implications for the Polish Armed Forces*, w: Winkler T. i inni (red.), *Combating Terrorism and Its Implications for the Security Sector*, Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Genewa 2005, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Combat_Terrorism_webb.pdf (dostęp: 26 stycznia 2024 r.)
- Koncepcja obronna Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Obrony Narodowej, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/koncepcja-obronna-krajuu> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Kupiecki R. (red.), *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP. Pierwsze 25 lat*, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.
- Lentowicz Z., *Jeszcze więcej Piorunów dla polskiej armii*, <https://radar.rp.pl/modernizacja-sil-zbrojnych/art36560611-jeszcze-wiecej-piorunow-dla-polskiej-armii> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Lorenz W., *Znaczenie regionalnych planów obronnych NATO*, <https://www.pism.pl/publikacje/znaczenie-regionalnych-planow-obronnych-nato> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Miłosz M., *Sily zbrojne NATO w Polsce liczne jak nigdy. Przybywa ludzi i sprzętu*, 18 stycznia 2023 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8639263,nato-sily-zbrojne-sojuszniow-systemy-patriot-z-niemiec-zolnierze-usa.html> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Miłosz M., *Polska w NATO. Wiele się zmieniło, jednak lista zaniedbań jest wciąż długa*, 5 marca 2019 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1401211,polska-w-nato-lista-zaniedban-jest-wciaz-dluga.html> (dostęp: 22 lutego 2024 r.).
- Modernizacja techniczna SZRP*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/modernizacja-techniczna-szrp> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- NATO's Military Presence in the East of the Alliance*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Polska armia kupi śmigłowce Apache*, 25 września 2023 r., <https://www.money.pl/gospodarka/polska-armia-kupi-smiglowce-apache-szef-mon-za-twierdzil-umowe-offsetowa-6945267111205696a.html> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

- Polska kupuje Leopardy*, strona internetowa Defence24, 22 września 2013 r., <https://www.defence24.pl/polska-kupuje-leopardy> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Polskie F-16 na straży nieba Islandii*, <https://www.wojsko-polskie.pl/dorsz/articles/aktualnosc-w/polskie-f-16-na-strazy-nieba-islandii/> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Polskie kły*, 27 maja 2014 r., <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleinmagazineshow/12760?t=POLSKIE-KLY> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Skomorowski M., *Wydatki na obronność w 2024 r. ustalone*, 22 stycznia 2024 r., <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9408198,wydatki-na-obronnosc-w-2024-r-ustalone-panstwo-zamierza-przeznaczyc.html> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Tacik H., *The Military Has Changed. 10 Years of Poland in NATO*, w: „Polska Zbrojna – Wydanie Specjalne” 2009, Wojskowy Instytut Wydawniczy.
- Umowa o wzmocnionej współpracy obronnej pomiędzy Polską a USA podpisana 15.08.2020*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/umowa-o-wzmocnionej-wspolpracy-obronnej-pomiedzy-polska-a-usa-podpisana> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Vilnius Summit Communiqué*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Wilewski K., *Piekielny ogień w zasięgu ręki*, 17 marca 2024 r., <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/39257?t=Piekielny-ogien-w-zasiegu-reki> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Wilewski K., *Zielone światło dla miliardów*, 24 czerwca 2022 r., <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/37516?t=Zielone-swiatlo-dla-miliardow> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Wojsko Polskie – nowe jednostki, większa liczebność*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/wojsko-polskie--nowe-jednostki-wieksza-liczeb-nosc> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).
- Wydatki na obronność planowane na 2024 rok bez istotnych zmian*, <https://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,11978,aktualnosci-z-polski,wydatki-na-obronnosc-planowane-na-2024-rok-bez-istotnych-zamian> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Źródła

Sources

Doktryna obronna Rzeczypospolitej Polskiej. Załącznik do Uchwały Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 roku w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej, M.P. z dnia 16 marca 1990 r., <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000655> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Raport o stanie państwa i działaniach rządu w latach 1997-2001, Kancelaria Premiera Rady Ministrów, Warszawa 2001, https://kuczyn.com/papers/sluzba/raportbuzka_20050923.pdf (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2007.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2014.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2020.

Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r., https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/strategia_rozwoju_systemu_bezpieczenstwa_narodowego_rp_2022.pdf (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Ustawa z dnia 25 maja 2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 2021 nr 76 poz. 804, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20010760804/U/D20010804Lj.pdf> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz.U. 2022 poz. 655, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220000655/U/D20220655Lj.pdf> (dostęp: 26 stycznia 2024 r.).

Copyright (c) 2024 Eugeniusz Cieślak

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share-Alike 4.0 International License.

Krzysztof Motacki

Wschodnioeuropejska Akademia Nauk Stosowanych, Białystok, Polska

ZNACZENIE WZMOCNIONEJ WYSUNIĘTEJ OBECNOŚCI NATO DLA BEZPIECZEŃSTWA POLSKI I KRAJÓW BAŁTYCKICH

THE IMPORTANCE OF NATO ENHANCED FORWARD PRESENCE FOR THE SECURITY OF POLAND AND THE BALTIC STATES

Abstrakt: Zasadniczym celem NATO jest zagwarantowanie wolności i bezpieczeństwa wszystkim jego członkom za pomocą środków zarówno politycznych, jak i militarnych. Podczas zimnej wojny sojusz miał chronić przed niebezpieczeństwami pochodzącymi ze strony Związku Radzieckiego. Po upadku komunizmu groźba dużej wojny w Europie przestała istnieć, co wpłynęło na zaangażowanie NATO w operacje poza obszarem traktatowym. Ten stan utrzymywał się do czasu rosyjskiej aneksji Krymu i jej późniejszej agresji przeciwko Ukrainie w 2022 r. Sytuacja ta zmieniła środowisko bezpieczeństwa w Europie, co spowodowało powrót do strategii obrony kolektywnej. Państwa NATO (w szczególności Polska i kraje bałtyckie) zaczęły podejmować działania mające na celu zwiększenie bezpieczeństwa wschodniej flanki sojuszu. Miało to swoje odbicie w decyzjach podejmowanych podczas szczytów NATO, począwszy od szczytu w Walii w 2014 r. Dwa lata później, podczas szczytu w Warszawie, zaakceptowano inicjatywę wzmocnionej Wysuniętej Obecności (eFP). Cztery wielonarodowe, batalionowe grupy bojowe zostały rozmieszczone w Estonii, Łotwie, Litwie i Polsce. Dodatkowo w Polsce sformowano dowództwo Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód (MND NE). Niniejszy tekst przedstawia kontekst powołania eFP, jego stan obecny i perspektywy na przyszłość. Celem artykułu jest podkreślenie niezwykle istotnej roli odstraszającej, jaką eFP odgrywa w domenie lądowej krajów tej części Europy.

Słowa kluczowe: NATO, flankę wschodnią, odstraszanie i obrona, wzmocniona Wysunięta Obecność, grupy bojowe eFP

Abstract: The fundamental objective of NATO is to guarantee freedom and security for all its members through both political and military means. During the Cold War, the alliance was intended to protect against dangers coming from the Soviet Union. After the fall of communism, the threat of a major war in Europe ceased to exist, which influenced NATO's involvement in operations outside the treaty area. This state of affairs continued until the Russian annexation of Crimea and its further aggression against Ukraine in 2022. This situation changed the security environment in Europe, resulting in a return to a collective defense strategy. NATO countries (in particular, Poland and the Baltic states) began to take steps to enhance the security of the alliance's eastern flank. This was reflected in decisions made at NATO summits, starting with the 2014 summit in Wales. Two years later, at the Warsaw summit, the Enhanced Forward Presence (eFP) initiative was approved. Four multinational, battalion-sized battle groups were deployed in Estonia, Latvia, Lithuania and Poland. In addition, the headquarters of the Multinational Division Northeast (MND NE) was formed in Poland. This text presents the context of the establishment of the eFP, its current status and future prospects. The purpose of the article is to highlight the extremely important deterrent role that the eFP plays in the land domain of countries in this part of Europe.

Keywords: NATO, Eastern Flank, deterrence and defence, enhanced Forward Presence, eFP Battle Groups

Wprowadzenie

NATO, czyli sojusz powstały w 1949 r., miał za zadanie obronę państw członkowskich przed atakiem ze strony ZSRR i państw satelickich. Aktem prawnym, będącym podstawą paktu, jest Traktat Północnoatlantycki, którego artykuł 5 brzmi: „Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub więcej z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uznana za napaść przeciwko nim wszystkim...”¹. Podczas

¹ *Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 r.*, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20000870970/O/D20000970.pdf> (dostęp: 18 lutego 2024 r.).

zimnej wojny NATO zrealizowało swoje zasadnicze zadanie, odstraszając przed wybuchem otwartego konfliktu zbrojnego na swoim obszarze.

Po rozwiązaniu Układu Warszawskiego NATO zaczęło angażować się w operacje innego typu. Pierwszym przykładem nowego podejścia była interwencja w Kosowie podczas konfliktu zbrojnego w 1999 r. W 2003 r. rozpoczęto misję stabilizacyjną w Afganistanie, tym samym wychodząc poza obszar traktatowy. Miało to duże znaczenie dla rozwoju sił zbrojnych państw członkowskich, które zaczęły zwracać większą uwagę na siły lżejsze, zdolne do przerzutu na duże odległości i przygotowane do prowadzenia działań stabilizacyjnych.

Dotychczasowy paradygmat został jednak zakwestionowany przez znaczącą zmianę w środowisku bezpieczeństwa w Europie, spowodowaną agresywną polityką Federacji Rosyjskiej skierowaną przeciwko Ukrainie. Zabór Krymu, wspieranie separatystów we wschodniej Ukrainie, a następnie pełnoskalowa agresja Rosji z 24 lutego 2022 r. stworzyły zupełnie nową sytuację. Okazało się, że przy użyciu znaczącego potencjału militarnego zmiana granic w Europie jest znów możliwa. Ten scenariusz budzi słuszne obawy państw członkowskich NATO, zwłaszcza tych położonych na wschodniej flance Sojuszu i graniczących z Rosją. Mowa o krajach bałtyckich, w tym o Polsce, a także Norwegii i Finlandii.

Nowe realia wymagały podjęcia przez NATO działań, mających na celu przede wszystkim skuteczne odstraszanie, a w razie potrzeby – skuteczną obronę terytorium państw członkowskich. Pierwsze decyzje zostały podjęte podczas szczytu w Walii w 2014 r., kolejne podczas szczytu w Warszawie w 2016 r. Wtedy zaczęto realizować koncepcję wzmocnionej Wysuniętej Obecności (enhanced Forward Presence: eFP), zgodnie z którą batalionowe grupy bojowe zostały rozmieszczone w Estonii, Łotwie, Litwie i Polsce. Przyjęto też polską propozycję sformowania dowództwa szczebla dywizyjnego, które miało koordynować działania tych grup.

eFP było i nadal jest jedną z wielu inicjatyw, które mają na celu zapewnienie nienaruszalności granic państw członkowskich. Równocześnie, ze względu na swe zadania, strukturę i wielonarodowość, jest inicjatywą unikalną. Celem niniejszego artykułu jest podkreślenie istotnej roli odstraszającej, którą wzmocniona Wysunięta Obecność odgrywa w domenie lądowej, a zwłaszcza na wschodniej flance NATO. W procesie badawczym wykorzystano takie metody, jak analiza literatury i dostępnych źródeł, a przede wszystkim obserwacja uczestnicząca autora, który był odpowiedzialny za formowanie, a następnie dowodzenie Wielonarodową Dywizją Północny Wschód.

Zmiany w środowisku bezpieczeństwa Polski

Aneksja Krymu z 2014 r. była ogromnym zaskoczeniem dla całego świata. Odbyła się niespodziewanie, bardzo szybko i praktycznie bez rozlewu krwi. Można ocenić, że umiejętne wykorzystanie siły militarnej – głównie w postaci tzw. „zielonych ludzików”, czyli zamaskowanych, rosyjskich żołnierzy bez oznak umożliwiających identyfikację ich przynależności państwowej – oraz działalność służb specjalnych, agresywna propaganda, dezinformacja oraz pasywność strony ukraińskiej spowodowały, że półwysep szybko znalazł się w rękach rosyjskich.

Wykorzystano także obecność rosyjskiej ludności, stanowiącej do 60 proc. miejscowej populacji. W ramach referendum przeprowadzonego 18 marca 2014 r., według rosyjskich danych, w przeważającej większości głosowała ona za przyłączeniem Krymu do Federacji Rosyjskiej². Nie można nie zauważyć, że wywierano presję na społeczeństwo, a ponadto referendum nie wyrażało opinii wszystkich mieszkańców – np. większość krymskich Tatarów nie wzięła w nim udziału. Ukraina nie uznała referendum i potraktowała je jako preludium do bezprawnej aneksji części kraju. Podkreślano,

² F.S. Larrabee, P.E. Wilson, J. Gordon IV, *The Ukrainian Crisis and European Security. Implications for the United States and US Army*, RAND Research Report, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR903.html, s. 6.

że mieszkańcy okupowanego terytorium byli zmuszani do głosowania siłą i groźbami, a wyniki są całkowicie niewiarygodne. 27 marca 2014 r. referendum i aneksja Krymu zostały uznane przez Zgromadzenie Ogólne ONZ za nieważne.

Podobną strategię Rosja próbowała zastosować na południowym wschodzie Ukrainy. Udzieliła wsparcia separatystom w Donbasie, zmierzającym do proklamowania niezależności Republik Ludowych w Doniecku i Ługańsku, a także angażowała w walkach swoje regularne jednostki³. Działania podjęte przez stronę ukraińską w ramach operacji antyterrorystycznej uniemożliwiły powtórkę scenariusza krymskiego.

Zmieniona sytuacja w regionie budziła zaniepokojenie wielu państw, w tym Polski i pozostałych krajów bałtyckich, a także Rumunii i Bułgarii. Reakcja szeroko rozumianego Zachodu na te wydarzenia była zróżnicowana. Stany Zjednoczone potępiły działania Rosji i zdecydowały się na nałożenie sankcji gospodarczych. Odpowiedź Unii Europejskiej była mniej jednoznaczna; pojawiła się grupa państw chcących podjąć zdecydowane działania, jak również grupa zwolenników umiarkowanej reakcji, mającej na celu nieprovokowanie Rosji do dalszych działań. Dopiero dalsze agresywne postępowanie tego kraju doprowadziły do przyjęcia wspólnego stanowiska w postaci nałożenia sankcji na Rosję. Reakcja NATO była bardziej stanowcza. Na wniosek Polski Sojusz odwołał się do artykułu 4 traktatu waszyngtońskiego i podjął zdecydowane działania, mające na celu wzmocnienie wschodniej flanki NATO. Skierowano w ten rejon dodatkowe siły, a także zintensyfikowano wspólne szkolenie państw Sojuszu. Była to reakcja o charakterze krótko – i średnioterminowym, lecz jednocześnie rozpoczęto prace nad długoterminową, strategiczną adaptacją do zmienionej sytuacji.

Polska należała do grupy państw, które były wysoce zainteresowane tym, aby wzmocnienie wschodniej flanki przyjęło jak najtrwalszy i długofalowy charakter. W tym celu 22 lipca 2014 r. w Warszawie

³ P. Żochowski, R. Sadowski, M. Menkiszak, *Rosyjska interwencja zbrojna we wschodniej Ukrainie*, OSW, 3 września 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-03/rosyjska-interwencja-zbrojna-we-wschodniej-ukrainie> (dostęp: 18 lutego 2024 r.).

odbyło się spotkanie prezydentów Polski, Czech, Słowacji, Węgier, Litwy, Łotwy, Estonii, Bułgarii i Rumunii, podczas którego przedyskutowano oczekiwania wobec zbliżającego się szczytu NATO⁴.

Obecna sytuacja w Ukrainie jest przykładem realizacji polityki Kremla, który nie cofa się przed użyciem siły w osiągnięciu swoich celów, zmierza do ciągłego rozszerzania strefy wpływów i zwiększania znaczenia w świecie. Udana demokratyzacja Ukrainy – państwa postrzeganego jako bliskie Rosji w wymiarze kulturowym, językowym i mentalnym – stwarzałaby zagrożenie dla dalszego trwania reżimu Putina, którego celem jest osłabianie Ukrainy, blokowanie jej transformacji i zbliżenia do struktur europejskich. Agresja z 24 lutego 2022 r. była kolejnym etapem realizacji polityki Putina względem Ukrainy, jak dotąd – najbardziej agresywnym i krwawym.

Agresywna polityka Rosji nie ogranicza się jednak do jej najbliższego sąsiedztwa. Zaangażowanie militarne w wojnę domową w Syrii, działania w cyberprzestrzeni, oddziaływanie informacyjne w stosunku do innych państw, w tym ingerowanie w przebieg wyborów, jednoznacznie pokazują, że Rosja od dawna używa rozmaitych metod w różnych częściach świata, aby osiągać swoje długofalowe cele.

Rosja od wielu lat rozbudowuje i unowocześnia jednocześnie swoje siły zbrojne. Przykładem mogą być duże ćwiczenia, np. ZAPAD, realizowane poza rutynowym cyklem szkoleń (ostanie z nich odbyło się w 2021 r.). Najważniejsza, aktywna faza, poprzedzona wielomiesięcznymi przygotowaniem, miała miejsce na obszarze Zachodniego Okręgu Wojskowego, a także na morzach Bałtyckim i Arktycznym. Bardzo ważną rolę w tym ćwiczeniu odegrała także Białoruś, która – według Kremla – została określona jako uczestnik „połączonego strategicznego ćwiczenia”⁵.

Scenariusz ćwiczenia przewidywał, że zachodnia koalicja, składająca się z fikcyjnych państw, zdecydowała się na użycie siły do destabilizacji Białorusi po tym, gdy inne środki okazały się nieskuteczne.

⁴ S. Koziej, P. Pietrzak, *Szczyt NATO w Walii: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, <https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/11-29%20koziej%20pietrzak.pdf> (dostęp: 16 grudnia 2023 r.).

⁵ M. Clark, G. Bartos, *Russia's Zapad-2021 Exercise*, <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russia%E2%80%99s-zapad-2021-exercise>, (dostęp: 16 grudnia 2023 r.).

Pierwsza faza ćwiczenia symulowała działania ofensywne tych fikcyjnych państw (prawdopodobnie przedstawiających kraje bałtyckie, Polskę i kraje skandynawskie), opanowanie przez nie zachodniej Białorusi i ataki na marynarkę wojenną Rosji. W tej fazie testowano zdolność Rosji do przeprowadzenia mobilizacji i przemieszczenia rezerw, przeciwdziałania uderzeniom z powietrza i prowadzenie lokalnych kontrataków. Faza druga symulowała kontruderzenie, które miało na celu odzyskanie zachodniej Białorusi, testując tym samym zdolność do koordynowania i prowadzenia konwencjonalnych operacji na dużą skalę. W ramach tej fazy siły rosyjskie, białoruskie oraz innych państw sojuszniczych przeprowadziły szereg ćwiczeń na poligonach w Rosji i Białorusi⁶.

Zgodnie z danymi przedstawionymi przez stronę rosyjską w ćwiczeniach miało ogółem wziąć udział do 200 tys. żołnierzy, co oznacza jednocześnie, że były to największe ćwiczenia przeprowadzone w Europie od blisko 40 lat⁷. Nawet jeśli ta liczba została zawyżona dla celów propagandowych, to i tak można przypuszczać, że skala przedsięwzięcia była bardzo duża. Nie należy również zapominać, że był to sprawdzian działania struktur państwowych w warunkach konfliktu zbrojnego. Ponadto zarówno okres przygotowawczy, jak i przebieg fazy aktywnej były wykorzystywane do prowadzenia intensywnych kampanii informacyjnych, mających na celu przedstawienie działań Rosji i Białorusi jako obronnych, wynikających z rzekomej narastającej agresji NATO.

Modernizacja sił zbrojnych Rosji, realizowana zgodnie z przyjętą pod koniec 2014 r. „Wojskową doktryną Federacji Rosyjskiej”⁸, dotyczyła różnorodnych aspektów tej armii. W maju 2021 r. poinformowano np. o sformowaniu nowej 18. Dywizji Zmechanizowanej, na którą składały się trzy pułki zmechanizowane i pułk pancerny, i która

⁶ *ibidem*.

⁷ A. Wilk, P. Żochowski, *Ćwiczenia «Zapad 2021». Rosyjska strategia w praktyce*, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_405_1.pdf (dostęp: 16 grudnia 2023 r.).

⁸ T. Smura, R. Lipka, *Program modernizacji Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej – stan realizacji i perspektywy powodzenia*, <https://pulaski.pl/wpcontent/uploads/2015/02/> (dostęp: 10. marca 2024 r.).

jesienią 2021 r. miała osiągnąć gotowość bojową⁹. Wprowadzano także nowy sprzęt oraz nowe sposoby jego użycia. Jedną z najbardziej powszechnych koncepcji było tworzenie tzw. baniek antydostępowych, określanych angielskim skrótem A2/AD (Anti-Access/Area Denial). Polegały one na koncentracji środków przeciwlotniczych, przeciwraкетowych, przeciwokrętowych i walki radioelektronicznej w jednym obszarze.

Swoistym bastionem tego rodzaju jest graniczący z Polską obwód królewiecki. Rozmieszczanie tego typu środków w tym regionie jest elementem rosyjskiej strategii, mającej na celu uniemożliwienie przyścia z pomocą państwom znajdującym się na wschodniej flance NATO. Ponadto w samym obwodzie zwiększono potencjał wojskowy – wprowadzono najnowocześniejsze w swojej klasie rakiety Iskander¹⁰. Deklarowany zasięg pocisków wynosi do 500 km, choć według opinii wielu analityków jest znacznie większy¹¹.

Przygotowania te znalazły swój finał 24 lutego 2022 r., kiedy nastąpiła niczym niesprowokowana agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Pierwotny plan szybkiej „operacji specjalnej”, mającej na celu zajęcie kraju i powołanie rosyjskiego rządu w Kijowie, nie został, na szczęście, zrealizowany.

Bohaterski opór narodu ukraińskiego, wspartego znaczącą pomocą państw zachodnich – w tym Polski, która udzieliła jej sprzętu wojskowego w najbardziej krytycznym momencie – umożliwił wyparcie agresora z kierunku kijowskiego i charkowskiego oraz odzyskanie części zajętych obszarów na południu kraju. Wojna jednak trwa nadal, zmieniając swój charakter na bardziej statyczny, lecz nie mniej krwawy. Wojna „na wyniszczenie” faworyzuje stronę rosyjską

⁹ A. Wróbel, *Media: Rosja kończy formowanie dywizji zmechanizowanej w obwodzie kaliningradzkim*, <https://forsal.pl/swiat/rosja/artykuly/8162476,media-rosja-konczy-formowanie-dywizji-zmechanizowanej-w-obwodzie-kaliningradzkim.html> (dostęp: 15 grudnia 2023 r.).

¹⁰ P. Marzec, *Kreml potwierdza: W Kaliningradzie rozmieszczono Iskandery. Komentatorzy nie mają wątpliwości*, https://www.rmfm24.pl/fakty/swiat/news-kreml-potwierdza-w-kaliningradzie-rozmieszczono-iskandery-ko,nld,2518934#crp_state=1 (dostęp: 17 grudnia 2023 r.).

¹¹ M. Dura, *«Iskandery» poza kontrolą. Przekraczają deklarowany zasięg*, strona internetowa Defence24, 12 stycznia 2020 r., <https://defence24.pl/sily-zbrojne/iskandery-pozza-kontrola-przekraczaja-deklarowany-zasieg> (dostęp 18 lutego 2024 r.).

ze względu na jej potencjał demograficzny, przemysłowy oraz przedstawienie gospodarki na stopę wojenną. W tej sytuacji wsparcie ze strony Zachodu nabiera jeszcze większej wagi.

Trudno prognozować, kiedy i w jaki sposób zakończy się ta wojna. Można jednak założyć, że niebezpieczeństwo agresji rosyjskiej nie zniknie, a zagrożenie będzie dotyczyć również państw NATO, zwłaszcza tych położonych na wschodniej flance sojuszu: Estonii, Łotwy, Litwy i Polski.

Wzmacnianie wschodniej flanki NATO

NATO jest sojuszem polityczno-wojskowym, w którym decyzje są podejmowane na zasadzie jednomyślności. Te najważniejsze zapadają na szczytach NATO, które z formalnego punktu widzenia są spotkaniami Rady Północnoatlantyckiej (*North Atlantic Council*, NAC) na jej najwyższym szczeblu, składającej się z szefów państw lub rządów.

Pierwszym szczytem, który odbył się po agresji Rosji na Ukrainę i zajęciu Półwyspu Krymskiego, był szczyt w Walii (4–5 września 2014 r). Na początku podsumowania zaznaczono, że sytuacja, w której znalazła się Ukraina, jest momentem szczególnym w kontekście całego bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Rosyjskie działania zmieniły postrzeganie Europy jako całości – wolnej i żyjącej w pokoju.

W odpowiedzi na nowe wyzwania na wschodzie przyjęto program działań dotyczący podwyższenia stopnia gotowości bojowej (*Readiness Action Plan*, RAP). Miał on na celu wzmocnienie obrony kolektywnej NATO oraz zdolności reagowania kryzysowego. W jego ramach przewidywano zastosowanie odpowiednich działań (na lądzie, w morzu i powietrzu) w sposób rotacyjny, elastyczny i stosowny do zmieniającej się sytuacji, aby zapewnić jak najskuteczniejsze odstraszanie i obronę. Zintensyfikowano też działalność szkoleniową i zaakcentowano wagę planowania wyprzedzającego.

Zwiększono gotowość Sił Odpowiedzi NATO (*NATO Response Force*, NRF). W ich ramach sformowano także Połączone Siły Zadaniowe Bardzo Wysokiej Gotowości (*Very High Readiness Joint Task Force*, VJTF), zdolne do przemieszczania się w ciągu kilku dni. Składają się one z komponentu lądowego oraz elementów powietrznych, morskich i sił specjalnych. Wskazano na wagę niezbędnej infrastruktury, składowania sprzętu i zapasów oraz szeroko rozumiane wsparcie ze strony kraju-gospodarza. Zaakceptowano stworzenie Grup Integracji Sił NATO (*NATO Force Integration Unit*, NFIU). Zobowiązano się też do wzmocnienia Stałych Sił Morskich. Dla naszego regionu bardzo istotna była decyzja o zwiększeniu gotowości i zdolności Wielonarodowego Korpusu Północny Wschód¹².

Dwa lata później, w 2016 r., odbył się kolejny szczyt NATO – tym razem w Warszawie. Wskazano, że destabilizujące działania Rosji obejmują: nielegalną i bezprawną aneksję Krymu, umyślną destabilizację wschodniej Ukrainy, przeprowadzanie dużych ćwiczeń bez zapowiedzi (co stoi w sprzeczności z postanowieniami Dokumentu Wiedeńskiego); prowokacyjne działania w pobliżu granic NATO, w tym w obszarze Morza Bałtyckiego, Czarnego i wschodniej części Morza Śródziemnego; nieodpowiedzialną i agresywną retorykę dotyczącą broni atomowej; powtarzające się naruszenia przestrzeni powietrznej NATO. Ponadto uznano, że interwencja wojskowa, znacząca militarna obecność, wsparcie reżimu w Syrii oraz wykorzystanie obecności na Morzu Czarnym w celu projekcji siły na Morze Śródziemne powodują dalsze zagrożenia dla bezpieczeństwa innych państw i sojuszników. Dokonano także przeglądu skuteczności działań zaaprobowanych na szczycie w Walii, uznano ich efektywność i podjęto decyzję o dalszym wzmocnieniu odstraszania i gotowości do obrony Sojuszu. W tym celu ustanowiono wzmocnioną Wysuniętą Obecność (eFP) sił NATO w krajach bałtyckich i Polsce, czyli na wschodniej flance Sojuszu. Zaaprobowano też dostosowaną Wysuniętą Obecność (*tailored Forward Presence*, tFP) w południowej części flanki wschodniej,

¹² *Wales Summit Declaration*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm#rap (dostęp: 15 grudnia 2023 r.).

w rejonie Morza Czarnego. Podkreślono również, że interoperacyjność sił zbrojnych państw członkowskich jest rzeczą fundamentalną dla sukcesu Sojuszu. Jest ona rozwijana przez wspólne szkolenia i ćwiczenia, wprowadzanie standardów NATO i wspólnych rozwiązań technicznych, a także przez uczestnictwo sił zbrojnych we wspólnych operacjach. Umożliwia skuteczne współdziałanie nie tylko w ramach NATO, lecz także w ramach operacji narodowych, koalicyjnych czy tych prowadzonych pod egidą EU oraz ONZ.

Uznano, że wiarygodne odstraszanie i gotowość do obrony są podstawowymi sposobami zapobiegania konfliktom i wojnom. Są one uzależnione od właściwego zestawu zdolności nuklearnych, konwencjonalnych i tych w zakresie obrony przeciwrakietowej¹³.

Na kolejnym szczycie w Brukseli z 2018 r. zwrócono uwagę na problem mobilności, związany z przekraczaniem granic poszczególnych państw. Ustalono, że do końca 2019 r. czas otrzymywania zgód na przemieszczenie wojsk drogą lądową, morską czy powietrzną zostanie skrócony do 5 dni. Do końca 2018 r. miały także zostać ustalone główne i alternatywne drogi zaopatrywania. Zainicjowano wówczas regularne ćwiczenia w tym obszarze, które miały pomagać w doskonaleniu tego procesu. Ogłoszono również Inicjatywę Gotowości NATO (*NATO Readiness Initiative*, NRI), zgodnie z którą kraje członkowskie mają posiadać 30 batalionów, 30 eskadr i 30 okrętów w gotowości do 30 dni.

W Brukseli podjęto także decyzje dotyczące wzmocnienia struktury dowodzenia NATO. Ogłoszono rozpoczęcie tworzenia w Belgii Centrum Operacji Cybernetycznych (*Cyberspace Operations Centre*, COC), którego zadaniem będzie zapewnienie świadomości sytuacyjnej i koordynacja działalności NATO w tej domenie. Ustanowiono zarówno Dowództwo Sił Połączonych (*Joint Force Command*, JFC) w Norfolk w USA, mające za zadanie zapewnienie bezpieczeństwa linii komunikacyjnych wiodących przez Atlantyk, jak i Połączone Dowództwo Wsparcia (*Joint Suport and Enabling Command*, JSEC)

¹³ *Warsaw Summit Communiqué*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (dostęp: 14 grudnia 2023 r.).

w Ulm w Niemczech, odpowiedzialne za wsparcie w zakresie przemieszczenia i zabezpieczenia wojsk w obszarze tyłowym.

W podsumowaniu odnotowano potrzebę powołania dwóch dodatkowych dowództw komponentu lądowego, mających zdolność dowodzenia kilkoma korpusami. Zaaprobowano rumuńską propozycję sformowania dowództwa szczebla korpusu, a także łączoną propozycję Danii, Estonii i Łotwy w zakresie utworzenia Wielonarodowego Dowództwa Dywizji¹⁴.

Szczyt w Londynie w 2019 r. był szczególny, gdyż świętowano podczas niego 70-lecie Sojuszu. Komunikat końcowy był krótki: podkreślał rolę i znaczenie NATO oraz nakreślał kierunki na przyszłość. Za najważniejsze zagrożenia uznano: agresywne działania Rosji, terroryzm we wszelkiej postaci, państwowy i niepaństwowy, niestabilność powodującą nielegalną migrację oraz zagrożenia cybernetyczne i hybrydowe. Z perspektywy naszego regionu bardzo istotny był fakt, iż – pomimo wcześniejszych ostrzeżeń wypowiedzianych przez prezydenta Turcji, że nie poprze planu wzmocnienia możliwości obronnych Polski i krajów bałtyckich, jeśli kraje Sojuszu nie uznają kurdyjskich milicji w Syrii za terrorystów – ostatecznie tak się nie stało. 4 grudnia 2019 r. sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg poinformował, że uczestnicy szczytu zgodnie uzgodnili aktualizację NATO-wskich planów obronnych dla Polski i państw bałtyckich¹⁵.

Na szczycie w Brukseli w 2021 r. ustalono agendę NATO 2030, wytyczającą kierunki rozwoju sojuszu oraz konieczność opracowania nowej koncepcji strategicznej w 2022 r. Odniesiono się do rosnącego potencjału militarnego Rosji, w tym do rozmieszczenia nowoczesnych pocisków rakietowych w obwodzie królewieckim i wojskowej integracji z Białorusią. Zauważono intensyfikację działań hybrydowych przeciwko krajom NATO, w tym ingerencję w wybory, kampanie dezinformacyjne, ataki cybernetyczne, a także operacje

¹⁴ *Brussels Summit Declaration*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (dostęp: 16 grudnia 2023 r.).

¹⁵ B. Bodalska, *Prezydent Duda: Szczyt NATO sukcesem Sojuszu i Polski*, <https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-e/news/prezydent-duda-szczyt-nato-sukcesem-sojuszu-i-polski> (dostęp: 15 grudnia 2023 r.).

przeprowadzane przez służby specjalne, których skutkiem były ofiary śmiertelne i zniszczenie elementów infrastruktury. W kwestii eFP podkreślono, że dąży się do integracji grup bojowych NATO z siłami narodowymi państw, w których stacjonują¹⁶.

Po agresji na Ukrainę zwołano wirtualny szczyt NATO. W wydanym 25 lutego 2022 r. oświadczeniu silnie potępiono pełnoskalową inwazję Rosji, wzywając do natychmiastowego przerwania działań i wycofania wojsk. NATO zobowiązało się do kontynuacji politycznego i praktycznego wsparcia Ukrainy. Aktywowano plany obronne i potwierdzono, że przemieszczenie sił do wschodniej części sojuszu jest w trakcie realizacji oraz że zostaną zapewnione silne i wiarygodne odstraszenie oraz obrona terytorium NATO, zarówno teraz, jak i w przyszłości¹⁷.

Na kolejnym szczycie, zwołanym 24 marca 2022 r. w Brukseli, stwierdzono, że w reakcji na działania Rosji rozmieszczono na wschodniej flance elementy Sił Odpowiedzi NATO, czyli 40 000 żołnierzy wraz z siłami powietrznymi i morskimi pod dowództwem NATO, wspierane przez siły narodowe. Ogłoszono również formowanie czterech dodatkowych grup bojowych w Bułgarii, Rumunii, Słowacji i Węgrzech¹⁸.

Kilka miesięcy później, 29 czerwca 2022 r., na następnym szczycie w Madrycie przyjęto nową koncepcję strategiczną NATO. Jej istotą jest przystosowanie Sojuszu do zagrożeń ze strony Rosji i nasilającej się rywalizacji z Chinami. Opisano w niej środowisko bezpieczeństwa, potwierdzono wartości i przywołano trzy kluczowe zadania sojusznicze: odstraszenie i obronę, zarządzanie kryzysowe oraz bezpieczeństwo oparte na współpracy. Stwierdzono wyraźnie, iż NATO jest zdecydowane chronić wolność i bezpieczeństwo sojuszników. Kluczowym zadaniem i największą odpowiedzialnością Sojuszu jest

¹⁶ *Brussels Summit Communiqué*, op. cit.

¹⁷ *Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's attack on Ukraine*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192489.htm (dostęp: 16 grudnia 2023 r.).

¹⁸ *Statement by NATO Heads of State and Government*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_193719.htm?selectedLocale=en (dostęp: 16 grudnia 2023 r.).

zapewnienie zbiorowej obrony przed wszystkimi zagrożeniami, ze wszystkich kierunków.

Rosja została określona jako największe i bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa sojuszników oraz pokoju i stabilności w obszarze euroatlantyckim¹⁹. W wydanej na zakończenie szczytu deklaracji podkreślono, że NATO będzie broniło ludności i każdego centymetra swego terytorium, zachowując podejście 360 stopni. Zapowiedziano zwiększenie w razie potrzeby batalionowych grup bojowych do poziomu brygady, wspartych przez szybko dostępne siły wzmocnienia, rozmieszczony wcześniej sprzęt i sprawny system dowodzenia i kontroli. Pozytywnie oceniono współpracę państw ramowych i państw przyjmujących w zakresie wzmacniania potencjału, w tym ustanowienia struktur dywizyjnych, zapewniających dowodzenie przydzielonymi siłami. Zapowiedziano także intensyfikację działalności szkoleniowej, mającej na celu przygotowanie wojsk do prowadzenia wielodomenowej operacji wielkiej intensywności oraz zapewnienie wsparcia sojuszników w krótkim czasie²⁰.

Podczas szczytu w Wilnie, przeprowadzonego w dniach 11–12 lipca 2023 r., oceniono, że z uwagi na radykalną zmianę środowiska bezpieczeństwa nie można odrzucić zagrożenia suwerenności i integralności państw sojuszu. Uzgodniono wzmocnienie wysuniętej obrony oraz wprowadzono do użytku nową generację regionalnych planów obrony. Zobowiązano się do ich pełnego zabezpieczenia i do regularnych ćwiczeń. Ustanowiono nowe, wielonarodowe i wielodomenowe Sojusznicze Siły Reagowania. Uzgodniono wzmocnienie systemu dowodzenia i kontroli NATO podległego dowództwu w SHA-PE. Stwierdzono, że obecnie funkcjonuje osiem wielonarodowych batalionowych grup bojowych, a także potwierdzono wolę zwiększenia istniejących batalionowych grup bojowych do poziomu brygady. Zwrócono również uwagę na potrzebę posiadania silnego przemysłu

¹⁹ *NATO 2022 Strategic Concept*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (dostęp: 17 grudnia 2023 r.).

²⁰ *Madrid Summit Declaration*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm?selectedLocale=en (dostęp: 18 grudnia 2023 r.).

obronnego, zdolnego do zaspokojenia potrzeb obronnych oraz realizacji zintensyfikowanych szkoleń i ćwiczeń. Zapowiedziano na koniec rozmieszczenie amunicji i sprzętu w rejonach planowanych działań wojsk²¹.

Wzmocniona Wysunięta Obecność NATO – eFP

Zmiana środowiska bezpieczeństwa, spowodowana w 2014 r. agresywnymi działaniami Rosji przeciwko Ukrainie, wzbudziła zaniepokojenie w całym NATO. Zwiększenie obecności wojskowej Sojuszu w krajach bałtyckich i Polsce w ramach wspólnego szkolenia i ćwiczeń nie okazało się rozwiązaniem, które gwarantowało skuteczne odstraszanie potencjalnego przeciwnika.

Z tego powodu następnym krokiem, ogłoszonym w czasie szczytu NATO w Warszawie w dniach 8–9 lipca 2016 r., była inicjatywa wzmocnionej Wysuniętej Obecności. Jej celem stało się zademonstrowanie solidarności, determinacji i zdolności do natychmiastowej odpowiedzi Sojuszu w wypadku jakiegokolwiek agresji. Począwszy od początku 2017 r. w państwach bałtyckich i Polsce zaplanowano rozmieszczenie wielonarodowych sił, zorganizowanych przez państwa ramowe i wsparte przez pozostałe państwa. Podstawą miały być cztery batalionowe grupy bojowe, zdolne do współdziałania z siłami narodowymi, rotowane, lecz zapewniające ciągłą obecność i mogące być realnie wzmocnione w razie potrzeby. Do pełnienia roli państw ramowych swój akces zgłosiły Wielka Brytania, Kanada, Niemcy i Stany Zjednoczone, a ich wojska miały być rozmieszczone odpowiednio w Estonii, Łotwie, Litwie i Polsce. Ponadto zaakceptowano polską ofertę wykorzystania istniejącego dowództwa dywizji jako podstawę do sformowania wielonarodowego sojuszniczego dowództwa dywizji.

Łącznie osiemnaście państw zgłosiło swą gotowość do skierowania własnych sił do tworzonych wielonarodowych grup batalionowych.

²¹ *Vilnius Summit Communiqué*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (dostęp: 18 grudnia 2023 r.).

Dodatkowo (na zasadzie bilateralnego porozumienia polsko-amerykańskiego) Stany Zjednoczone potwierdziły plany rozmieszczenia w Polsce od 2017 r. pancernego brygadowego zespołu bojowego (*Armored Brigade Combat Team*, ABCT) jako uzupełnienia działań NATO²².

Struktura grup bojowych od początku nie była jednolita i do tej pory ulega zmianom w ramach rotacji. Wynika to częściowo z ich charakteru – są bowiem integrowane z narodowymi brygadami znajdującymi się w krajach ich stacjonowania. Na początku 2021 r. następujące kraje wysłały swoich żołnierzy i pracowników do wykonywania zadań; łącznie we wszystkich grupach bojowych w tym okresie służyło około 4600 żołnierzy²³:

eFP BG Estonia: Wielka Brytania, Dania, Islandia;

eFP BG Łotwa: Kanada, Albania, Czechy, Islandia, Czarnogóra, Polska, Słowacja, Słowenia, Hiszpania;

eFP BG Litwa: Niemcy, Belgia, Czechy, Islandia, Luksemburg, Niemcy, Norwegia;

eFP BG Polska: USA, Chorwacja, Rumunia, Wielka Brytania.

W reakcji na rosyjską, pełnoskalową agresję na Ukrainę, NATO podjęło szereg decyzji dotyczących wzmocnienia obrony państw członkowskich. Jedną z nich, uzgodnioną na szczycie w Brukseli 24 marca 2022 r. było utworzenie czterech dodatkowych grup bojowych. Ogłoszono, że zostaną sformowane w następujących państwach:

- w Bułgarii – kraj ramowy Włochy,
- w Rumunii – kraj ramowy Francja,
- na Słowacji – kraj ramowy Czechy,
- na Węgrzech – kraj ramowy Węgry.

Na szczycie w Warszawie przyjęto również polską propozycję stworzenia sojuszniczego dowództwa dywizji, którego zadaniem

²² P. Soloch, P. Pietrzak, *Szczyt NATO w Warszawie: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/37-40_KBN_Soloch_Pietrzak.pdf (dostęp: 15 grudnia 2023 r.).

²³ *NATO's Enhanced Forward Presence*, https://shape.nato.int/resources/site16187/General/factsheets/factsheet_efp_2021.pdf (dostęp: 19 grudnia 2023 r.).

miała być koordynacja działań wszystkich grup bojowych. Na miejsce stacjonowania dowództwa wybrano Elbląg. Wstępna gotowość została osiągnięta do końca czerwca 2017 r. W następnym roku, podczas ćwiczenia „Anakonda” dowództwo zostało poddane praktycznemu sprawdzianowi w ramach certyfikacji. Przeprowadził go międzynarodowy zespół zorganizowany przez Sojusznicze Dowództwo Wojsk Lądowych (*Allied Land Command*, LANDCOM) z Izmiru. Dowództwo dywizji zdało swój egzamin bardzo dobrze i osiągnęło pełną gotowość w grudniu 2018 r.²⁴ Kolejnym wyzwaniem jest ponowna certyfikacja planowana na 2024 r.²⁵

Kilka miesięcy po osiągnięciu gotowości przez dowództwo MND NE, w marcu 2019 r. na Łotwie zaczęła powstawać nowa struktura tego szczebla, czyli Dowództwo Wielonarodowej Dywizji Północ (*Multinational Division North*, MNDN), które osiągnęło pełną gotowość w lipcu 2023 r.²⁶

Najwyższym szczeblem dowodzenia NATO, znajdującym się na terenie Polski, jest Wielonarodowy Korpus Północny Wschód stacjonujący w Szczecinie. Rozpoczął on swoje funkcjonowanie 18 września 1999 r., czyli w roku wstąpienia Polski do NATO. Sformowały go wówczas trzy państwa, które do dzisiaj są państwami ramowymi: Dania, Niemcy i Polska. Z uwagi na agresywne działania Rosji jedną z decyzji szczytu w Walii w 2014 r. było podniesienie statusu dowództwa do poziomu dowództwa wysokiej gotowości, zdolnego do dowodzenia siłami NATO na terenach Estonii, Łotwy, Litwy i Polski. Korpus został rozbudowany, a w lecie 2017 r. certyfikowany. Obecnie jest w stałej gotowości do realizacji zadań bojowych na północno-wschodniej flance NATO jako dowództwo komponentu lądowego²⁷.

²⁴ G. Allison, *NATO declares MND-NE combat ready*, <https://ukdefencejournal.org.uk/nato-declares-mnd-ne-combat-ready> (dostęp: 14 grudnia 2023 r.).

²⁵ *The Next Phase of Certification is Behind Us*, <https://mndne.wp.mil.pl/en/articlesnews-u/2023-10-24y-the-next-phase-of-certification-is-behind-us/> (dostęp: 18 lutego 2024 r.).

²⁶ *Multinational Division North Declares Full Operational Capability*, <https://mncne.nato.int/newsroom/news/2023/multinational-division-north-declares-full-operational-capability> (dostęp: 12 stycznia 2024 r.).

²⁷ *History*, <https://mncne.nato.int/about-us/history> (dostęp: 12 stycznia 2024 r.).

Podsumowanie

Niespodziewana aneksja Krymu oraz rosyjskie wsparcie działań separatystów we wschodniej Ukrainie były zaskoczeniem dla większości państw Sojuszu Północnoatlantyckiego. Późniejsze działania Rosji w wielu obszarach – cyberprzestrzeni, przestrzeni informacyjnej, ale także militarne zaangażowanie w odległych sobie krajach, np. Syrii – są świadectwem, że agresywna postawa jest stałym, zaplanowanym sposobem działania tego państwa i najprawdopodobniej takim pozostanie w najbliższej przyszłości.

W tej sytuacji NATO, po dotychczasowym okresie „pauzy strategicznej”, gdy konieczność obrony granic państw członkowskich nie była aktualnym wyzwaniem, zostało zmuszone do przeorientowania się ku swojej podstawowej funkcji: odstraszania i obrony kolektywnej. Choć było to główne zadanie w okresie zimnej wojny, po rozpadzie ZSRR i Układu Warszawskiego mogło się wydawać, że tego typu zagrożenia należą już do przeszłości. W następnych dekadach NATO zaangażowało się w operacje innego typu, w tym również występujące poza obszarem traktatowym, jak np. misje w Afganistanie. Spowodowało to konieczność zmiany sposobu szkolenia i wyposażenia wojsk. Zaczęto preferować lekkie formacje i sprzęt, zdolne do przetrzutu na dalekie odległości głównie transportem lotniczym.

Najnowsze wydarzenia zmuszają do zmian. Konieczne staje się przygotowanie sił zbrojnych państw członkowskich do walki z równorzędnym przeciwnikiem, uzbrojonym w ciężki sprzęt i, w początkowym okresie, przeważającym liczebnie. Wszystkie inicjatywy podejmowane od szczytu w Walii z 2014 r. mają jeden wspólny mianownik – zapewnić wiarygodne odstraszanie, a w razie potrzeby obronę państw członkowskich.

Warto podkreślić, że NATO realizuje politykę 360 stopni, co oznacza troskę o wszystkie państwa i branie pod uwagę wszelkich zagrożeń. Na przykładzie eFP można pokazać, że kraje angażują się we wspólną obronę, wdrażając właśnie takie podejście. Dobrym przykładem jest Polska, która – będąc państwem-gospodarzem dla stacjonującej w Bemowie Piskim grupy bojowej eFP – jednocześnie

skierowała kompanię czołgów do grupy bojowej znajdującej się w Łotwie, a kompanię piechoty zmotoryzowanej – do Rumunii.

Stacjonowanie rotacyjnych grup bojowych zapewnia ciągłą obecność sił wielonarodowych na tym obszarze. Oznacza to, że kalkulacje ewentualnego przeciwnika dotyczące spójności sojuszu i jego gotowości do zbrojnej odpowiedzi w wypadku agresji muszą uwzględniać ten fakt. Niezależnie od wielkości sił i militarnego potencjału Rosji sam fakt stacjonowania wojsk NATO jest krzepiący dla krajów na jego wschodniej flance. Nie jest to jedynie obecność szkoleniowa – ta bowiem ma jedynie podtrzymywać gotowość krajów i integrować brygady innych państw – lecz także element odstraszenia i obrony, który wzmacnia bezpieczeństwo również naszego kraju. Ta integracja oznacza, że z jednej strony państwa zwiększają swój potencjał zbrojny, a z drugiej mogą liczyć na wsparcie wojsk tych krajów, w których aktualnie goszczą.

Struktura dowodzenia NATO w regionie również została poddana reformie. Powstały dwa dowództwa wielonarodowych dywizji: Północny Wschód i Północ. Charakter zmieniło także dowództwo Wielonarodowego Korpusu Północny Wschód, stając się Regionalnym Dowództwem Komponentu Lądowego (*Regional Land Component Command*, RLCC). Zostało ono certyfikowane w 2021 r.²⁸. Są one dowództwami wysokiej gotowości, ćwiczącymi w regionie, dzięki czemu gromadzą bezcenną wiedzę oraz doświadczenie. Oprócz bieżącej działalności są także w stanie szybko przejąć dowodzenie dodatkowymi siłami, które w razie potrzeby mogą być skierowane na wschodnią flankę NATO.

Nie należy zapominać o współpracy z wojskami Stanów Zjednoczonych. Oprócz batalionowej grupy bojowej przekazanej do NATO Stany Zjednoczone utrzymują dodatkowe siły oraz sprzęt w miejscach składowania, jak również rozwijają swój system dowodzenia. Doskonałym przykładem jest reaktywowanie dowództwa V Korpusu, który osiągnął pełną gotowość bojową w listopadzie 2021 r. i którego wysunięte stanowisko dowodzenia znajduje się w Poznaniu.

²⁸ J. von Sandrart, *Foreword*, „Baltic Amber Magazine” 2022, nr 1, <https://mncne.nato.int/newsroom/baltic-amber>, s. 5, (dostęp: 18 lutego 2024 r.).

Reasumując, środowisko bezpieczeństwa Polski uległo od 24 lutego 2022 r. zasadniczej zmianie. Oczekiwanie, że Rosja będzie w stanie używać swoich sił zbrojnych wyłącznie do prób zastraszania i wymuszania korzystnych dla siebie decyzji politycznych okazały się całkowicie błędne. Można z całą pewnością stwierdzić, że Federacja Rosyjska jest w stanie używać swoich sił zbrojnych do prowadzenia otwartej agresji blisko granic NATO, nawet gdy zdaje się, że szanse jej powodzenia są niewielkie i nie ma pewności co do osiągnięcia zakładanych celów. Oznacza to, że jedynym sposobem zapewnienia bezpieczeństwa Polski i pozostałych krajów wschodniej flanki jest zwiększenie ich potencjału militarnego. Można tego dokonać poprzez potencjał poszczególnych państw oraz samego NATO. Oba rozwiązania uzupełniają się wzajemnie i powinny być stosowane łącznie.

Zabiegając o potencjał NATO, należy rozpocząć od realizacji już istniejących zobowiązań dotyczących rozwoju sił eFP. Pierwszym etapem powinno być rozwinięcie batalionowych grup bojowych do poziomu brygady. Na początku mogłyby stacjonować na zasadzie rotacji, tak jak dotychczas, a po stworzeniu odpowiednich warunków, w tym dla rodzin żołnierzy – już na stałe. Jeżeli brygady zachowają swój wielonarodowy charakter, jest rzeczą istotną, aby tworzące je moduły bojowe (bataliony, dywizjony, samodzielne kompanie) pochodziły z tego samego państwa. Równie ważne jest, aby rotowane brygady były uprzednio zgrane i certyfikowane. Te działania pozwolą na uniknięcie okresów obniżonej gotowości i przystąpienie do skutecznych działań od momentu ich przybycia na dany teren.

Przygotowując w ten sposób brygady, należy równolegle szkolić jednostki dywizyjne (np. pułki artylerii, przeciwlotnicze, logistyczne, bataliony rozpoznawcze, saperów i inne oddziały rodzajów wojsk). Optymalnym rozwiązaniem byłoby stacjonowanie ich w krajach bałtyckich, również w Polsce. Biorąc pod uwagę realia, a zwłaszcza infrastrukturę, jasne jest, że nie będzie to szybki proces. Zakładając, że pierwszeństwo ma rozmieszczenie brygad, jednostki dywizyjne mogą przebywać w swoich macierzystych krajach. Nie zmienia to

faktu, że powinny być jednak przygotowane i przećwiczone plany ich szybkiego przerzutu do rejonów operacyjnego przeznaczenia.

Stanem docelowym na pierwszym etapie powinno być funkcjonowanie co najmniej dwóch w pełni rozwiniętych dywizji NATO. Wdrożenie takiego planu sprowadza się zasadniczo do wypełnienia, zgodnie zresztą z zapowiedziami, istniejącego już szkieletu struktury dywizji NATO, którego budowa trwała kilka ostatnich lat i którego nie należy zaprzepaścić. Dwie dywizje – które mogą natychmiastowo wykorzystać swoje brygady do pierwszych działań, a w okresie kilku kolejnych dni zastosować pełen potencjał pozostałych jednostek dywizyjnych – byłyby, we współdziałaniu z siłami narodowymi, zasadniczym czynnikiem odstraszania w naszym regionie. Ich potencjał powinien pozwalać na natychmiastowe przeciwstawienie się ograniczonej agresji, którą Rosja mogłaby realizować poprzez uderzenie z miejsc stałej dyslokacji swoich sił militarnych lub zasobami gromadzonymi w pobliżu granic pod pretekstem prowadzonych ćwiczeń. Niewątpliwie takie zagrożenie będzie występowało w nadchodzącym okresie i należy wprowadzać jak najskuteczniejsze metody odpowiedzi na nie. Czas reakcji będzie bez wątpienia czynnikiem decydującym, a tym samym gotowość do szybkiej reakcji będzie mogła stać się podstawą wiarygodnego odstraszania.

Bibliografia

References List

- Allison G., *NATO declares MND-NE combat ready*, <https://ukdefencejournal.org.uk/nato-declares-mnd-ne-combat-ready> (dostęp: 14 grudnia 2023 r.).
- Bodalska B., *Prezydent Duda: Szczyt NATO sukcesem Sojuszu i Polski*, <https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-e/news/prezydent-duda-szczyt-nato-sukcesem-sojuszu-i-polski> (dostęp: 15 grudnia 2023 r.).
- Brussels Summit Declaration*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (dostęp: 16 grudnia 2023 r.).

- Brussels Summit Communiqué*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_18_5000.htm (dostęp: 12 grudnia 2023 r.).
- Clark M., Bartos G., *Russia's Zapad-2021 Exercise*, Institute for the Study of War, <https://www.Understandingwar.org/sites/default/files/Zapad%202021%20Active%20Phase%20ISW%20September%202021%20Russia%20INTSUM.pdf> (dostęp: 15 grudnia 2023 r.).
- Dura M., «Iskandery» poza kontrolą. Przekraczają deklarowany zasięg, strona internetowa Defence24, 12 stycznia 2020 r., <https://defence24.pl/sily-zbrojne/iskandery-pozza-kontrola-przekraczaja-deklarowany-zasieg> (dostęp 18 lutego 2024 r.).
- History*, <https://mncne.nato.int/about-us/history> (dostęp: 12 stycznia 2024 r.).
- Koziej S., Pietrzak P., *Szczyt NATO w Walii: uwarunkowania, rezultaty, wniośki dla Polski*, <https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/11-29%20koziej%20pietrzak.pdf> (dostęp: 16 grudnia 2023 r.).
- Larrabee F.S., Wilson P.E., Gordon J. IV, *The Ukrainian Crisis and European Security. Implications for the United States and US Army*, RAND Research Report, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR903.html (dostęp: 15 grudnia 2023 r.).
- Madrid Summit Declaration*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm?selectedLocale=en (dostęp: 18 grudnia 2023 r.).
- Marzec P., *Kreml potwierdza: W Kaliningradzie rozmieszczono Iskandery. Komentarzy nie mają wątpliwości*, https://www.rmfm24.pl/fakty/swiat/news-kreml-potwierdza-w-kaliningradzie-rozmieszczono-iskandery-ko,nId,2_518934#crp_state=1 (dostęp: 17 grudnia 2023 r.).
- Multinational Division North Declares Full Operational Capability* <https://mncne.nato.int/newsroom/news/2023/multinational-division-north-declares-full-operational-capability> (dostęp: 12 stycznia 2024 r.).
- NATO's Enhanced Forward Presence*, https://shape.nato.int/resources/site16187/General/factsheets/factsheet_efp_2021.pdf (dostęp: 19 grudnia 2023 r.).
- NATO 2022 Strategic Concept*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (dostęp: 17 grudnia 2023 r.).

- Sandrart J., *Foreword*, „Baltic Amber Magazine” 2022, nr 1, <https://mncne.nato.int/newsroom/baltic-amber> (dostęp: 18 lutego 2024 r.).
- Smura T., Lipka R., *Program modernizacji Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej – stan realizacji i perspektywy powodzenia*, https://pulaski.pl/wpcontent/uploads/2015/02/Komentarz_Miedzynarodowy_Pulaskiego_nr_02_15_PL.pdf (dostęp: 10 marca 2024 r.).
- Soloch P., Pietrzak P., *Szczyt NATO w Warszawie: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/37-40_KBN_Soloch_Pietrzak.pdf (dostęp: 15 grudnia 2023 r.).
- Statement by NATO Heads of State and Government on Russia’s attack on Ukraine*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192489.htm (dostęp: 16 grudnia 2023 r.).
- Statement by NATO Heads of State and Government*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_193719.htm (dostęp: 16 grudnia 2023 r.).
- The Next Phase of Certification is Behind Us*, <https://mndne.wp.mil.pl/en/articlesnews-u/2023-10-24y-the-next-phase-of-certification-is-behind-us/> (dostęp: 18 lutego 2024 r.).
- Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 r.*, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20000870970> (dostęp: 18 lutego 2024 r.).
- Wales Summit Declaration*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm#rap (dostęp: 15 grudnia 2023 r.).
- Warsaw Summit Communiqué*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (dostęp: 14 grudnia 2023 r.).
- Wilk A., Żochowski P., *Ćwiczenia «Zapad 2021». Rosyjska strategia w praktyce*, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_405_1.pdf (dostęp: 16 grudnia 2023 r.).
- Wróbel A., *Media: Rosja kończy formowanie dywizji zmechanizowanej w obwodzie kaliningradzkim*, <https://forsal.pl/swiat/rosja/artykuly/8162476,-media-rosja-konczy-formowanie-dywizji-zmechanizowanej-w-obwodzie-kaliningradzkim.html> (dostęp: 15 grudnia 2023 r.).

Vilnius Summit Communiqué, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (dostęp: 18 grudnia 2023 r.).

Żochowski P., Sadowski R., Menkiszak M., *Rosyjska interwencja zbrojna we wschodniej Ukrainie*, OSW, 3 września 2014 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-09-03/rosyjska-interwencja-zbrojna-we-wschodniej-ukrainie> (dostęp: 18 lutego 2024 r.).

Copyright (c) 2024 Krzysztof Motacki

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share-Alike 4.0 International License.

Grzegorz Hadam

Dowództwo Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód,
Elbląg, Polska

DOWÓDZTWO WIELONARODOWEJ DYWIZJI POŁNOCNY-WSCHÓD W SYSTEMIE DOWODZENIA NATO

MULTINATIONAL DIVISION NORTH-EAST IN THE NATO COMMAND SYSTEM

Abstrakt: Sytuacja geopolityczna na świecie zmienia się obecnie bardzo dynamicznie, a w ślad za tym również funkcjonowanie samego NATO, wszystkie te zmiany uwidaczniają zaś, że środkiem ciężkości działań Sojuszu jest flanka wschodnia. Autor w niniejszym opracowaniu wyjaśnia, jak w świetle zmieniających się uwarunkowań ewoluuje podejście NATO do zagrożeń ze Wschodu. Została przybliżona geneza powstania i historia Dowództwa Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód. Nakreślono także jej główne zadania i plany rozwoju jako ważnego elementu w architekturze bezpieczeństwa sojuszu na wschodniej flance NATO. Celem artykułu jest przedstawienie kluczowego znaczenia dowództwa w systemie dowodzenia NATO, szczególnie w obliczu zmieniającej się sytuacji geopolitycznej.

Słowa kluczowe: dowództwo wielonarodowej dywizji, system dowodzenia sojuszu, flanka wschodnia NATO

Abstract: The geopolitical situation in the world is currently changing very dynamically, followed by the functioning of NATO itself, and all these changes make it clear that the center of gravity of the Alliance's activities is the Eastern flank. In this study, the author shows how NATO's approach to threats from the East is evolving in light of the changing circumstances. The genesis of the formation and history of the Multinational Division

Northeast Command is presented. Its main tasks and plans for development as an important element in the alliance's security architecture on NATO's eastern flank are also outlined. The purpose of the article is to present the command's key importance in the NATO command system, especially in the changing geopolitical situation.

Keywords: multinational division command, alliance command system, NATO eastern flank

Uwarunkowania środowiska bezpieczeństwa

Znaczący wzrost negatywnych trendów w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa został zapoczątkowany przez Federację Rosyjską w marcu 2014 r. nielegalną aneksją ukraińskiego Krymu. Z czasem negatywne tendencje uległy dalszemu pogłębieniu. Dotyczyły one rozwoju sytuacji zarówno na wschodniej flance Sojuszu (utrzymująca się agresywna polityka Rosji), jak i w jego południowej części (m.in. konflikt w Syrii, dalszy rozwój działalności tzw. państwa islamskiego, pogłębianie się niestabilności w innych państwach regionu, np. w Iraku, Jemenie czy Libii). Dla NATO najpoważniejszym wyzwaniem wojskowym pozostawała jednak agresywna polityka Rosji. Nielegalna aneksja Krymu i późniejsza podprogowa agresja (poniżej progu otwartej wojny) we wschodniej Ukrainie uwidoczniły skalę zagrożenia związaną z rosyjskim dążeniem do odbudowania swej mocarstwowej pozycji¹.

Na początku września 2014 r. w walijskim Newport odbył się kolejny Szczyt NATO. Wrogie działania Rosji wobec Ukrainy, a co za tym idzie, zmiana uwarunkowań środowiska bezpieczeństwa sprawiły, że koniecznością stało się wypracowanie odpowiedzi Sojuszu na zagrożenia płynące ze wschodu. Podjęto wówczas decyzje dotyczące m.in.: reformy Sił Odpowiedzi NATO (*NATO Response Force*, NRF), podniesienia poziomu gotowości i uzupełnienia kard stacjonującego

¹ P. Solocho, P. Pietrzak, *Szczyt NATO w Warszawie: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2016, nr 37-40, s. 15.

w Szczecinie Dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północny-Wschód, a także utworzenia na wschodniej flance Sojuszu jednostek integracyjnych (*NATO Force Integration Unit*, NFIU) przeznaczonych do szybkiego przyjęcia sił wzmocnienia.

Kolejne wzmocnienie wschodniej ściany Sojuszu Północnoatlantyckiego nastąpiło dwa lata później podczas szczytu w 2016 r. w Warszawie. Podjęte wówczas decyzje jednoznacznie wskazywały na zmianę w myśleniu o polityce wzmacniania obecności sojuszniczej na wschodniej flance NATO. W ciągu dwóch ostatnich lat sam Sojusz zmienił kierunek swoich działań – od polityki reasekuracji sojuszników uzgodnionej w 2014 r., aż do podjęcia pierwszych kroków mających na celu realne odstraszanie Rosji. W wyniku warszawskich uzgodnień Polska otrzymała istotne wsparcie amerykańskie, polegające na zwiększeniu ich obecności wojskowej na terytorium Rzeczypospolitej. Jednym z ustaleń, które wtedy zapadły, było utworzenie wzmocnionej wysuniętej obecności wojskowej (*enhanced Forward Presence*, eFP) w państwach bałtyckich i Polsce. Miała ona składać się z wielonarodowych, batalionowych grup bojowych tworzonych przez następujące kraje ramowe: Stany Zjednoczone (grupa bojowa w Polsce), Niemcy (grupa bojowa w Litwie), Kanadę (grupa bojowa w Łotwie) i Wielką Brytanię (grupa bojowa w Estonii)².

Decyzja o rozmieszczeniu czterech batalionowych grup bojowych w Polsce i państwach bałtyckich była ważnym krokiem, ale też zaledwie jednym z wielu elementów szerszej strategii odstraszania NATO. Ich utworzenie i rozmieszczenie pociągało za sobą bowiem potrzebę stworzenia dowództwa, które byłoby naturalnym łącznikiem między grupami bojowymi a dowództwem Korpusu Północno-Wschodniego w Szczecinie i które mogłyby funkcjonować w ramach zintegrowanego łańcucha dowodzenia NATO. Sojusznicy zaakceptowali polską propozycję dotyczącą stworzenia Dowództwa Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód, przeznaczonej do koordynacji działań grup bojowych eFP (a w razie potrzeby również potencjalnych sił

² J. Gotkowska, P. Szymański, T. Dąborowski, *NATO na wschodniej flance – nowy paradygmat*, 13 lipca 2023 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-07-13/nato-na-wschodniej-flance-nowy-paradygmat> (dostęp: 22 marca 2024 r.).

wzmocnienia NATO) i łączenia ich z dowództwem Korpusu Północno-Wschodniego w Szczecinie.

Rys. 1. Rozmieszczenie grup bojowych eFP na wschodniej flance NATO.

Źródło: Enhanced Forward Presence (EFP), <https://lc.nato.int/operations/enhanced-forward-presence-efp> (dostęp: 29 listopada 2023 r.).

Początki Dowództwa Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód

Formowanie Dowództwa Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód (DWD P-W) rozpoczęło się w kwietniu 2017 r. Głównym wyzwaniem stojącym wówczas przed dowódcą dywizji oraz jego sztabem było osiągnięcie pełnej zdolności operacyjnej (*Full Operational Capabilities*, FOC) zgodnie ze standardami NATO. Zadanie było niełatwe z powodu krótkich terminów wyznaczonych przez Sojusz, a także ze względu na sytuację kadrową i lokacyjną, z którymi musiało mierzyć się dowództwo. Zgodnie z decyzją przełożonych miało ono osiągnąć zdolność operacyjną już w następnym roku, w trakcie ćwiczenia ANAKONDA-18, zaplanowanego na przełom listopada i grudnia 2018 r. Jednocześnie trwały prace nad stworzeniem od podstaw struktury organizacyjnej,

uzupełnieniem lub doszkoleniem kadr do poziomu wymaganego dla komórek NATO, stworzeniem systemów dowodzenia i łączności, a nawet budową docelowej lokalizacji.

Zgodnie z dokumentem „Implementation of Headquarters Multi-national Division North-East” z 22 stycznia 2017 r. nowa struktura musiała spełniać poniższe wymagania:

1. Być wielonarodowa;
2. Przynależeć do *NATO Force Structure* (NFS);
3. Posiadać świadomość sytuacyjną adekwatną dla dowództwa połączonego;
4. Być silną i rozpoznawalną strukturą NATO na wschodniej flance;
5. Wzmacniać system dowodzenia (C2) NATO w wyznaczonym obszarze;
6. Być zdolnym do przemieszczania się po całym wyznaczonym obszarze operacji;
7. Być zdolnym do płynnej integracji ze strukturami eNRF w każdych okolicznościach, w obszarze odpowiedzialności Naczelnego Dowódcy Sojuszniczego w Europie (SACEUR-a);
8. Posiadać odpowiednią infrastrukturę, wsparcie logistyczne, statyczny i mobilny system łączności oraz dedykowane elementy ochrony i obrony zgodnie z przewidywanym poziomem gotowości.

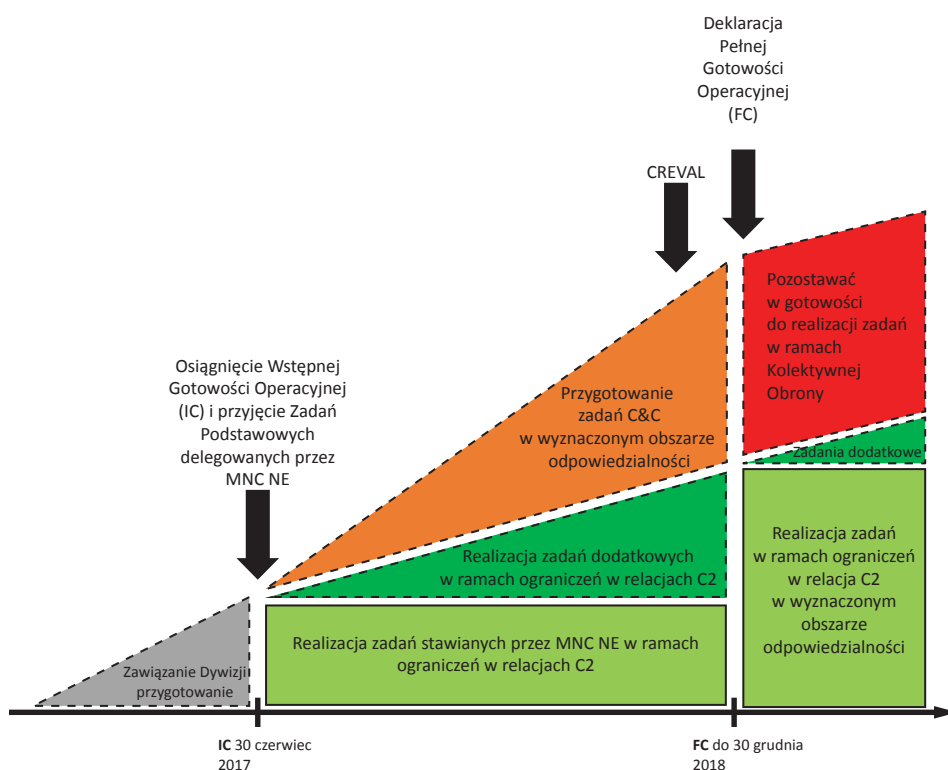
Proces osiągnięcia Pełnej Zdolności Operacyjnej przez DWD P-W został podzielony na dwie fazy:

1. Osiągnięcie Wstępnej Zdolności Operacyjnej (*Initial Operational Capability*, IOC). Na tym poziomie Dowództwo miało być zdolne do koordynowania aktywności eFP w celu budowania sojuszniczych zdolności odstraszania;
2. Osiągnięcie Pełnej Zdolności Operacyjnej (*Full Operational Capability*, FOC). Na tym poziomie Dywizja miała uzyskać zdolność do zbudowania i utrzymania systemu C2 w obszarze swojej odpowiedzialności, wraz ze wszystkimi implikacjami z niej wynikającymi.

Kulminacją osiągnięcia FOC okazało się pomyślne przejście *Combat Readiness Evaluation* (CREVAL), czyli ewaluacji potwierdzającej

zgodność ze standardami NATO. Zadaniem Dywizji było wypracowanie procedur, funkcjonalności oraz systemów wsparcia i informatyki, które spełniały wszystkie kryteria przewidziane dla dywizji i wypełniały wszystkie funkcje operacyjne (rozpoznanie, dowodzenie, zabezpieczenie itd.).

Rys. 2. Budowanie zdolności operacyjnych i przyjmowanie zadań z MNC NE.

Źródło: opracowanie własne.

6 grudnia 2018 r. została potwierdzona Pełna Gotowość Operacyjna dowództwa i zdolność do realizacji stojących przed nim zadań. To właśnie podczas zakończenia ćwiczenia ANAKONDA-18 żołnierze DWD P-W usłyszeli od dowódcy LANDCOM, gen. broni Johna

C. Thomsona III, następujące poświadczenie: „Dowództwo Wielonarodowej Dywizji Północny–Wschód jest gotowe do działania”³.

Obecna rola, zadania i miejsce dowództwa DWD P-W na wschodniej flance NATO

Działanie DWD P-W jest obecnie ukierunkowane na północno-wschodni obszar Polski z jakże istotnym, szczególnie z perspektywy państw bałtyckich, korytarzem suwalskim, którego utrzymanie jest jednym z głównych zadań DWD P-W. Regionalne ukierunkowanie na konkretny teren działania jest ważnym elementem gotowości dywizji do obrony, które w odróżnieniu od innych jednostek szybkiego reagowania NATO stawia DWD P-W na uprzywilejowanej pozycji. Pozwala to na bardzo szczegółowe zapoznanie się ze specyfiką potencjalnego środowiska walki, poczynając od uwarunkowań politycznych, aż po aspekty terenowe czy pogodowe.

Aby móc realizować swoje podstawowe zadania, dowództwo jest przygotowane do tzw. przyjęcia w podporządkowanie sił odpowiedzi NATO, a następnie integracji z innymi jednostkami i pododdziałami Sojuszu. Jest to możliwe dzięki odpowiednio zaplanowanej strukturze organizacyjnej dowództwa, jego stanowisk dowodzenia, a także specyficznemu sprzętowi, który zapewnia sprawne funkcjonowanie w środowisku międzynarodowym. Przyjęcie w podporządkowanie jest jednak bardzo złożonym procesem. Ze względu na stale zmieniający się charakter działań, a także specyfikę potencjalnych jednostek, które mogą wspierać wschodnią flankę NATO, jego status musi być ciągle monitorowany, analizowany oraz testowany podczas różnych przedsięwzięć szkoleniowych.

Właśnie takim przedsięwzięciem było ćwiczenie Griffin Shock 23-1, które, całkiem zresztą słusznie, było przez wielu traktowane jako kolejny milowy krok zarówno w rozwoju DWD P-W, jak i we wzmocnieniu architektury bezpieczeństwa całej wschodniej flanki NATO.

³ D. Guzenda, *Druga rocznica osiągnięcia pełnej gotowości operacyjnej*, 4 grudnia 2020 r., <https://polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/32966> (dostęp: 22 marca 2024 r.).

Ćwiczenie odbywało się w dn. 8–26 maja 2023 r. na poligonie wojskowym w Bemowie Piskim, znajdującym się w północno-wschodniej Polsce. Miało na celu pokazanie, w jaki sposób Stany Zjednoczone (jako państwo ramowe) są w stanie szybko zwiększać liczebność grupy bojowej w Polsce z rozmiaru batalionu do poziomu brygady. Znaczącym był fakt, że właśnie podczas Griffin Shock 23-1 po raz pierwszy w historii NATO dowódca wielonarodowej dywizji NATO (w tym przypadku Dowódca Wielonarodowej Dywizji Północny–Wschód) przejął dowodzenie nad amerykańskim 2. Pułkiem Kawalerii. Samo ćwiczenie zaś okazało się sukcesem i wysłało jasny sygnał, że Sojusz jest bardziej zjednoczony i lepiej przygotowany do wspólnego działania niż kiedykolwiek wcześniej⁴.

Kluczowym elementem ćwiczeń była interoperacyjność, która jest definiowana przez NATO jako „umiejętność wspólnego działania w celu efektywnego i wydajnego realizowania taktycznych, operacyjnych i strategicznych celów sojuszniczych”⁵. Ten aspekt był szczególnie istotny, ponieważ w stosunkowo krótkim czasie Dowództwo Wielonarodowej Dywizji Północny–Wschód musiało z wielonarodowego zespołu stworzyć jednorodny, sprawnie funkcjonujący oddział. DWD P–W i 2. Pułk Kawalerii Armii Stanów Zjednoczonych to jednostki, które – choć nigdy wcześniej nie miały okazji ze sobą współpracować – w ramach ćwiczenia musiały zintegrować się i działać pod jednym dowództwem. Jak zawsze w takich przypadkach i tutaj pojawiły się wyzwania, z którymi musieli zmierzyć się wszyscy uczestnicy ćwiczenia.

Nie były one jednak niepokojącym sygnałem, gdyż osiągnięcie pełnej zgodności we wszystkich obszarach (technicznym, proceduralnym, osobowym i informacyjnym) jest niezmiernie kompleksowym procesem, szczególnie na poziomie taktycznym, gdzie ilość i częstotliwość interakcji międzyludzkich jest bardzo duża. Ponadto pewne różnice sprzętowe i niedostępność zasobów będą zawsze

⁴ *News Release: U.S. and NATO troops execute combined exercise to expand Battle Group in Poland, U.S. Army Europe and Africa*, 11 maja 2023 r., <https://www.europeafrica.army.mil/ArticleViewPressRelease/Article/3399124/> (dostęp: 27 marca 2024 r.).

⁵ *Interoperability: connecting forces*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84112.htm (dostęp: 27 marca 2024 r.).

występować, a w tych przypadkach potrzebny jest czas na ich dostosowanie, podobnie jak samo zapoznanie się z kontrpartnerami w ramach działania. Pomimo tego żadne ze wspomnianych wyzwań nie stanowiło istotnego problemu i nie miało negatywnego wpływu na realizację zadań podczas ćwiczenia.

Reasumując, oprócz zadań dotyczących zdolności do działania jednym z ważniejszych celów DWD P-W na czas pokoju jest dowodzenie jednostkami wchodzącymi w skład wzmocnienia wysuniętej flanki NATO, którą tworzą dowództwa polskiej 15. Brygady Zmechanizowanej i litewskiej Brygady Żelazny Wilk oraz podporządkowane im batalionowe grupy bojowe pod przewodnictwem Stanów Zjednoczonych oraz Niemiec. Ich zadaniem jest wzmocnienie kluczowego terenu, jakim jest korytarz suwalski, a także odstraszenie potencjalnego przeciwnika samą swoją obecnością, udowadniając, że NATO jednomyślnie i poważnie traktuje obronę wspólnych granic.

Współczesny kontekst i plan rozwoju Dowództwa Wielonarodowej Dywizji Północny-Wschód

W dzisiejszym świecie, w którym operacje wojskowe stają się coraz bardziej złożone i zintegrowane, kluczowa jest zdolność do efektywnego zarządzania informacją. W tym kontekście Wielonarodowa Dywizja Północny-Wschód wyróżnia się jako jednostka o wyjątkowych zdolnościach. Posiada możliwości do zarządzania szeroko pojętym systemem łączności i informatyki, zarówno w części stacjonarnej (static CIS), jak i polowej (deployable CIS). Dzięki nim jest w stanie efektywnie koordynować operacje i wymianę informacji nie tylko w warunkach stacjonarnych, lecz także podczas dynamicznych misji czy ćwiczeń w terenie.

To, co czyni tę jednostkę wyjątkową, to przede wszystkim wieloletnie doświadczenie zdobyte podczas współpracy z krajami sojusznicznymi. Dzięki takim połączeniom dywizja opracowała efektywny system zarządzania usługami łączności i informatyki oparty na koncepcji FMN (*Federated Mission Networking*), której głównym

założeniem jest możliwość wymiany informacji w środowisku koalicyjnym. Ich skuteczny przepływ pozwala krajom Sojuszu na posiadanie wspólnej świadomości sytuacyjnej, a ta z kolei umożliwia szybsze i bardziej kompleksowe podejmowanie wszelkich decyzji.

Co więcej, Dywizja nieustannie wdraża innowacyjne technologie. Przykładem może być system STARLINK czy wykorzystanie szerokopasmowych radiostacji HARRIS (do transmisji danych do klauzuli NATO SECRET w mobilnych stanowiskach dowodzenia). Te rozwiązania znacząco zwiększyły zdolności komunikacyjne Dywizji i umożliwiły budowanie aktualnego obrazowania pola walki. Jest to szczególnie istotne w przypadku operacji lub ćwiczeń, gdy dostęp do tradycyjnej infrastruktury łączności i informatyki może być ograniczony.

Wspominane innowacje to kolejne przykłady wzmacniania współpracy międzynarodowej i podnoszenia poziomu bezpieczeństwa operacji. Koncepcja rozproszonych stanowisk dowodzenia w kontekście budowania i zwiększania zdolności operacyjnych stanowi jeden z kluczowych celów dowództwa na przyszłość. Niewidoczne wizualnie i elektromagnetycznie, w pełni interoperacyjne stanowiska dowodzenia, rozmieszczone w różnych lokalizacjach, to klucz do zwiększenia odporności na ataki, zapewnienia ciągłości dowodzenia nawet w trudnych warunkach czy podnoszenia elastyczności i skuteczności operacji wojskowych. Widać wyraźnie, że Wielonarodowa Dywizja Północny–Wschód idzie z duchem czasu, adaptuje się do nowych technologii i koncepcji, dzięki czemu może realizować swoje operacje na najwyższym poziomie i jak najskuteczniej.

Choć czasy się zmieniają, rola Dywizji pozostaje taka sama. DWD P–W jest i ma w przyszłości być gotowa do integracji i dowodzenia jednostkami wydzielonymi do obrony przydzielonego jej rejonu. Jest także kluczowym elementem architektury bezpieczeństwa wschodniej flanki NATO i powinna być postrzegana przez każdy kraj członkowski jako jej nieodłączna część. Jak podkreśla motto Dywizji – „Facta non verba” – czyny znaczą więcej niż jakiegokolwiek słowa i deklaracje. W NATO te działania odbywają się wspólnie i to właśnie ta wspólnota decyduje o naszej sile.

W trakcie powstawania niniejszego artykułu, w dn. 14 marca 2024 r. odbyło się uroczyste zakończenie ćwiczenia pk. Loyal Leda 24, a tym samym zakończenie procesu certyfikacji Dowództwa Wielonarodowej Dywizji Południowy-Wschód, co oznacza potwierdzenie jego pełnej gotowości operacyjnej. Doskonały wynik, z jakim dowództwo zaliczyło certyfikację, to dowód na jego gotowość do stawienia czoła wszelkim wyzwaniom. Na podkreślenie zasługuje ponadto fakt, że był to najlepszy wynik osiągnięty przez certyfikowane dowództwa NATO na przestrzeni ostatnich lat.

Bibliografia

References List

- Bhattacharjee D. i in., *Gearing up for the 21st century space race*, <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3286062.3286079> (dostęp: 15 stycznia 2023 r.).
- Bulk A., *Federated Mission Networking (FMN)*, <https://vovklicl.nl/intercom/2017/1/25.pdf> (dostęp: 12 grudnia 2023 r.).
- Gotkowska J., Szymański P., Dąbrowski T., *NATO na wschodniej flance – nowy paradygmat*, 13 lipca 2023 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-07-13/nato-na-wschodniej-flance-nowy-paradygmat> (dostęp: 20 lutego 2024 r.).
- Guzenda D., *Druga rocznica osiągnięcia pełnej gotowości operacyjnej*, 4 grudnia 2020 r., <https://polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/32966> (dostęp: 22 marca 2024 r.).
- News Release: U.S. and NATO troops execute combined exercise to expand Battle Group in Poland, U.S. Army Europe and Africa*, 11 maja 2023 r., <https://www.europeafrica.army.mil/ArticleViewPressRelease/Article/3399124/> (dostęp: 27 marca 2024 r.).
- Przekraczając granicę interoperacyjności*, 1 sierpnia 2023 r., <https://mndne.wp.mil.pl/pl/articles6-aktualnosci/2023-08-01v-przekraczajac-granice-interoperacyjnosci/> (dostęp: 15 stycznia 2024 r.).

Soloch P., Pietrzak P., *Szczyt NATO w Warszawie: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2016, nr 37–40.

UkraineX: How Elon Musk's space satellites changed the war on the ground, 8 czerwca 2022 r., <https://www.politico.eu/article/elon-musk-ukraine-starlink/> (dostęp: 15 stycznia 2023 r.).

Copyright (c) 2024 Grzegorz Hadam

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share-Alike 4.0 International License.

Stanisław Waszczykowski¹

Biuro Polityki Międzynarodowej, Kancelaria Prezydenta RP, Warszawa, Polska

Kamil Opara²

Biuro Polityki Międzynarodowej, Kancelaria Prezydenta RP, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, Polska

Karolina Hermann³

Departament Współpracy Międzynarodowej, Ministerstwo Finansów, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, Polska

**ŚRODOWISKO BEZPIECZEŃSTWA
W KONCEPCJACH STRATEGICZNYCH NATO
I STRATEGIACH BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO RP**

**SECURITY ENVIRONMENT IN NATO'S STRATEGIC
CONCEPTS AND POLISH NATIONAL SECURITY STRATEGIES**

Abstrakt: Architektura globalnego bezpieczeństwa po upadku świata dwubiegunowego zmienia się dynamicznie i nieprzewidywalnie, wobec czego również środowisko bezpieczeństwa NATO oraz Polski poddawane jest ciągłym wyzwaniom, presjom i zagrożeniom. Polska jako członek NATO w dokumentach strategicznych reprezentuje poglądy w dużej mierze paralelne względem zapisów strategicznych dokumentów sojuszników. Przy pomocy analizy komparatystycznej koncepcji strategicznych NATO oraz strategii bezpieczeństwa RP wykazano wysoką zbieżność ocen środowiska bezpieczeństwa. Biorąc pod uwagę obecne zagrożenia i wyzwania dla bezpieczeństwa RP (w tym agresywną politykę zagraniczną Rosji), zaproponowano założenia, które powinny tworzyć ocenę środowiska bezpieczeństwa w przyszłej strategii RP.

¹ <https://orcid.org/0000-0002-2035-8785>, swaszczyk@wp.pl

² <https://orcid.org/0009-0004-4047-6924>, k.opara@uw.edu.pl

³ <https://orcid.org/0000-0002-9221-7922>, Kb.hermann@uw.edu.pl

Słowa kluczowe: środowisko bezpieczeństwa, koncepcja, strategia, NATO, Polska

Abstract: Since the conclusion of the bipolar period, the architecture of global security has changed radically and unpredictably, exposing NATO's and Poland's security environment to ongoing challenges, pressure and threats. As a member of NATO, Poland, in its strategic documents, demonstrates views that are generally consistent with the provisions of the Alliance's strategic documents. Poland's national security strategies and NATO's strategic concepts were compared, and the results showed a strong similarity of the assessments of the security environment. Additionally, assumptions that should guide the security environment diagnosis in the future Poland's national security strategy were made, taking into consideration the threats to Poland's security that currently exist, including those related to Russia's aggressive foreign policy.

Keywords: security environment, concept, strategy, NATO, Poland

Wprowadzenie

Pozimnowojenna architektura bezpieczeństwa na świecie ulega dynamicznym zmianom. Na przestrzeni ostatnich trzech dekad dochodziło cyklicznie do wydarzeń znacząco przekształcających uwarunkowania, w których funkcjonowały państwa oraz sojusze. Podmioty zakładają pewne cele strategiczne oparte na identyfikacji swoich interesów. By osiągać te cele, potrzebna jest odpowiednia strategia. Jej zapisy mogą być skutecznie operacjonalizowane jedynie w przypadku trafnego zdiagnozowania środowiska bezpieczeństwa, w którym dany podmiot się znajduje.

Polskie doświadczenia w zakresie określania interesów narodowych i sposobów ich realizacji poprzez dokumenty strategiczne kształtują się dopiero od 30 lat. Wcześniej strategię Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej – państwa zależnego od Związku Radzieckiego i członka Układu Warszawskiego – były *de facto* pisane w Moskwie.

Ten stan rzeczy zmienił się dopiero w 1989 r. i zdążył kilkakrotnie ewoluować m.in. za sprawą akcesji Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO) oraz Unii Europejskiej (UE).

Obecnie Polska samodzielnie identyfikuje swoje interesy narodowe oraz sposoby ich osiągania, co prezentuje w Strategiach Bezpieczeństwa Narodowego. W tych dokumentach strategicznych przedstawiane jest również środowisko bezpieczeństwa, w którym Polska się znajduje, i które warunkuje możliwości i potrzeby podejmowania kluczowych decyzji. Ocena tego środowiska w założeniu powinna być zarówno na poziomie krajowym, jak i NATO-wskim podobna, a co najmniej niesprzeczna, z uwagi na sojuszniczą wolę współpracy w zakresie polityki bezpieczeństwa. Wymaga to skutecznego współdziałania w ramach NATO podczas procesu tworzenia wspólnej koncepcji strategicznej. Należy jednak pamiętać, że Strategie Bezpieczeństwa Narodowego RP są nadrzędne wobec dokumentów sojuszniczych. Jednocześnie celem Polski powinno być zabieganie o maksymalne uwzględnienie polskich poglądów strategicznych w koncepcjach NATO. Mając świadomość istnienia takiej specyfiki (mogącej wskazywać na pewne współzależności) określania środowiska bezpieczeństwa, zasadnym jest zbadanie zbieżności dokumentów krajowych i sojuszniczych na przestrzeni ostatnich ponad 20 lat członkostwa w NATO.

Przedmiot badania niniejszego artykułu to środowisko bezpieczeństwa Polski i Sojuszu Północnoatlantyckiego. Problem badawczy sformułowany został w postaci pytania, czy oceny środowiska bezpieczeństwa w strategicznych dokumentach Polski i NATO są zbieżne. Do tak sformułowanego pytania badawczego autorzy stawiają następującą tezę: charakterystyki środowiska bezpieczeństwa w polskich strategiach narodowych od 2000 r. i w koncepcjach strategicznych NATO od 1999 r. pozostają wysoce zbieżne w zakresie identyfikacji i oceny głównych wyzwań, ryzyka, szans i zagrożeń. Celem badania jest wskazanie podobieństw i różnic w ocenach tego środowiska, a także próba zidentyfikowania i zarekomendowania zapisów, które mogłyby się znaleźć w przyszłej polskiej strategii bezpieczeństwa. Do wyciągnięcia wniosków posłużą: analiza ocen

środowiska bezpieczeństwa oraz obserwacja obecnej dynamiki sytuacji międzynarodowej. Do przeprowadzenia badania wykorzystano metodę analizy komparatystycznej, przy pomocy której porównano treści równocześnie obowiązujących polskich i sojuszniczych strategii. Następnie dzięki syntezie przeanalizowanych materiałów określono wspólne cechy oraz rozbieżności w charakterystykach środowiska bezpieczeństwa w poszczególnych dokumentach. Zgromadzone spostrzeżenia pozwoliły na zaproponowanie pewnych założeń, które powinny tworzyć ocenę środowiska bezpieczeństwa w przyszłej strategii RP.

Strategia, koncepcja strategiczna i środowisko bezpieczeństwa w teorii

Początkowo termin „strategia” dotyczył jedynie spraw militarnych. Wiązało się to z etymologią tego pojęcia, pochodzącego od greckiego słowa „strategos”, które określało naczelnego dowódcę wojskowego, odpowiedzialnego za przygotowanie i przeprowadzenie wojny⁴. Takie rozumienie strategii jest dalej aktualne, ale w kontekście nowego, dopełnionego terminu „strategii wojskowej”. Wywodzi się on ze strategii w ujęciu wojskowym i jako pojęcie szersze stanowi „dział teorii i praktyki sztuki wojennej, (...) sposób postępowania w przygotowaniu i przeprowadzeniu konkretnej wojny, kampanii lub bitwy, obrany i zastosowany przez najwyższe ogniwa władzy państwowej, naczelne dowództwo sił zbrojnych lub naczelne dowództwo teatru działań wojennych”⁵. Z tak przedstawionej definicji strategii w ujęciu wojskowym wynika węższa definicja strategii wojskowej, która jest „dziedziną strategii obejmującą tworzenie, rozwój, przygotowanie i wykorzystanie sił zbrojnych dla osiągnięcia celów we wszystkich dziedzinach i warunkach funkcjonowania państwa (podmiotu). W aspekcie bezpieczeństwa obejmuje tworzenie, przygotowanie,

⁴ S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe” II–2011, nr 18, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, s. 21.

⁵ A. Polak, J. Joniak, *Sztuka Wojenna*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2014, s. 457.

rozwój i wykorzystanie sił zbrojnych do przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom”⁶. Z obu tych definicji (strategii w ujęciu wojskowym oraz strategii wojskowej) wynika, że obecnie strategia może być utożsamiana szczególnie ze środowiskiem wojskowym, jednakże pojęcie strategii wojskowej wskazuje również na wykorzystanie sił zbrojnych do przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom, co obrazuje pewną ewolucję rozumienia i potrzeby wykorzystywania tych sił przez decydentów.

Przez wiele wieków strategia była konsekwentnie łączona ze zjawiskiem wojny. Podejście to zaczęło się zmieniać w XX i XXI w. Zasoby używane do osiągnięcia celów wojennych poszerzyły się i oprócz wojskowych zaczęto uwzględniać zasoby niewojskowe. Następnie pojawił się termin strategii obronnej, który poszerzył pierwotne znaczenie strategii o sposób użycia owych zasobów podmiotu do zapobiegania, zwalczania i rozstrzygania konfliktów polityczno-militarnych. W rezultacie na przełomie XX i XXI w. pojawił się nowy termin – strategii bezpieczeństwa narodowego⁷.

Współcześnie wyodrębnia się dwie kategorie: szerszą – strategii narodowej – oraz węższą – strategii bezpieczeństwa narodowego. Pierwszy termin oznacza „dział strategii będący teorią i praktyką działania państwa, ukierunkowaną na osiągnięcie założonych celów, zapewniających wszechstronny rozwój i bezpieczeństwo, ujmowanych w skali ogólnej i mających długofalowy charakter”⁸. Drugi termin jest jej dziedziną (dlatego został określony jako termin węższy). W takim ujęciu strategia bezpieczeństwa narodowego to teoria i praktyka ukierunkowana na „przygotowanie i wykorzystanie potencjału państwa dla osiągnięcia celu przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom jego bytu i rozwoju, ujmowanym w skali ogólnej i mającym długofalowy charakter”⁹.

Proces przygotowania strategii bezpieczeństwa narodowego musi być oparty na założeniach pozwalających w bezpieczny sposób

⁶ *ibidem*.

⁷ S. Koziej, *op. cit.*, s. 22.

⁸ B. Zdrodowski (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, wydanie szóste, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 131.

⁹ *ibidem*.

rozwijać się państwu. Istotny jest również długofalowy charakter dokumentu, który wskazywać ma ogólne (nieszczegółowe) kwestie związane z wytyczonymi celami.

Termin strategii w ujęciu bezpieczeństwa nie musi jedynie odnosić się do pojedynczego państwa. Strategia w tym znaczeniu może nawiązywać do grupy państw. Stało się to bardziej widoczne po II wojnie światowej, wraz z powstaniem i rywalizacją dwóch bloków polityczno-wojskowych: Sojuszu Północnoatlantyckiego i Układu Warszawskiego¹⁰.

Obecnie Polska jako państwo członkowskie NATO, oprócz swojej Strategii Bezpieczeństwa Narodowego, powinna prowadzić politykę bezpieczeństwa w zgodzie z wypracowaną wspólnie z pozostałymi członkami strategią sojuszniczą. W NATO ten dokument nosi miano Koncepcji Strategicznej, którą można definiować jako „ogólne dalekosiężne cele organizacji w różnych dziedzinach, w tym w bezpieczeństwie, gospodarce, wojskowości i innych, wraz ze sposobami ich osiągnięcia oraz wskazaniem dysponowanych (niezbędnych) do tego zasobów”¹¹.

Znając obie definicje, należy przyjrzeć się istocie strategii bezpieczeństwa narodowego i koncepcji strategicznej. Jest to określenie sposobu użycia wszystkich sił i środków (zasobów) podmiotu (państwa lub sojuszu) do odpowiedniego reagowania na szanse, wyzwania, ryzyka i wszelkie zagrożenia. Przy czym zarówno pierwsze elementy, którymi są siły i środki (zasoby), jak i drugi, czyli wskazane zjawiska – szanse, wyzwania, ryzyka, zagrożenia – mogą pochodzić z różnych dziedzin bezpieczeństwa (np. bezpieczeństwo gospodarcze, informacyjne, militarne)¹². Wobec tego do sił i środków (zasobów) zalicza się cały wachlarz możliwości danego podmiotu, który obejmuje militarne oraz niemilitarne aspekty.

Określenie wszelkich wcześniej wspomnianych kwestii jest możliwe poprzez odpowiednie przygotowanie się decydentów (osób lub państw odpowiedzialnych za stworzenie dokumentu). W celu zachowania logiki postępowania przy tworzeniu strategii powinni oni

¹⁰ S. Zarychta, *Doktryny i Strategie NATO 1949-2013*, Bellona, Warszawa 2014, s. 43.

¹¹ J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 98.

¹² S. Koziej, *op. cit.*, s. 22.

kierować się cyklem strategicznym, który w klasycznym ujęciu jest czterofazowym procesem przygotowywania strategii.

Pierwsza faza, zwana samoidentyfikacją strategiczną, to inaczej określenie interesów i celów strategicznych podmiotu (państwa lub sojuszu). Druga faza dotyczy oceny środowiska bezpieczeństwa i powinna wskazywać zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania bezpieczeństwa. W trzeciej i czwartej fazie należy odpowiednio sporządzić strategię operacyjną i preparacyjną. W strategii operacyjnej znajdują się wskazane sposoby osiągania wyznaczonych celów, strategia preparacyjna określa natomiast sposób utrzymywania systemu bezpieczeństwa narodowego lub sojuszniczego. Obie te kwestie będą warunkowane określonym we wcześniejszej fazie środowiskiem bezpieczeństwa narodowego¹³, które można zdefiniować jako „ogół wszystkich czynników wpływających na otoczenie podmiotu (państwa, koalicji). Wyróżnia się środowisko rzeczowe i przedmiotowe. Środowisko rzeczowe stanowią wszystkie czynniki otoczenia podmiotu, tworzące warunki i wpływające na podmiot. Środowisko przedmiotowe stanowią wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyka związane z bezpieczeństwem podmiotu”¹⁴. Przytoczona definicja wraz z przedstawionym cyklem strategicznym pozwala zauważyć, że bez określenia środowiska rzeczowego i przedmiotowego dla danego podmiotu nie można w pełni stwierdzić, w jaki sposób ma on realizować założone cele swojej strategii.

Upraszczając, można przyjąć, że określenie środowiska bezpieczeństwa stanowi punkt wyjścia dla zdefiniowania sposobów osiągania swoich celów i stworzenia strategii. Zakładając przy tym, że cele strategiczne zarówno państw członkowskich, jak i członków wspólnego sojuszu powinny być w dużej mierze tożsame, jest zasadne, aby dokonać analizy porównawczej ocen środowiska bezpieczeństwa w dokumentach strategicznych Polski oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego. Dzięki temu na podstawie wniosków oraz zapisów obecnej Koncepcji Strategicznej NATO z 2022 r. będzie możliwe przedstawienie potencjalnych prognoz co do treści niektórych postanowień przyszłej Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP.

¹³ *ibidem*, s. 26-29.

¹⁴ J. Pawłowski, *op. cit.*, s. 236.

Porównanie ocen środowiska bezpieczeństwa w Koncepcji Strategicznej NATO z 1999 r. i polskich strategiach bezpieczeństwa z 2000 r., 2003 r. i 2007 r.

Pierwszą koncepcją strategiczną Sojuszu Północnoatlantyckiego, co do której z uwagi na kryterium chronologiczne polska strategia wykazuje zależność merytoryczną, jest koncepcja przyjęta w Waszyngtonie w 1999 r.¹⁵. Podczas opracowywania nowej koncepcji brano pod uwagę m.in. powstanie UE na mocy traktatu z Maastricht z 1992 r., przekształcenie się w 1995 r. Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) oraz zaangażowanie się sił Sojuszu na Bałkanach¹⁶, co uświadomiło słabości i niedociągnięcia dotychczasowych procedur i działań NATO¹⁷. Aktualizacja poprzedniej strategii sojuszniczej (czyli pierwszej pozimnowojennej) jawiła się jako konieczność także ze względu na zaproszenie Polski, Czech i Węgier do rozmów akcesyjnych w lipcu 1997 r.¹⁸. Przyspieszenie opracowania nowej strategii NATO-wskiej wywołane było nie tylko otwarciem się na państwa byłego bloku wschodniego, lecz także pogłębioną refleksją na temat potrzeby modyfikacji strategicznych podstaw działania NATO, które już od ponad dekady funkcjonowało w dynamicznych i zmiennych międzynarodowych uwarunkowaniach pozimnowojennych¹⁹. Te procesy zachodziły także w drugą stronę – oczekując na akcesję do Sojuszu, Polska spowolniła prace nad swoją strategią, by ta na poziomie

¹⁵ Por. *The Alliance's Strategic Concept*, Rada Północnoatlantycka, Waszyngton 1999.

¹⁶ Warto nadmienić, że 16. szczyt NATO, zorganizowany w Waszyngtonie w dniach 23-25 kwietnia 1999 r., odbywał się jednocześnie z Operacją Allied Force, przeprowadzaną przez siły NATO od 24 marca do 20 czerwca 1999 r. Wówczas po raz pierwszy w historii Sojusz Północnoatlantycki przeprowadził operację wojskową bez uprzedniej zgody Organizacji Narodów Zjednoczonych.

¹⁷ Ch.R. Davis, *NATO's Next Strategic Concept: How the Alliance's New Strategy will Reshape Global Security*, "Strategic Studies Quarterly" 2010, t. 4, nr 4, s. 35.

¹⁸ S. Zarychta, *op. cit.*, s. 128.

¹⁹ Wskazano to *expressis verbis* w tekście koncepcji z 1999 r.: *The dramatic changes in the Euro-Atlantic strategic landscape brought by the end of the Cold War were reflected in the Alliance's 1991 Strategic Concept. There have, however, been further profound political and security developments since then*. Zob. R. Kupiecki, *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2016, s. 81–82.

NATO-wskim została przyjęta jako pierwsza²⁰. A zatem już na poziomie przygotowawczym widać pewną korelację obu dokumentów.

Koncepcja waszyngtońska była ostatnim NATO-wskim dokumentem strategicznym najwyższej rangi, w którym nie wyodrębniono *explicite* części nazwanej „środowiskiem bezpieczeństwa”. To środowisko zostało jednak zaprezentowane we „Wprowadzeniu” oraz „Wyzwaniach i ryzykach dla bezpieczeństwa”. Autorzy koncepcji zdefiniowali tam nowe zagrożenia i ryzyka dla pokoju i stabilności na obszarze euroatlantyckim, które pojawiły się lub nabrały na sile na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia²¹. Wskazano nikłe ryzyko pełnoskalowej agresji przeciwko Sojuszowi. Nadmieniono, że zagrożenia militarne i pozamilitarne (duży nacisk na te drugie) są złożone, trudne do przewidzenia. Szczególny potencjał destabilizacji przypisano regionalnym kryzysom²² na peryferiach obszaru sojuszniczego, etnicznym i religijnym antagonizmom, sporom terytorialnym, nieudanym reformom polityczno-społecznym, naruszaniu praw człowieka. Państwa nienależące do NATO, a dysponujące potencjałem nuklearnym, zostały również zidentyfikowane jako poważne wyzwanie dla bezpieczeństwa. Proliferację broni masowego rażenia (BMR) określono jako potencjalne bezpośrednie zagrożenie wojskowe dla państw sojuszniczych – w tym kontekście autorzy koncepcji wykazali świadomość rozszerzającego się reżimu nieprolifracji, ale jednocześnie zwrócili uwagę, że technologie i *know-how* tworzenia takiej broni upowszechniają się np. wśród podmiotów niepaństwowych. Duży nacisk położono na gwałtowny rozwój nowoczesnych

²⁰ Miało to wynikać z błędnego przekonania, że strategię NATO charakteryzuje przymiot supremacji nad strategiami narodowymi państw członkowskich, podczas gdy w rzeczywistości jest odwrotnie. Nadrzędny charakter mają interesy narodowe, ich artykulacja w strategii państwowej. Por.: S. Koziej, A. Brzozowski, *Strategie bezpieczeństwa narodowego RP 1990-2014. Refleksja na ćwierćwiecze*, w: R. Kupiecki (red.), *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwsze 25 lat*, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015, s. 24.

²¹ Mimo to warto zauważyć, że rozwój sytuacji międzynarodowej przez autorów koncepcji waszyngtońskiej został oceniony pozytywnie. Widać to zwłaszcza na przykładzie tezy, że ryzyko pełnoskalowej agresji wojskowej na Sojusz uległo znacznej redukcji (choć nie zanikło).

²² W sposób oczywisty odnosiło się to do destabilizacji w regionie Bałkanów. Same Bałkany zostały zresztą wymienione w koncepcji trzykrotnie – za każdym razem w kontekście ryzyka i wyzwań dla NATO.

technologii ofensywnych, które wrodzy aktorzy mogą wykorzystywać, m.in. by zakłócić funkcjonowanie systemów informatycznych NATO. Wśród zagrożeń dla bezpieczeństwa wymieniono też m.in. terroryzm i przestępczość zorganizowaną, a także niekontrolowane migracje wywołane np. konfliktami zbrojnymi.

Polskie strategie od 1999 r. kształtowały się w warunkach członkostwa kraju w Sojuszu Północnoatlantyckim i ich zapisy korespondowały z treścią sojuszniczych koncepcji strategicznych. Pierwszą strategią przyjętą w tych okolicznościach była Strategia Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej z 2000 r.²³. W ocenie środowiska bezpieczeństwa wskazano w niej, że Polska nie jest zagrożona bezpośrednią agresją wojskową w dającej się przewidzieć przyszłości. Był to „ukłon” w stronę NATO, które stało się właśnie wiarygodnym i silnym gwarantem bezpieczeństwa RP, a zarazem przejaw myślenia życzeniowego. Autorzy strategii zidentyfikowali następujące zagrożenia i wyzwania dla bezpieczeństwa Polski: rosnącą liczbę kryzysów lokalnych, nadmierną koncentrację potencjału wojskowego w niektórych regionach, rozprzestrzenianie się BMR (ten czynnik, choć ważny, nie wybrzmiał tak mocno jak w NATO-wskiej strategii waszyngtońskiej), zagrożenia ekonomiczne, niekontrolowane migracje transgraniczne, terroryzm i przestępczość zorganizowaną, zagrożenia środowiska naturalnego, działania służb specjalnych państw obcych, a także kwestie związane z ochroną informacji²⁴. Porównując to ujęcie przedmiotowe z oceną środowiska bezpieczeństwa w koncepcji waszyngtońskiej, należy wskazać, że w Strategii Bezpieczeństwa RP wzmiankowano działania służb specjalnych i zagrożenia środowiska naturalnego, które nie zostały w ten sposób przedstawione przez strategów NATO-wskich. Kwestie środowiskowe w koncepcji waszyngtońskiej ujęto jako jeden z wymiarów bezpieczeństwa identyfikowanych przez NATO (ale nie źródło zagrożeń).

²³ *Strategia Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2000.

²⁴ Wydaje się, że autorzy strategii z 2000 r. zaprezentowali dość szerokie podejście do środowiska bezpieczeństwa RP i przedstawili relatywnie dużo zagrożeń oraz wyzwań. Jednak nie brak głosów, że w istocie walor merytoryczny tej strategii był bardzo ograniczony, ponieważ obejmowała ona tak naprawdę jedynie dwa wymiary bezpieczeństwa państwa: politykę zagraniczną i obronność. Zob. S. Koziej, A. Brzozowski, *op. cit.*, s. 25.

Operacje wywiadowcze z kolei nie zostały w ogóle wskazane w koncepcji sojuszniczej. Podobnie w obu dokumentach oceniono groźbę bezpośredniej agresji militarnej jako nikłą. Pozostałe wyzwania i zagrożenia zidentyfikowano zasadniczo zbieżnie.

Kontekst przyjęcia kolejnego dokumentu – Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w 2003 r.²⁵ – kształtowały dynamiczne zjawiska geostrategiczne w skali europejskiej i globalnej zachodzące na początku XXI w. Były to przede wszystkim wzrost skali terroryzmu międzynarodowego (*vide* tragedia 11 września 2001 r. i zainicjowana przez USA globalna wojna z terroryzmem), konflikt iracki, zbliżająca się akcesja Polski do UE, współpraca NATO z Rosją i Ukrainą. W tej strategii rozbudowaną, lecz chaotyczną ocenę środowiska bezpieczeństwa zaprezentowano w części pt. „Wyzwania”²⁶. Ryzyko wojny w Europie jest według autorów zasadniczo zerowe. Konflikty na Bałkanach z uwagi na ich deeskalację stanowią już mniejsze ryzyko dla bezpieczeństwa RP (istotna zmiana względem poprzedniej strategii), podobnie jak spory na Kaukazie i Zakaukaziu (po raz pierwszy wymienione wprost). Sytuacja geostrategiczna w Europie ewoluuje w korzystnym kierunku. Poważne wyzwania dla bezpieczeństwa RP mają charakter globalny – wśród nich wymieniono: terroryzm międzynarodowy, proliferację BMR (te dwa zagrożenia są najważniejsze), a także (*novum*) politykę reżimów autorytarnych i istnienie państw upadłych. Narażenie na te zagrożenia rośnie wraz z postępującą globalizacją oraz integracją Polski ze strukturami międzynarodowymi. Większy niż w poprzedniej strategii nacisk położono na szerokie spektrum zagrożeń nietypowych, czyli asymetrycznych (choć jeszcze w ten sposób nienazwanych). Jako ich źródło wskazano m.in. na ugrupowania terrorystyczne. Dużo uwagi poświęcono także przestępczości zorganizowanej, działaniom służb specjalnych państw obcych, degradacji środowiska naturalnego,

²⁵ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2003.

²⁶ Wspominani już S. Koziej i A. Brzozowski doceniają próbę zintegrowanego podejścia do spraw bezpieczeństwa narodowego, dokonaną w ramach przygotowywania strategii z 2003 r. Jej treść jest rzeczywiście bardziej kompleksowa, szczegółowa, obejmująca wiele dziedzin bezpieczeństwa. Założonego celu jednak według autorów nie osiągnięto. Zob. S. Koziej, A. Brzozowski, *op. cit.*, s. 29.

zagrożeniom demograficznym (*novum*), masowym migracjom i potrzebie dywersyfikacji energetycznej (również *novum*).

Następczynią omówionej strategii była przyjęta w 2007 r. kolejna Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej²⁷. Ten dokument miał treść bardziej kompleksową, choć wewnętrznie niespójną²⁸. Wyróżniono w nim część zatytułowaną „Uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego...”, będącą w istocie oceną środowiska bezpieczeństwa w wymiarze szans, wyzwań i zagrożeń (pominięto ryzyka). Prymat przyznano regionalnym uwarunkowaniom bezpieczeństwa – procesom i zjawiskom zachodzącym w otoczeniu Polski, jako tym najsilniej oddziałującym na jej bezpieczeństwo. Nacisk położono jednak na wyzwania i zagrożenia płynące z Bliskiego i Środkowego Wschodu (fundamentalizm islamski, terroryzm, destabilizacja). Jak zatem widać, problem terroryzmu międzynarodowego z biegiem lat jedynie nabierał na znaczeniu. Względem poprzedniej strategii więcej uwagi poświęcono zagrożeniom energetycznym (surowce stosowane przez niektóre państwa stały się instrumentem nacisku politycznego) i rywalizacji o nośniki energii. Ta problematyka jest obszerniejsza i znajduje się w kolejności merytorycznej tekstu wcześniej, co świadczy o jej priorytetowości. Autorzy strategii ponownie skoncentrowali się na zagrożeniach asymetrycznych (po raz pierwszy zostały tak nazwane), wywoływanych przez podmioty niepaństwowe, oraz na rozwoju międzynarodowego terroryzmu i przestępczości zorganizowanej. Kontynent afrykański został wprost uznany za kierunek, z którego płynie wyzwanie migracyjne (*novum*). Nowość stanowi nadanie dużego znaczenia problemowi demograficznemu w Polsce, a także wyzwaniu finalizacji transformacji polskiego systemu prawnego. Zauważono również ryzyko dezintegracji UE. Choć ponownie zidentyfikowano wyzwania kreowane przez reżimy autorytarne, autorzy założyli, że konflikty lokalne, w tym na

²⁷ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2007, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/SBN_RP.pdf (dostęp: 1 marca 2024 r.).

²⁸ Taką tezę stawiają S. Koziej i A. Brzozowski, piszący, że w Strategii z 2007 r. „można dostrzec (...) wymieszanie różnych wymiarów środowiska strategicznego, dziedzin i sektorów bezpieczeństwa narodowego, zewnętrznych i wewnętrznych oraz militarnych i pozamilitarnych aspektów i problemów bezpieczeństwa państwa”. Por. S. Koziej, A. Brzozowski, *op. cit.*, s. 36.

Bałkanach, mają nikłą rolę destabilizującą (takie podejście było widoczne już w strategii z 2003 r., lecz w mniejszym stopniu).

Porównując NATO-wską koncepcję z 1999 r. i trzy polskie strategie bezpieczeństwa, można zauważyć m.in. większą szczegółowość dokumentów krajowych (co nie dziwi, gdyż były one przyjmowane częściej, a zatem i ich treść cechowała się większą aktualnością), podobne postrzeganie kwestii terroryzmu i zagrożeń asymetrycznych oraz większy nacisk w polskich strategiach na kwestie demograficzne, energetyczne i środowiskowe.

Porównanie ocen środowiska bezpieczeństwa w Koncepcji Strategicznej NATO z 2010 r. i polskich strategiach bezpieczeństwa z 2014 r. i 2020 r.

Koncepcja Strategiczna Obrony i Bezpieczeństwa Członków NATO, przyjęta podczas 25. szczytu NATO w Lizbonie w 2010 r., zastąpiła obowiązującą od 1999 r. koncepcję waszyngtońską. Do jej opracowania przyczyniła się radykalna zmiana globalnego środowiska bezpieczeństwa na początku XXI w., szczególnie zagrożenie terroryzmem, przybierające gwałtownie na sile po 2001 r. (zamach na World Trade Center). Jak wskazuje Jeffrey A. Larsen, pierwszy raz w historii koncepcja została przygotowana „w oparciu o podejście odgórne”²⁹, to znaczy przez niewielką grupę ekspertów i pod przewodnictwem Sekretarza Generalnego NATO. Wśród najważniejszych elementów środowiska bezpieczeństwa nowej koncepcji wskazano możliwość ataku konwencjonalnego na terytorium NATO (jego prawdopodobieństwo oceniono jako niewielkie, choć niemożące pozostać zlekceważonym) oraz zagrożenie proliferacją BMR.

Obawy wzbudzał brak stabilności poza granicami Sojuszu (ekstremizm religijny i kulturowy, transnarodowa przestępczość, terroryzm i inne). Niepewność sytuacji bezpieczeństwa w dużej mierze wynikała z zaangażowania się Stanów Zjednoczonych w konflikty na

²⁹ Jeffrey A. Larsen, *Is the 2010 Strategic Concept still fit for purpose?*, 1 maja 2016 r., <https://www.jstor.org/stable/resrep10273?seq=2> (dostęp: 17 lutego 2024 r.).

Bliskim Wschodzie i Azji (wojna w Zatoce Perskiej i Afganistanie)³⁰. W związku z dynamicznym rozwojem nowoczesnych technologii w charakterystyce środowiska bezpieczeństwa w 2010 r. wspomniano również o wzmagających się atakach cybernetycznych stanowiących zagrożenie m.in. dla administracji rządowych, gospodarki i infrastruktury krytycznej. Uwagę poświęcono także konieczności utrzymania bezpieczeństwa szlaków dostaw i infrastruktury energetycznej oraz przeciwdziałaniu zagrożeniom wynikającym ze zmian zachodzących w środowisku naturalnym³¹. Wszystkie wyżej wymienione zjawiska stanowią ryzyko dla euroatlantyckiego bezpieczeństwa, stabilności oraz dobrobytu. W tym kontekście należy podkreślić potrzebę wzmocnienia stałej współpracy pomiędzy NATO, UE i Organizacją Narodów Zjednoczonych. Jednocześnie w dokumencie wskazano, że NATO z Rosją powinna łączyć współpracę o znaczeniu strategicznym. Sojusz dążył wówczas do osiągnięcia strategicznego partnerstwa z Moskwą, oczekując od niej podobnej postawy. W świetle tych założeń eksponowano w koncepcji lizbońskiej chęć aktywnego współdziałania z rosyjskim partnerem w zakresie m.in. obrony przeciwrakietowej i kontroli zbrojeń. Widoczne było podejście oparte na wierze w możliwość konstruktywnej współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa z Rosją, choć jednocześnie dostrzegano istnienie różnic w niektórych kwestiach. Sądzono, że dzięki strategicznemu partnerstwu NATO-Rosja uda się wzmocnić bezpieczeństwo euroatlantyckie.

W czasie obowiązywania Koncepcji NATO z 2010 r. w Polsce opracowano dwa strategiczne dokumenty: Strategię Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 r. oraz Strategię Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2020 r. W obu dokumentach scharakteryzowano stan środowiska bezpieczeństwa, które towarzyszyło decyzji o konieczności przyjęcia danej strategii.

³⁰ Niedługo po wejściu w życie koncepcji lizbońskiej wybuchła wojna domowa w Libii, podczas której interweniowało NATO (Operacja *Unified Protector*) oraz trwająca do dzisiaj wojna domowa w Syrii.

³¹ *Koncepcja strategiczna obrony i bezpieczeństwa członków Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego*, Warszawa 2010, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/koncepcja_strategiczna_nato_tlumaczenie.pdf (dostęp: 1 marca 2024 r.).

Według Stanisława Kozieja i Adama Brzozowskiego strategia z 2014 r. to „pierwsza strategia w całości odpowiadająca założeniom zintegrowanego podejścia do bezpieczeństwa narodowego”³². Tę opinię podziela Robert Kupiecki i określa strategię jako kompleksową, a rozdział dedykowany środowisku bezpieczeństwa w dokumencie jako „łączący diagnozę i prognozę”, przy tym trafnie wskazujący „główne szanse, wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa Polski w wymiarze globalnym, regionalnym i narodowym”³³. Strategia zdaje się być bardziej wieloaspektowa i szczegółowa niż ją poprzedzająca.

Mimo to można się pokusić o stwierdzenie, że w Strategii zabrakło wyraźnych odniesień do zagrożeń związanych z postępującymi zmianami klimatycznymi (a z nimi bezpośrednio łączą się ujęte w dokumencie bezpieczeństwo energetyczne czy zdrowotne). Warto było również więcej uwagi poświęcić zagrożeniu intensyfikacji ruchu na szlakach migracyjnych i potrzebie systemowego rozwiązania problemu np. poprzez wypracowanie efektywnej polityki powrotów. Taki temat byłby logicznym rozwinięciem wątku poświęconego sytuacji w regionie Afryki Północnej, Bliskiego Wschodu i Bałkanów. Wśród krytycznych opinii odnoszących się do ww. strategii można dostrzec zarzuty, że w środowisku bezpieczeństwa nie została ujęta potrzeba wewnętrznej stabilności i spójności w państwie, w tym konieczność integracji polityczno-społecznej³⁴. Państwo, które jest wewnętrznie osłabione np. przez konflikty na tle politycznym czy społecznym bądź tożsamościowym, staje się tym samym słabszym aktorem w stosunkach międzynarodowych oraz jest bardziej podatne na zewnętrzne ingerencje.

W opisie środowiska bezpieczeństwa w ww. strategii, przedstawionym w trzech wymiarach: globalnym, regionalnym oraz krajowym, zwrócono uwagę m.in. na osłabienie „reżimu kontroli zbrojeń

³² S. Koziej, A. Brzozowski, *op. cit.*, s. 39.

³³ R. Kupiecki, *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2014 jako instrument polityki państwa. Uwarunkowania zewnętrzne i aspekty procesowe*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2015, nr 33, s. 32-33.

³⁴ K. Komorowski, *Kłopoty z najnowszą strategią bezpieczeństwa RP*, „Przegląd Nauk o Obronności” 2016, t.1, s. 45-46.

konwencjonalnych i systemu środków budowy zaufania w Europie”³⁵, w efekcie czego dochodzi do systematycznego obniżenia poziomu zaufania wśród partnerów, szczególnie na terytorium OBWE, która staje się coraz mniej efektywna (*vide* atak Rosji na Gruzję w 2008 r.).

W dokumentach podkreślono także znaczenie utrzymania bezpieczeństwa szlaków dostaw i infrastruktury energetycznej, niezbędnych dla zachowania bezpieczeństwa państwa, całego regionu i Sojuszu. Szczególnie po aneksji przez Rosję Krymu w 2014 r. w Polsce wzrosła świadomość konieczności dywersyfikacji źródeł surowców energetycznych i uniezależnienia się od Federacji Rosyjskiej w możliwie krótkiej perspektywie czasowej. Jak wspomniano wcześniej, NATO jako całość nie dostrzegała wówczas ze strony Rosji takiego zagrożenia, którego w przyszłości spodziewała się Polska. Sojusz postrzegał Rosję jako partnera współodpowiedzialnego za utrzymanie bezpieczeństwa w regionie transatlantyckim.

Koncepcja lizbońska stanowiła również punkt odniesienia dla Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2020 r., w której zaakcentowano niepewność i nieprzewidywalność ewolucji środowiska bezpieczeństwa, co wynikało m.in. z naruszania prawa międzynarodowego przez niektórych aktorów stosunków międzynarodowych. W strategii z 2020 r. wskazano bezpośrednio, że największe zagrożenie dla środowiska bezpieczeństwa Polski oraz europejskiego systemu bezpieczeństwa stanowi „neoimperialna polityka władz Federacji Rosyjskiej”³⁶. Po raz pierwszy polscy strategzy nawiązali bezpośrednio do ChRL i zaakcentowali, że globalna rywalizacja USA, Chin i Rosji jest ważnym zjawiskiem wpływającym na system międzynarodowy. To stwierdzenie, jakkolwiek słuszne, wydaje się jednak zbyt lakoniczne.

Podkreślono wagę zapewnienia bezpieczeństwa cybernetycznego (m.in. jako przestrzeni wykorzystywanej do przeciwdziałania

³⁵ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014, <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf> (dostęp: 1 marca 2024 r.).

³⁶ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2020, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf (dostęp: 1 marca 2024 r.).

wojnie hybrydowej prowadzonej przez Rosję), w tym konieczności wykorzystywania najnowszych technologii do współtworzenia efektywnej gospodarki cyfrowej. W związku z rosnącą niepewnością w obowiązującej polskiej strategii zwrócono uwagę na „wzrost prawdopodobieństwa użycia taktycznej broni jądrowej w klasycznej operacji zbrojnej, w tym jako elementu deeskalacji konfliktu”³⁷ (*vide* Rosja), zagrożenie terroryzmem i działaniami prowadzonymi przez zorganizowane grupy przestępcze. Obawy w tym ostatnim zakresie wzbudzał kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej w 2021 r., ponieważ istniało wysokie prawdopodobieństwo, że wśród grup migrantów do Polski przedostaną się członkowie takich ugrupowań. Warto dodać, że jednym z niezmiennych priorytetów Polski pozostaje bezpieczeństwo energetyczne i infrastrukturalne (w okresie 2014-2020 RP była zaangażowana m.in. w projekty rozbudowy terminala LNG w Świnoujściu, Via Carpatia, Via Baltica, Rail Baltica i Baltic Pipe).

Charakterystyki środowiska bezpieczeństwa Polski w Strategiach Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 r. i z 2020 r. zostały sformułowane w odniesieniu do NATO-wskiej koncepcji przyjętej w 2010 r. W polskich dokumentach doprecyzowano i uszczegółowiono zagrożenia i szanse zasygnalizowane w koncepcji lizbońskiej, a także rozszerzono opis środowiska bezpieczeństwa o uwarunkowania regionalne. Podczas gdy środowisku bezpieczeństwa NATO w dużej mierze zagrażają ataki terrorystyczne oraz eskalacja konfliktów wojskowych w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru sojuszniczego, środowisko bezpieczeństwa Polski jest determinowane przede wszystkim sąsiedztwem Rosji, co w minionej dekadzie okazuje się coraz większym wyzwaniem dla zapewnienia bezpieczeństwa, w tym wojskowego, energetycznego czy informacyjnego Europy Środkowej i Wschodniej.

Warto zaznaczyć różnicę pomiędzy polską a NATO-wską perspektywą postrzegania Rosji. W koncepcji lizbońskiej podkreślono konieczność współpracy NATO z Rosją, która jest współodpowiedzialna za pokój, stabilność i bezpieczeństwo obszaru euroatlantyckiego, oraz zadeklarowano chęć, by „wzmocnić polityczne konsultacje

³⁷ *ibidem*.

i praktyczną współpracę z Rosją w dziedzinach wzajemnego zainteresowania”³⁸. W Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2014 r. stwierdzono, że „stosunki NATO-Rosja i UE-Rosja powinny rozwijać się w oparciu o pełne poszanowanie prawa międzynarodowego”³⁹, a w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 r. wprost wskazano, że „najpoważniejsze zagrożenie stanowi neoimperialna polityka władz Federacji Rosyjskiej”⁴⁰. Postępująca zmiana w postrzeganiu przez Polskę Rosji jest wyraźna: z powściągliwego i umiarkowanego na jednoznacznie negatywne. Oczywiście wydarzenia minionej dekady i wzrost agresywności polityki zagranicznej Rosji wpłynęły także na zmianę postrzegania jej przez NATO, co znalazło odzwierciedlenie w koncepcji Sojuszu z 2022 r.

Środowisko bezpieczeństwa w Koncepcji Strategicznej NATO z 2022 r. i przyszłej strategii bezpieczeństwa narodowego RP

Najnowsza i obowiązująca obecnie koncepcja strategiczna NATO przyjęta została w nowych okolicznościach geostrategicznych, znacznie odbiegających od dotychczasowych. Pełnoskalowa wojna Rosji przeciwko Ukrainie, rozpoczęta w 2022 r., spowodowała radykalną zmianę w postrzeganiu przez Sojusz zagrożeń i wyzwań dla bezpieczeństwa i stabilności. Znalazło to wyraz w ocenie środowiska bezpieczeństwa w Koncepcji Strategicznej z 2022 r., przyjętej podczas Szczytu NATO w Madrycie (NATO 2022 *Strategic Concept*). Część zatytułowana „Środowisko strategiczne” (*Strategic environment*) rozpoczyna się od stwierdzenia, że obszar euroatlantycki nie znajduje się już w stanie pokoju⁴¹. Jest to wyraźna różnica w stosunku do

³⁸ *Koncepcja strategiczna...*, op. cit.

³⁹ *Strategia Bezpieczeństwa...*, Warszawa 2014, op. cit.

⁴⁰ *Strategia Bezpieczeństwa...*, Warszawa 2020, op. cit.

⁴¹ Pierwszy raz od końca zimnej wojny NATO-wscy strategowie zakreślili tak pesymistyczną wizję środowiska bezpieczeństwa. To jednoznaczne stwierdzenie pozwala wyciągnąć wniosek, że agresja militarna na państwa członkowskie Sojuszu – w obliczu obecnych uwarunkowań geostrategicznych – nie jest już nieprawdopodobna. Nie traktuje się jej jako nieuniknionej, niemniej tego typu stwierdzenia zdają się mieć na celu głównie uświadomienie sojuszników, że wykluczenie ryzyka konfliktu zbrojnego byłoby nierozsądne i naiwne.

Koncepcji NATO z 2010 r., w której na początku opisu środowiska bezpieczeństwa zaprezentowano tezę: „Obszar euroatlantycki jest spokojny i zagrożenie terytorium NATO atakiem konwencjonalnym jest niewielkie”⁴². Obecne środowisko bezpieczeństwa cechuje strategiczna konkurencja, niestabilność, nawracające kryzysy, a globalne zagrożenia są wzajemnie powiązane.

Nowością (choć nie zaskoczeniem) jest określenie Federacji Rosyjskiej jako najważniejszego i bezpośredniego zagrożenia dla NATO. Aktywności Rosji budzą szczególny niepokój z uwagi na ich wielowymiarowy charakter: agresja konwencjonalna, operacje w cyberprzestrzeni, działania hybrydowe (wspomniane po raz pierwszy wprost w strategii NATO). Zagrożenie ze strony Rosji jest definiowane wielokontekstowo: nie tylko w związku z inwazją na Ukrainę, lecz także ze względu na rozbudowę potencjału jądrowego przez Moskwę, działania destabilizacyjne na Wschodzie i Południu, rozbudowę potencjału militarnego w regionach morskich, a także np. wzmocnienie integracji wojskowej Rosji i Białorusi. To ogromna różnica w porównaniu do koncepcji z 2010 r., w której widać było dążenie Sojuszu do porozumienia z Rosją⁴³. Tak zarysowana percepcja zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej w kluczowym dokumencie sojuszniczym odpowiada postrzeganiu Rosji przez Polskę, co było wyrażone już w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP w 2020 r.

Drugą kluczową modyfikacją względem poprzednich strategii NATO-wskich jest bezpośrednie wzmiankowanie w koncepcji madyryckiej ChRL, której „ambicje i represyjna polityka stanowią wyzwanie dla interesów, bezpieczeństwa i wartości Sojuszu”. Chiny zostały zatem po raz pierwszy bezpośrednio wspomniane w koncepcji strategicznej Sojuszu jako „wyzwanie systemowe”⁴⁴. Świadczy to o strategicznym zainteresowaniu NATO Chinami, które w ostatnich

⁴² *Koncepcja strategiczna...*, op. cit.

⁴³ Więcej o specyfice nowego podejścia do Rosji w NATO w: J. Gotkowska, J. Tarociński, *Co po Madrycie? Szczyt NATO a bezpieczeństwo wschodniej flanki*, „Komentarze OSW”, 5 lipca 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-07-05/co-po-madrycie-szczyt-nato-a-bezpieczenstwo-wschodniej-flanki> (dostęp: 1 marca 2024 r.).

⁴⁴ P. Daehnhardt, *NATO's new Strategic Concept and the EU's Strategic Compass face reality: Euro-Atlantic security and defense in the context of the war in Ukraine*, „Atlantisch Perspectief” 2022, t. 46, nr 4, s. 7.

latach coraz poważniej rywalizują z Zachodem, zwłaszcza zaś ze Stanami Zjednoczonymi, dla których stanowią głównego globalnego konkurenta. W tym kontekście autorzy strategii z 2022 r. za niepokojące (słusznie) uznają także zacieśnianie się partnerstwa rosyjsko-chińskiego.

Nadal najważniejszym asymetrycznym zagrożeniem dla NATO pozostaje terroryzm międzynarodowy, a wyzwaniem asymetrycznymi – konflikty i destabilizacje w Afryce i na Bliskim Wschodzie⁴⁵. Innymi wyzwaniami według obecnej koncepcji są m.in. ataki cybernetyczne, problemy z utrzymaniem reżimów kontroli zbrojeń, rozbrojenia i nieprolifracji, zmiany klimatyczne, zwiększenie inwestowania w nowe technologie przez rywali NATO. Thierry Tardy, podsumowując wizję środowiska bezpieczeństwa w najbliższym okresie, stwierdził, że „wyłania się ponury widok (...), wojna wróciła do Europy i NATO nie może tego ignorować”⁴⁶. Zapisy koncepcji świadczą o tym, że jej autorzy dostrzegają możliwe zagrożenie i konieczność przygotowania do zmierzenia się z nim.

Strategie sojusznicze naturalnie zachowują większy poziom ogólności zapisów i są zasadniczo tworzone rzadziej niż strategie krajowe. Wpływają na to: wielość podmiotów uczestniczących w procesie ich przygotowania, a także konieczność jednomyślnego ich przyjęcia (czyli m.in. zbliżenia percepcji zagrożeń, wyzwań, ryzyk i szans w obszarze wspólnego bezpieczeństwa do takiego stopnia, że treść koncepcji strategicznej odzwierciedla w zadowalającym stopniu interesy wszystkich członków).

Obecność Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim wpływa na kształtowanie jej krajowej strategii bezpieczeństwa narodowego. Przykładowo koncepcje strategiczne NATO mogą dla twórców strategii krajowych państw członkowskich stanowić pewien punkt odniesienia, jeśli chodzi o przygotowywanie aktualizacji dokumentów krajowych. Niemniej należy mieć na uwadze, że strategia RP stanowi dokument nadrzędny wobec koncepcji strategicznej NATO, a jej treść

⁴⁵ Zob. np. J. Gotkowska, J. Tarociński, *op. cit.*

⁴⁶ T. Tardy, *Six takeaways from NATO's new Strategic Concept*, w: T. Tardy (red.), *NATO's New Strategic Concept*, NATO Defense College, Rzym 2022, s. 8.

wynika przede wszystkim z własnej wrażliwości na definiowanie środowiska bezpieczeństwa. Nadrzędność krajowej strategii stanowi wyraz autonomii decyzyjnej Polski, jednak zbadana treść dokumentów i praktyka ich tworzenia skłaniają do wniosku, że często później przyjmowane dokumenty, świadomie lub nie, w pewnym sensie czerpią inspirację z wcześniejszych (narodowe z sojuszniczych i na odwrót).

Na podstawie aktualnej NATO-wskiej koncepcji strategicznej, Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 r., jak również wcześniejszych obowiązujących dokumentów tej rangi na poziomie sojuszniczym i krajowym można zaproponować kilka wniosków określających kierunki, w jakich może podążać ocena środowiska bezpieczeństwa w kolejnej strategii bezpieczeństwa narodowego Polski.

Po pierwsze, w opisie środowiska bezpieczeństwa należy wyeksponować główne zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski w postaci Federacji Rosyjskiej. W kontekście intensyfikacji działań zbrojnych Rosji w Ukrainie (tj. prowadzenie od lutego 2022 r. pełnoskalowej inwazji na Ukrainę, stanowiącej kolejny etap w wojnie *de facto* rozpoczętej w 2014 r.) nie ma wątpliwości, że to z tego kierunku płyną dla Polski główne zagrożenia. To spostrzeżenie, zgodne zresztą z zapisami koncepcji madryckiej, powinno zostać uznane za punkt wyjściowy diagnozy środowiska bezpieczeństwa RP.

Po drugie, zagrożenie ze strony Rosji należy scharakteryzować jako bezpośrednie i wieloobszarowe. W sensie militarnym Polska oraz inne państwa wschodniej flanki, a szerzej cały Sojusz, są obecnie realnie zagrożone rosyjskim atakiem konwencjonalnym. Ta diagnoza powinna zostać wyeksponowana w treści nowej strategii (dla porównania w poprzednich strategiach zagrożenie agresją było oceniane jako znikome, a później mało prawdopodobne; obecnie groźba takiego ataku jest największa na przestrzeni ostatnich ponad 30 lat strategii bezpieczeństwa w Polsce). W tym kontekście warto też nadmienić rosnące ryzyko incydentów naruszenia polskiej przestrzeni powietrznej (które do momentu złożenia niniejszego artykułu do druku wydarzyły się już kilkakrotnie). Są one intencjonalne bądź

nieintencjonalne i wynikają bezpośrednio z wojny toczonej za naszą wschodnią granicą.

Po trzecie, ocena oddziaływania Rosji na Polskę i szerzej Europę powinna uwzględniać szeroki katalog wyzwań, ryzyka i zagrożeń niemilitarnych z różnych obszarów: dyplomatycznego, informacyjnego, gospodarczego, energetycznego itp. Z tego płynie kolejny wniosek – bez wątpienia wyzwania i zagrożenia energetyczne powinny znaleźć się znacznie wyżej w strategicznej hierarchii. Wydarzenia z ostatnich 2 lat wyraźnie pokazują, że uzależnienie od dostaw surowców energetycznych z jednego państwa (*vide* kazus Rosji) prowadzi do naruszenia stabilności miksu energetycznego i bezpieczeństwa energetycznego. Problemy w zakresie dywersyfikacji dostaw są boleśnie odczuwane w naszym regionie, stąd zasadne wydaje się podejmowanie dalszych kroków w celu ich neutralizacji poprzez rozwój m.in. energetycznych projektów w ramach Inicjatywy Trójmorza czy potencjału cywilnego atomu w Polsce. Choć kwestia bezpieczeństwa energetycznego była uwzględniana w ostatnich strategiach bezpieczeństwa RP, to obecnie zasługuje ona na priorytetyzację.

Szczególną uwagę należy również zwrócić na działania Rosji: (dez)informacyjne, operacje służb specjalnych, ataki cybernetyczne i inne. Te kroki są wymierzone przeciwko państwom wspólnoty euroatlantyckiej, ale obserwuje się je też m.in. w Afryce czy na Bliskim Wschodzie, w których Rosja próbuje budować swoje poparcie i dyskredytować Zachód.

Bardziej problematyczne może okazać się zdiagnozowanie roli ChRL w środowisku bezpieczeństwa RP. O ile polscy decydenci dostrzegają wyzwania i ryzyko kreowane przez to państwo, o tyle wykazują gotowość i chęć podtrzymania z nim pragmatycznej współpracy, zwłaszcza w obszarze gospodarczym. Trudno zatem prognozować, w jakim kierunku podąży ocena wpływu ChRL na bezpieczeństwo RP w kolejnej strategii. Niemniej można z wysokim prawdopodobieństwem spodziewać się odniesienia się wprost do Chin (skoro tak uczyniono w madryckiej koncepcji NATO w 2022 r., a także lańcuchowo w polskiej strategii z 2020 r.), co byłoby ze wszech miar

słuszne. Mając bowiem na uwadze zarówno podejście USA (bardziej asertywne), jak i unijne (asertywne, choć pragmatyczne), warto byłoby przedstawić swoją koncepcję relacji z ChRL. Jednocześnie nie można wykluczyć przekształcenia się roli Chin w środowisku bezpieczeństwa Polski, zwłaszcza w przypadku pogłębienia współpracy (szczególnie wojskowej) Pekinu i Moskwy zarówno w wymiarze bilateralnym, jak i multilateralnym np. w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy. Wraz z narastającym amerykańsko-chińskim antagonizmem można też przewidywać zwiększoną presję ze strony Stanów Zjednoczonych na europejskich sojuszników, w tym Polskę, jeśli chodzi o obieranie bardziej asertywnego i twardego kursu politycznego wobec Pekinu.

Biorąc pod uwagę kontekst międzynarodowy, warto podkreślić, że dużym wyzwaniem będzie skuteczne zabieganie o podtrzymanie jedności w ramach UE, w której ryzyko dezintegracji wzrasta. Wewnętrzne podziały w Unii mogą dotyczyć m.in. polityki rozszerzenia, rewizji postanowień traktatowych czy migracji.

Samo zjawisko migracji, szczególnie niekontrolowanej i masowej, które należy traktować jako duże wyzwanie i pośrednie zagrożenie, ma wielowymiarowe podłoże. Z jednej strony należy w dalszym ciągu zwracać uwagę na problem migracji z kierunku Globalnego Południa, napędzany kryzysami (w tym prowokowanym przez Rosję kryzysem żywnościowym i energetycznym), wojnami i zmianami klimatu. Z drugiej strony od 2021 r. mamy do czynienia ze sztucznie kreowanym kryzysem, a migranci są sprowadzani i wykorzystywani jako instrument nacisku politycznego na państwa europejskie.

W kolejnej strategii bezpieczeństwa, w podobnym tonie jak dotychczas, zostaną zapewne ujęte następujące wyzwania i ryzyko dla bezpieczeństwa: terroryzm międzynarodowy, przestępczość zorganizowana, kontrola zbrojeń, proliferacja BMR. Te problemy, choć globalnie (i dla NATO) istotne, dotyczą Polski w mniejszym stopniu niż wielu innych członków Sojuszu. Wyjątek stanowi problem BMR – przykładowo rozmieszczenie taktycznej broni jądrowej na terytorium Białorusi bezpośrednio oddziałuje na bezpieczeństwo

RP. Ten wątek zasługuje w strategii bezpieczeństwa narodowego na stosowne poruszenie, szczególnie że odpowiedź NATO na rosyjskie zapowiedzi przemieszczenia broni jądrowej na Białoruś była nieadekwatna.

Jednocześnie należy określić status Białorusi, która pod dalszymi wpływami Rosji stanowi jednoznaczne zagrożenie. Tę tezę potwierdzają wcześniej wymienione działania związane z zaangażowaniem w kryzys migracyjny na granicy z Polską czy wsparcie Białorusi dla Rosji podczas konfliktu z Ukrainą.

W następnej strategii na większą uwagę niż dotychczas (również w porównaniu do koncepcji sojuszniczych) zasługują zmiany klimatyczne, które coraz bardziej kompleksowo wpływają na środowisko bezpieczeństwa RP. Kreują one wachlarz wyzwań, z którymi Polska musi się zmierzyć. Wiążą się one m.in. ze sprawiedliwą transformacją energetyczną (w tym odpowiednim wydatkowaniem środków publicznych na inwestycje w zielone technologie), a także z należytą ochroną zasobów przyrodniczych.

Wśród wyzwań wewnętrznych, które obecnie coraz częściej ujawniają się w środowisku bezpieczeństwa RP, należy nadmienić regres demograficzny (spadek przyrostu naturalnego) i zwiększające się rozwarstwienie społeczne za sprawą wzrostu nierówności dochodowych, co może powodować wysokie niezadowolenie społeczne. Potencjał tych problemów należy zauważyć także w strategii bezpieczeństwa.

W kolejnej strategii powinny znaleźć się szanse dla Polski kreowane przez rozwój środowiska bezpieczeństwa. Warto tu wymienić rosnącą rolę międzynarodową RP, skutkującą wzmacnianiem dotychczasowych strategicznych partnerstw (np. ze Stanami Zjednoczonymi) i powstaniem nowych (np. z krajami azjatyckimi). W tej drugiej kategorii można wymienić Koreę Południową, która wpływa na środowisko bezpieczeństwa RP korzystnie, odkąd stała się ważnym partnerem w zakresie współpracy przemysłów obronnych. Wspomnienie tego kraju, a także Japonii, z którą Polska równie sukcesywnie rozwija współpracę, świadczyłoby o szerokim spojrzeniu na globalne bezpieczeństwo, budowałoby wiarygodność wobec tych

krajów i korespondowałoby z partnerstwami nawiązanymi z Japonią i Koreą przez NATO⁴⁷.

Twórcy kolejnej strategii powinni także mieć na względzie, do tychczas często pomijane, ryzyko dla środowiska bezpieczeństwa RP w postaci możliwego ograniczenia zaangażowania wojskowego USA w Europie. Choć taki scenariusz jest wielce niepożądany z punktu widzenia interesów Polski, nie można go wykluczyć, natomiast według autorów pozostaje on mało prawdopodobny. Redukcja roli Waszyngtonu jako gwaranta bezpieczeństwa euroatlantyckiego mogłaby być spowodowana w najbliższych miesiącach i latach zasadniczo dwoma czynnikami. Po pierwsze, czynnikiem wewnętrznym, czyli decyzją polityczną np. administracji nowego prezydenta (*vide* zbliżające się wybory prezydenckie w 2024 r. i zapowiedzi republikańskiego kandydata Donalda Trumpa dotyczące ewentualnego zmniejszenia amerykańskiego zaangażowania w Europie⁴⁸), po drugie, zewnętrznym, tj. przeniesieniem ciężkości zaangażowania wojskowego (pod względem m.in. liczby sprzętu, żołnierzy czy przeznaczanych środków finansowych) w inne regiony świata niż Europa, np. Indo-Pacyfik (*vide* pogłębiająca się rywalizacja Ameryki i Chin, rozwijana sieć amerykańskich partnerstw z krajami Azji Południowo-Wschodniej) czy Bliski Wschód (*vide* gwałtowna eskalacja konfliktu izraelsko-palestyńskiego, obserwowana od października ubiegłego roku). Zidentyfikowanie tego typu ryzyka powinno znaleźć się w treści nowej strategii bezpieczeństwa narodowego i spowodować zarazem powzięcie

⁴⁷ Por. np. P. Miedziński, *NATO i Japonia na nowej ścieżce współpracy na szczycie NATO w Wilnie*, strona internetowa Defence24, 9 lipca 2023 r., <https://defence24.pl/geopolityka/nato-i-japonia-na-nowej-sciezce-wspolpracy-na-szczycie-nato-w-wilnie> (dostęp: 28 grudnia 2023 r.); N. Matiaszczyk, *NATO w Azji: nowe wymiary partnerstwa między Sojuszem Północnoatlantyckim a Koreą Południową i Japonią oraz wyzwania związane z Chinami*, Instytut Nowej Europy, 18 lipca 2023 r., <https://ine.org.pl/nato-w-azji-nowe-wymiary-partnerstwa-miedzy-sojuszem-polnocnoatlantyckim-a-korea-poludniowa-i-japonia-oraz-wyzwania-zwiazane-z-chinami-2/> (dostęp: 28 grudnia 2023 r.).

⁴⁸ Należy mieć jednak na uwadze, że za prezydentury Donalda Trumpa współpraca wojskowa USA z Polską rozwijała się bardzo dobrze. Obecna narracja Trumpa stwarza obawy, jakoby mogło dojść do zmniejszenia amerykańskiego zaangażowania na rzecz obrony Europy. Jednakże w opinii autorów ta retoryka może mieć na celu jedynie zmobilizowanie członków NATO do wywiązywania się ze zobowiązań sojuszniczych dotyczących zwiększenia wydatków na obronność.

przez polskie władze odpowiednich działań na rzecz minimalizacji negatywnych skutków zaistnienia opisanego wyżej scenariusza.

Przedstawiony katalog prezentuje tezy subiektywnie wybrane przez autorów. Należy podkreślić, że nie jest on zamknięty i pozostaje podatny na dynamikę zmian geostrategicznych.

Podsumowanie. Wnioski dla polityki, strategii i systemu bezpieczeństwa narodowego

Ocena środowiska bezpieczeństwa stanowi bardzo ważny element zarówno koncepcji sojuszniczych NATO, jak i strategii bezpieczeństwa narodowego RP. Pozwala bowiem nakreślić sytuację bezpieczeństwa w odniesieniu do czynników wewnętrznych i zewnętrznych, lokalnych, regionalnych i globalnych, a przeprowadzona trafnie umożliwia odpowiednie określenie środków i sposobów ich realizacji. Stanowi ona zatem punkt wyjściowy do operacjonalizacji założeń wskazanych w strategii.

Opierając się na kwestiach przeanalizowanych w niniejszym artykule, należy podkreślić wysoką zbieżność ocen środowiska bezpieczeństwa w koncepcjach strategicznych NATO i strategiach polskich. Przeprowadzone badanie pozwoliło potwierdzić zasadność przyjętej tezy o podobnej percepcji głównych wyzwań, ryzyk, szans i zagrożeń dla bezpieczeństwa, przy czym dostrzec można pewne różnice wynikające ze specyfik podmiotów definiujących środowisko bezpieczeństwa. Największą dostrzegalną rozbieżnością w analizowanych dokumentach było postrzeganie Federacji Rosyjskiej. W polskich strategiach podejście do Moskwy szybciej ewoluowało od partnerskiego, przez zachowawcze, do stwierdzającego zagrożenie. Przy tym percepcja Rosji na poziomie NATO zbliżyła się do polskiej, co znalazło wyraz w koncepcji strategicznej z 2022 r. Wykazana zbieżność w przeanalizowanych dokumentach z ostatnich ponad dwóch dekad stanowi pozytywny przykład zasadniczej tożsamości podejścia do bezpieczeństwa wśród członków Sojuszu, a także uwzględniania polskiej perspektywy w dokumentach sojuszniczych.

Mając na uwadze obecny kryzys bezpieczeństwa, związany w Europie z agresją Rosji na Ukrainę, a w innych regionach świata np. z eskalacją konfliktu izraelsko-palestyńskiego czy coraz bardziej asertywną polityką ChRL wobec Tajwanu, wskazane jest, by jedność i solidarność sojuszniczą podkreślać i wzmacniać, co można czynić także poprzez maksymalne dopasowanie treści zapisów strategicznych na poziomie NATO i krajowym.

Polska bez wątpienia pełni coraz ważniejszą funkcję w NATO, dlatego w kolejnych strategiach bezpieczeństwa, w częściach poświęconych diagnozie środowiska bezpieczeństwa, powinna w większym stopniu odnosić się do wyzwań i zagrożeń o charakterze pozaregionalnym. Dzięki temu postawi się w roli kluczowego gracza w Sojuszu, potrafiącego myśleć globalnie. Wskazana jest zatem większa kompleksowość tych ujęć. Jednocześnie należy w dalszym ciągu skutecznie promować kwestie o znaczeniu regionalnym i lokalnym w myśl realizacji interesu narodowego. Również z intencją wzmacniania dobrego PR w Sojuszu, warto w kolejnych ocenach środowiska bezpieczeństwa eksponować i przedstawiać niektóre problemy w kontekście ich roli dla całego Sojuszu i bezpieczeństwa międzynarodowego, a nie tylko europejskiego. Dotyczy to takich kwestii jak zagrożenie agresją rosyjską, hybrydowe działania Rosji, w tym jej operacje dezinformacyjne, niestabilność systemów energetycznych w Europie Środkowej itp. To założenie pozostaje w sensie praktycznym kluczowe, ponieważ bez utrzymania przez NATO strategicznego zaangażowania w naszym regionie trudno będzie wzmocnić potencjał odstraszenia Rosji na tyle, by realnie zminimalizować ryzyko wystąpienia inwazji na państwa członkowskie NATO.

Obserwacje dynamiki zmian w sytuacji geostrategicznej w Europie i na świecie skłaniają do postulowania o częstszą aktualizację strategii bezpieczeństwa narodowego RP. Utrzymywanie ich aktualności bez systematycznej korekty oceny środowiska bezpieczeństwa jest trudne do zrealizowania, nawet mając na uwadze długofalowy, a nie doraźny, charakter dokumentu.

Bibliografia

References list

Piśmiennictwo

Literature

- Daehnhardt P., *NATO's new Strategic Concept and the EU's Strategic Compass face reality: Euro-Atlantic security and defense in the context of the war in Ukraine*, "Atlantisch Perspectief" 2022, t. 46, nr 4.
- Davis Ch.R., *NATO's Next Strategic Concept: How the Alliance's New Strategy will Reshape Global Security*, "Strategic Studies Quarterly" 2010, t. 4, nr 4.
- Gotkowska J., Tarociński J., *Co po Madrycie? Szczyt NATO a bezpieczeństwo wschodniej flanki*, „Komentarze OSW”, 5 lipca 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-07-05/co-po-madrycie-szczyt-nato-a-bezpieczenstwo-wschodniej-flanki> (dostęp: 1 marca 2024 r.).
- Komorowski K., *Kłopoty z najnowszą strategią bezpieczeństwa RP*, „Przegląd Nauk o Obronności” 2016, t. 1.
- Koncepcja strategiczna obrony i bezpieczeństwa członków Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego*, Warszawa 2010, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/koncepcja_strategiczna_nato_tlumaczenie.pdf (dostęp: 1 marca 2024 r.).
- Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe” II–2011, nr 18, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego.
- Koziej S., Brzozowski A., *Strategie bezpieczeństwa narodowego RP 1990–2014. Refleksja na ćwierćwiecze*, w: Kupiecki R. (red.), *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP. Pierwsze 25 lat*, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.
- Kupiecki R., *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2014 jako instrument polityki państwa. Uwarunkowania zewnętrzne i aspekty procesowe*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2015, nr 33, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego.

- Kupiecki R., *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2016.
- Larsen J.A., *Is the 2010 Strategic Concept still fit for purpose?*, 1 maja 2016 r., <https://www.jstor.org/stable/resrep10273?seq=2> (dostęp: 17 lutego 2024 r.).
- Matiaszczyk N., *NATO w Azji: nowe wymiary partnerstwa między Sojuszem Północnoatlantyckim a Koreą Południową i Japonią oraz wyzwania związane z Chinami*, Instytut Nowej Europy, 18 lipca 2023 r., <https://ine.org.pl/nato-w-azji-nowe-wymiary-partnerstwa-miedzy-sojuszem-polnocnoatlantyckim-a-korea-poludniowa-i-japonia-oraz-wyzwania-zwiazane-z-chinami-2/> (dostęp: 28 grudnia 2023 r.).
- Miedziński P., *NATO i Japonia na nowej ścieżce współpracy na szczycie NATO w Wilnie*, strona internetowa Defence24, 9 lipca 2023 r., <https://defence24.pl/geopolityka/nato-i-japonia-na-nowej-sciezce-wspolpracy-na-szczycie-nato-w-wilnie> (dostęp: 1 marca 2024 r.).
- NATO 2022 Strategic Concept*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (dostęp: 1 marca 2024 r.).
- Nawrotkiewicz J., *How the New Polish Foreign Minister Sikorski Sees China*, China Observers in Central and Eastern Europe, 12 grudnia 2023 r., <https://chinaobservers.eu/how-the-new-polish-foreign-minister-sikorski-sees-china/> (dostęp: 27 grudnia 2023 r.).
- Pawłowski J., Zdrodowski B., Kuliczkowski M. (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.
- Polak A., Joniak J., *Sztuka Wojenna*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2014.
- Tardy T., *Six takeaways from NATO's new Strategic Concept*, w: Tardy T. (red.), *NATO's New Strategic Concept*, NATO Defense College, Rzym 2022.
- Zarychta S., *Doktryny i strategie NATO 1949-2013*, Bellona, Warszawa 2014.
- Zdrodowski B. (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, wydanie szóste, Warszawa 2008.

Źródła

Sources

Strategia Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2000.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2003.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2007, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/SBN_RP.pdf (dostęp: 1 marca 2024 r.).

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2014, <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf> (dostęp: 1 marca 2024 r.).

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2020, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf (dostęp: 1 marca 2024 r.).

The Alliance's Strategic Concept, Rada Północnoatlantycka, Waszyngton 1999.

Copyright (c) 2024 Stanisław Waszczykowski, Kamil Opara, Karolina Hermann

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share-Alike 4.0 International License.

Edyta Maria Pytel¹

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej, Kraków, Polska

BEZPIECZEŃSTWO SOCJALNE OBYWATELI UNII EUROPEJSKIEJ W ASPEKcie EUROPEJSKIEGO FILARU PRAW SOCJALNYCH

SOCIAL SECURITY OF EUROPEAN UNION CITIZENS IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN PILLAR OF SOCIAL RIGHTS

Abstrakt: Przyjęcie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych stanowi wyraz dbałości Unii Europejskiej o bezpieczeństwo socjalne, a więc podstawowe aspekty życia obywateli. Niniejszy artykuł ma na celu analizę i deskrypcję kwestii ochrony bezpieczeństwa socjalnego obywateli UE w kontekście Europejskiego Filaru Praw Socjalnych. Tekst ukazuje postawę UE wobec bezpieczeństwa socjalnego, zawiera opis zasad i założeń wynikających z Europejskiego Filaru Praw Socjalnych oraz ich implikacje dla bezpieczeństwa socjalnego obywateli krajów członkowskich UE, ze szczególnym uwzględnieniem Polski. W artykule wyeksplikowany został również wpływ pozytywów Europejskiego Filaru Praw Socjalnych na bezpieczeństwo narodowe.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo socjalne, prawa socjalne, ochrona socjalna, UE

Abstract: The establishment of the European Pillar of Social Rights is an expression of the European Union's (EU) concern for social security, which is a fundamental aspect of citizens' lives. This article aims to analyse and describe the issue of social security protection of EU citizens in the

¹ <https://orcid.org/0009-0001-3709-3082>, pytel.edyta@doktorant.uken.krakow.pl

context of the European Pillar of Social Rights. The article shows the EU's attitude towards social security, describes the principles and assumptions resulting from the European Pillar of Social Rights, and their implications for the social security of citizens of EU member states, with particular emphasis on Poland. The article also explains the impact of the positive aspects of the European Pillar of Social Rights on national security.

Keywords: social security, social rights, social protection, EU

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo człowieka ma wymiar wieloaspektowy, gdyż jego przejawy są dostrzegane w każdej płaszczyźnie życia. Wskazana wieloaspektowość tego pojęcia związana jest z licznymi potrzebami w zakresie bezpieczeństwa. W obszernym katalogu wskazanych potrzeb uwypuklenia wymagają te o charakterze fundamentalnym, dotyczące podstaw funkcjonowania człowieka. Zapewnienie godnych warunków bytu i niezbędnego minimum egzystencji, a zatem ochrona bezpieczeństwa socjalnego obywateli, winny stanowić priorytet dla państwa jako podmiotu zobligowanego do zaspokojenia potrzeb narodu. Bezpieczeństwo socjalne jest bowiem ważnym elementem w procesie budowania i utrzymywania bezpieczeństwa narodowego. Nie ulega wątpliwości, iż stan rzeczywistości społecznej, w którym to obywatele mają dostęp do elementarnych dóbr m.in. w postaci wyżywienia, mieszkania, opieki zdrowotnej i edukacji w zakresie co najmniej podstawowym, wiąże się z pozytywami dla narodu, co przejawia się większą stabilnością i spójnością społeczną. Łączy się to z truizmem, iż zapewnianie bezpieczeństwa socjalnego łagodzi nierówności społeczne, podnosi jakość życia obywateli, wpływa na ich zadowolenie i powoduje aprobatywną postawę wobec działalności państwa, co z kolei przyczynia się do wspierania i rozwoju państwa przez obywateli oraz do przeciwdziałania potencjalnym konfliktom wewnętrznym.

Bezpieczeństwo *sensu largo* – jak również bezpieczeństwo dotyczące konkretnego aspektu życia jednostkowego czy zbiorowego – w tym

bezpieczeństwo socjalne, jest doniosłą wartością, która winna podlegać ochronie zarówno ze strony państwa, jak i zrzeszeń międzynarodowych. Stanowi ono bowiem swoisty klucz do harmonii, otwiera perspektywy do rozwoju i satysfakcjonującego życia. Prymat bezpieczeństwa socjalnego jest akcentowany przez Unię Europejską (UE), a zatem wspólnotę, której rola polega na dbaniu o wspólne interesy jej państw członkowskich. Promowanie i ochrona bezpieczeństwa socjalnego z ramienia UE zostały uzewnętrznione m. in. poprzez ustanowienie w 2017 r. instrumentu zwanego Europejskim Filerem Praw Socjalnych.

Celem niniejszego artykułu jest analiza i deskrypcja kwestii ochrony bezpieczeństwa socjalnego obywateli krajów członkowskich UE zaimplementowana w postaci Europejskiego Filaru Praw Socjalnych. Poruszony zostanie zatem problem postawy UE wobec praw socjalnych, których przestrzeganie gwarantuje zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego. Wyartykułowane zostaną podstawowe założenia i zasady wyznaczające kierunki działań państw członkowskich UE w kontekście ochrony bezpieczeństwa socjalnego obywateli, a także kwestia implikacji Europejskiego Filaru Praw Socjalnych dla Polski.

Odnosząc się do metodologii badań, należy wskazać, iż w niniejszym artykule bazowano na strategii jakościowo-teoretycznej i zastosowano metody badania dokumentów oraz ogólnologiczne². Interpretacji poddano treść dokumentów związanych z przyjęciem Europejskiego Filaru Praw Socjalnych, przy użyciu stosownych publikacji naukowych jako kontekstu i punktu odniesienia. Zastosowana metoda pozwoliła na lepsze zrozumienie zawartości badanych dokumentów, spojrzenie na problem z różnych perspektyw, identyfikację ukrytych znaczeń i wysnucie głębszych konkluzji. Literatura stanowiła narzędzie wspomagające w analizie treści stosownych dokumentów, służyła kontekstualizacji, ocenie i interpretacji badanych źródeł. W toku badań wykorzystano również analizę tematyczną, która polegała na identyfikowaniu i wyodrębnieniu kluczowych tematów i motywów treści oraz określeniu ich znaczenia i związku ze zgłębianym zagadnieniem.

² J. Gierszewski, A. Pieczywok, *Metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2020, s. 153-154.

Unia Europejska jako gwarant bezpieczeństwa socjalnego

Unia Europejska stanowi ponadnarodowy twór instytucjonalno-prawny, jednoczący państwa członkowskie, które wspólnie dążą do osiągnięcia pożądanego stanu gospodarczego, społecznego i politycznego w świetle wizji „nowej Europy”³. Funkcjonuje ona od 1 listopada 1993 r. wskutek wejścia w życie Traktatu o Unii Europejskiej⁴, podpisanego w Maastricht 7 lutego 1992 r.⁵ Misję tego związku poszczególnych narodów Europy można wywieść już z preambuły wymienionego wyżej aktu. Introdukcja Traktatu o Unii Europejskiej określa kierunki rozwoju UE obejmujące m.in. postęp gospodarczy i społeczny swych narodów, umocnienie demokratycznego charakteru i skuteczności działalności instytucji, a także – istotne dla kwestii szeroko pojmowanego bezpieczeństwa – ustanowienie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, jak również zdecydowane wspieranie pokoju, bezpieczeństwa oraz postępu w Europie i na świecie⁶.

W kompetencji UE leży realizacja wspólnych celów państw ją tworzących. Trzon dla bytu i działalności wskazanej wspólnoty stanowi

³ J. Kowalczyk, Z. Ślusarczyk, *Unia Europejska: Proces integracji europejskiej i zarys problematyki instytucjonalno-prawnej*, Polskie Wydawnictwo Prawnicze Juris, Poznań 2006, s. 11.

⁴ *Traktat o Unii Europejskiej* (Dz. Urz. UE C 191 z 29 lipca 1992 r.).

⁵ Powstanie UE było wynikiem wieloletnich wysiłków, ukierunkowanych na wzmocnienie jedności między państwami europejskimi, obejmujących różnorodne formy i mechanizmy współdziałania. Korzenie UE sięgają okresu powojennego, kiedy to wykonano ważny krok w kierunku integracji europejskiej tj. utworzono w 1952 roku Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (EWWiS). Kolejnym etapem w procesie jednoczenia poszczególnych państw europejskich było powstanie w 1958 roku Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (zwanej później Wspólnotą Europejską) oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOM). Wraz z powstaniem UE wymienione trzy wspólnoty stały się jednym z trzech jej filarów. Kolejno w 2002 r. przestała istnieć EWWiS, z uwagi na wygaśnięcie Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali, a kompetencje tej formacji przejęła Wspólnota Europejska. Wraz z wejściem w życie w 2009 r. Traktatu z Lizbony zmieniającego Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, zniesiony został system filarowy UE oraz zlikwidowano Wspólnotę Europejską, której następcą stała się obecna UE. EURATOM funkcjonuje nadal jako wydzielony od UE byt, zachowujący odrębną osobowość prawną. K. Woch, *Historia integracji europejskiej*, w: E. Krzysztofik (red.), *Wstęp do źródeł prawa Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2023, s. 12–21.

⁶ *Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)* (Dz. Urz. UE C 202 z 7 czerwca 2016 r.), preambuła.

zbiór takich wartości, jak godność ludzka, wolność, demokracja, równość oraz poszanowanie praw człowieka⁷. Bazując na wymienionych zasadach, w szczególności przyrodzonej i niezbywalnej godności ludzkiej oraz respektowaniu praw człowieka, UE stoi na straży bezpieczeństwa socjalnego obywateli państw członkowskich. Termin „bezpieczeństwo socjalne” jest bowiem nieodłącznie związany z pojęciem godności ludzkiej. Rzeczoną wartość można określić mianem źródła gwarancji bezpieczeństwa socjalnego. Łączy się to z prawdą, iż w godności istoty ludzkiej zakotwiczone są prawa człowieka, a poszanowanie wskazanych praw umożliwia prawidłowy rozwój jednostkowy, społeczny i gospodarczy, zapewniając tym samym pokój i ład wewnątrzpaństwowy, a także międzynarodowy⁸. Bezpieczeństwem socjalnym z kolei można określić stan, w którym chronione są prawa socjalne, jako że nie sposób utożsamiać stabilności, spokoju i porządku – a zatem odczuć właściwych dla stanu bezpieczeństwa – z brakiem honorowania praw człowieka.

Bezpieczeństwo socjalne stanowi kategorię bezpieczeństwa wyróżnioną ze względu na przedmiot, którym to jest sfera socjalna, dotycząca zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych człowieka. Jest komponentem bezpieczeństwa społecznego i obejmuje ochronę minimalnych standardów socjalnych⁹. Rieczony rodzaj bezpieczeństwa dotyczy stwarzania i podtrzymywania warunków życia, które powinny odpowiadać godności człowieka. Bezpieczeństwo socjalne wiąże się ściśle z prawami socjalnymi. Ich poszanowanie stanowi niezbędny czynnik ochronny dla bytu jednostki. Wskazana grupa praw przynależy do drugiej generacji praw człowieka, do których urzeczywistnienia zobligowane jest państwo¹⁰. UE podkreśla istotę praw socjalnych i poświadcza poszanowanie kardynalnych praw socjalnych określonych w Europejskiej Karcie Społecznej, podpisanej

⁷ *ibidem*, art. 2.

⁸ F.J. Mazurek, *Godność człowieka a prawa człowieka*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1980, nr 8, s. 24-25.

⁹ M. Leszczyński, A. Szydlik-Leszczyńska, *Bezpieczeństwo społeczne w wymiarze lokalnym*, „Res Polticae” 2022, nr 14, s. 102.

¹⁰ P. Kowalski, „Nowe prawa człowieka”. *Perspektywy i zagrożenia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1988, nr 2, s. 59.

w Turynie 18 października 1961 r., oraz we Wspólnotowej Karcie Socjalnych Praw Podstawowych Pracowników z 1989 r.¹¹. Podejmuje też na różnych poziomach działania zmierzające do wzrostu jakości życia i poprawy dobrobytu w wymiarze jednostkowym i społeczeństwa jako całości, co uzewnętrznia się w postaci stosownych dyrektyw, zaleceń czy programów. Jako realizator kolektywnych zamierzeń państw członkowskich, w imię wspólnego dobra, podejmuje kwestię bezpieczeństwa socjalnego, ustanawia ramy odniesienia dla polityk społecznych państw członkowskich w zakresie standardów socjalnych, lepszych warunków życia i pracy. Zostało to odzwierciedlone poprzez ustanowienie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych.

Europejski Filar Praw Socjalnych jako instrument ochronny bezpieczeństwa socjalnego

Europejski Filar Praw Socjalnych stanowi zbiór zasad i założeń odnoszących się do płaszczyzny socjalnej. Ten szczególny instrument został proklamowany wspólnie przez Parlament Europejski, Radę Unii Europejskiej i Komisję Europejską 17 listopada 2017 r. w Göteborgu¹². Motywem ustanowienia Europejskiego Filaru Praw Socjalnych była wola skutecznego działań zorientowanych na kreowanie atrakcyjnej, wysoko konkurencyjnej społecznej gospodarki rynkowej, gwarantującej postęp społeczny¹³. Potrzeba optymalizacji warunków gospodarczych i społecznych w UE wynika z wciąż aktualnych, negatywnych implikacji kryzysu finansowego i gospodarczego pierwszej dekady XXI w., jak również z ciągłych, dynamicznych zmian zachodzących w rzeczywistości społecznej¹⁴. Przywołany kryzys finansowo-gospodarczy doprowadził do konsekwencji: zahamował pozytywne

¹¹ *Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)*, op. cit.

¹² *Europejski filar praw socjalnych*, <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/glossary/european-pillar-of-social-rights.html> (dostęp: 7 listopada 2023 r.).

¹³ *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Ustanowienie Europejskiego filaru praw socjalnych* (COM [2017] 250 final), s. 4.

¹⁴ *ibidem*, s. 4.

rezultaty Strategii lizbońskiej na terytorium UE i znacznie pogłębił problemy bezrobocia, ubóstwa i zagrożenia wykluczeniem społecznym¹⁵. Zachwiane zostało wówczas bezpieczeństwo socjalne obywateli państw członkowskich UE. Również bezustanne przeobrażenia, które następują w przestrzeni społecznej, oprócz szans niosą za sobą wiele nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa socjalnego jednostek. Toteż konieczne jest zarówno przyjmowanie i wdrażanie rozwiązań pozwalających na skuteczną walkę z istniejącymi już problemami, destabilizującymi poczucie bezpieczeństwa socjalnego, jak i wypracowanie zdolności adaptacji do zmiennych warunków społecznych i gospodarczych, co umożliwi skuteczne reagowanie na nieznane dotąd zagrożenia dla bezpieczeństwa socjalnego. W kręgu rozwiązań figuruje Europejski Filar Praw Socjalnych, obejmujący szereg istotnych założeń optymalizujących kwestię bezpieczeństwa socjalnego.

Przyjęcie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych należy uznać za świadectwo dbałości o potrzeby socjalne obywateli państw członkowskich UE oraz wyraz wsparcia obywateli w egzekwowaniu elementarnych praw o charakterze socjalnym. Akcentacja rangi praw socjalnych i bezwzględnej potrzeby ich protekcji sprzyja kreowaniu i utrzymywaniu bezpiecznych warunków socjalnych na terytorium UE. Europejski Filar Praw Socjalnych w istotny sposób wpływa na bezpieczeństwo socjalne obywateli państw członkowskich UE – stanowi ich tarczę ochronną. Splot konstytutywnych zasad, zawartych w wymienionym instrumencie, ukierunkowany jest na poprawę jakości życia i pracy oraz zapewnienie poczucia stabilności i bezpieczeństwa w podstawowych aspektach bytowania.

W Europejskim Filarze Praw Socjalnych zostały wyartykułowane podstawowe prawa socjalne, usystematyzowane według trzech kategorii: równe szanse i dostęp do zatrudnienia, uczciwe warunki pracy oraz ochrona socjalna i integracja społeczna. Zestawienie i deskrypcję praw socjalnych zawiera tabela nr 1.

¹⁵ M. Sulmicka, *Strategia „Europa 2020” – postlizbońska polityka rozwoju Unii Europejskiej*, „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2011, nr 85, s. 172.

Tab. 1. Prawa socjalne ustanowione Europejskim Filarem Praw Socjalnych.

Kategoria	Podkategoria	Deskrypcja
Równe szanse i dostęp do zatrudnienia	Kształcenie, szkolenie i uczenie się przez całe życie	• Uprawnienie do edukacji włączającej, szkoleń i uczenia się przez całe życie. Kształtuje to zdolność adaptacji do zmiennych warunków panujących na rynku pracy i otwiera perspektywy do aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym
	Równouprawnienie płci	• Obowiązek równego traktowania i stwarzania jednakowych szans dla kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach życia • Prawo kobiet i mężczyzn do równego wynagradzania za pracę o równoważnej wartości
	Równość szans	• Prawo każdego człowieka do równego traktowania i równych szans w kwestiach zatrudnienia, ochrony socjalnej, edukacji i dostępu do dóbr i usług oferowanych dla społeczeństwa • Niedopuszczalność różnicowania szans osób ze względu na ich płeć, rasę, pochodzenie etniczne, religię, światopogląd, niepełnosprawność, wiek czy orientację seksualną
	Aktywne wsparcie na rzecz zatrudnienia	• Uprawnienie każdej osoby do wszechstronnego, terminowego, zindywidualizowanego wsparcia mającego na celu poprawę perspektyw zawodowych, w szczególności prawo młodych ludzi do kontynuowania nauki, przyzuczenia do zawodu, stażu lub dobrej oferty zatrudnienia w ciągu 4 miesięcy od uzyskania statusu bezrobotnego lub ukończenia edukacji
Uczciwe warunki pracy		Sprawiedliwość i równe traktowanie w odniesieniu do warunków pracy bez względu na rodzaj i czas trwania stosunku pracy Postulowanie wdrażania otwartych form zatrudnienia Zapewnienie pracodawcom elastyczności ułatwiającej adaptację do zmiennych warunków w sferze gospodarczej Ukierunkowanie na innowacyjne formy zatrudnienia zwiększające jakość warunków pracy Szerzenie idei przedsiębiorczości i samozatrudnienia Ułatwianie mobilności zawodowej Przeciwdziałanie powstawaniu niepełnych warunków pracy

Kategoria	Podkategoria	Deskrypcja
Uczciwe warunki pracy – cd.	Wynagrodzenia	• Sprawiedliwe wynagrodzenie pozwalające na funkcjonowanie na przyzwoitym poziomie • Adekwatne w stosunku do krajowych uwarunkowań społeczno-gospodarczych płace minimalne i przeciwdziałanie ubóstwu pracowników • Transparentny, odpowiadający praktyce krajowej sposób ustalania wynagrodzeń i respektowanie autonomii partnerów społecznych
	Informacje o warunkach zatrudnienia i ochrona w przypadku zwolnień	• Prawo pracownika do otrzymania pisemnej informacji o prawach i obowiązках wynikających ze stosunku pracy, w tym w trakcie okresu próbnego • Uprawnienie pracownika do uzyskania z odpowiednim wyprzedzeniem informacji o przyczynach zwolnienia z pracy, do rozsądnego okresu wypowiedzenia oraz do dochodzenia roszczeń w razie nieuzasadnionego zwolnienia z pracy • Prawo pracownika do skutecznego i bezstronnego rozstrzygania sporów związanych z kwestią zatrudnienia
	Dialog społeczny i zaangażowanie pracowników	• Prowadzenie zgodnych z krajowymi praktykami konsultacji z partnerami społecznymi przy projektowaniu i realizacji polityk gospodarczych, społecznych oraz polityk zatrudnienia • Motywowanie partnerów społecznych do negocjowania i zawierania układów zbiorowych w sprawach, które ich dotyczą, uwzględniając ich autonomię i prawa do podejmowania działań zbiorowych • Prawo pracowników lub ich przedstawicieli do otrzymywania informacji i wyrażania swojej opinii w odpowiednim czasie w sprawach ich dotyczących (m.in. w sprawach transferów, restrukturyzacji oraz łączenia przedsiębiorstw, a także zwolnień grupowych) • Motywowanie do wspierania zwiększonej zdolności partnerów społecznych do propagowania dialogu społecznego
	Równowaga między życiem zawodowym a prywatnym	• Szerzenie idei <i>work-life balance</i>, prawo rodziców i opiekunów do stosownych urlopów, elastycznej organizacji pracy i dostępu do usług w zakresie opieki • Równość kobiet i mężczyzn w dostępie do specjalnych urlopów związanych z opieką i racjonalne zachęcanie do korzystania z nich

Kategoria	Podkategoria	Deskrypcja
Uczciwe warunki pracy – cd.	Zdrowe, bezpieczne i dobrze dostosowane środowisko pracy oraz ochrona danych	• Prawo pracowników do wysokiego poziomu ochrony zdrowia, bezpieczeństwa w miejscu pracy, warunków pracy dostosowanych do potrzeb zawodowych, pozwalających na przedłużenie okresu uczestnictwa w rynku pracy • Uprawnienie pracownika do ochrony jego danych osobowych w aspekcie zatrudnienia
	Opieka nad dziećmi i wsparcie dla dzieci	• Prawo dzieci do dobrej jakości wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem w przyszłej cenie • Ochrona dzieci przed ubóstwem i prawo dzieci ze środowisk będących w trudnej sytuacji do stosowania środków zwiększających równość ich szans
	Opieka socjalna	• Prawo do odpowiedniej ochrony socjalnej pracowników niezależnie od rodzaju i czasu trwania ich stosunku pracy
	Zasiłki dla bezrobotnych	• Uprawnienie bezrobotnych do stosownego wsparcia w procesie aktywizacji, który ukierunkowany jest na (re)integrację na rynku pracy przez publiczne służby zatrudnienia • Prawo bezrobotnych do świadczeń z tytułu bezrobocia – • adekwatnych do opłacanych przez nich składek i krajowych zasad kwalifikowalności, wypłacanych przez rozsądny okres, z zastrzeżeniem, iż wskazane świadczenia nie powinny stanowić czynnika zniechęcającego do szybkiego powrotu do zatrudnienia
	Dochód minimalny	• Prawo każdej osoby o niewystarczających zasobach do odpowiedniego dochodu minimalnego pozwalającego na życie w godnych warunkach oraz skuteczny dostęp do towarów i usług wspierających • Świadczenia związane z dochodem minimalnym powinny zachęcać osoby zdolne do pracy do włączenia się do rynku pracy
Ochrona socjalna i integracja społeczna		

Kategoria	Podkategoria	Deskrypcja
Ochrona socjalna i integracja społeczna – cd.	Świadczenia emerytalne i renty	• Uprawnienie do emerytury proporcjonalnej do opłacanych składek, gwarantującej odpowiedni dochód • Równość szans kobiet i mężczyzn w nabywaniu praw emerytalnych • Prawo każdej osoby w podeszłym wieku do dysponowania środkami pozwalającymi na godne życie
	Ochrona zdrowia	• Otwarty, uniwersalny, szybki i przystępny cenowo dostęp do prewencyjnej i objawowej opieki zdrowotnej dobrej jakości
	Integracja osób niepełnosprawnych	• Prawo osób niepełnosprawnych do dochodu zapewniającego godne życie, usług włączających w rynek pracy i życie społeczne oraz odpowiednio dostosowanego do ich potrzeb środowiska pracy
	Opieka długoterminowa	• Otwarty, uniwersalny dostęp do przystępnych cenowo i dobrej jakości usług opieki długoterminowej (w szczególności w naturalnym środowisku)
	Mieszkalnictwo i pomoc dla bezdomnych	• Zapewnienie potrzebującym dostępu do mieszkań socjalnych lub pomocy mieszkaniowej dobrej jakości • Prawo osób w trudnej sytuacji do stosownej pomocy i ochrony przed przymusową eksmisją • Prawo osób bezdomnych do schronienia i usług ukierunkowanych na integrację społeczną
	Dostęp do podstawowych usług	• Otwarty, uniwersalny dostęp do elementarnych usług o dobrej jakości i pokierowanie osób potrzebujących w zakresie dostępu do tych usług

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Europejskiego Filaru Praw Socjalnych*, Urząd Publikacji UE, b.d., s. 10-22, https://commission.europa.eu/system/files/2017-12/social-summit-european-pillar-social-rights-booklet_pl.pdf (dostęp: 1 grudnia 2023 r.).

Pierwsze dwa priorytetowe obszary wyodrębnione w Europejskim Filarze Praw Socjalnych, tj. zapewnienie równych szans i dostępu do zatrudnienia oraz uczciwe warunki pracy, są wzajemnie powiązane. Obie kategorie dotyczą bowiem aspektu pracy. Praca zaś stanowi podstawowe źródło dochodu pozwalającego na zaspokajanie konkretnych potrzeb bytowych, życie w godnych warunkach i przetrwanie. Ponadto poprzez wykonywanie pracy pokrywane jest zapotrzebowanie na usługi i dobra, generowane przez potrzeby społeczeństwa. Oprócz materialnych aspektów pracy, mających zasadnicze znaczenie dla kwestii bezpieczeństwa socjalnego, należy również wskazać na jej niematerialną wartość w postaci rozwoju umysłowego i samorealizacji. Pobudzanie gospodarki, zwiększanie liczby miejsc pracy i dbałość o równowagę w dziedzinie zatrudnienia i samozatrudnienia, m.in. poprzez przyjmowanie i wdrażanie stosownych uregulowań prawnych oraz poszanowanie i podkreślanie rangi konstytutywnych praw, najskuteczniej obniżają poziom bezrobocia i zwiększają poziom bezpieczeństwa socjalnego¹⁶. Zapewnienie równych szans i dostępu do zatrudnienia oraz uczciwych warunków pracy stanowi niezbędny komponent zespołu czynności zmierzających do ochrony bezpieczeństwa socjalnego. Pozwala bowiem na stabilizację w sferze zatrudnienia i samozatrudnienia, niweluje niepokoje i lęk w obszarze dostępu do pracy i utrzymania zatrudnienia czy tworzenia, kontynuowania i rozwijania własnej działalności gospodarczej. W obszarze pracy występują liczne zagrożenia i deficyty, wśród których można wymienić niezdolność do pracy na skutek niepełnosprawności, choroby czy wieku, uchylanie się od pracy osób do niej zdolnych, nierówności i dyskryminacja w dostępie do pracy i jej warunkach, nieadekwatne wynagrodzenia, nieuzasadnione zwolnienia z pracy, stosowanie nietypowych umów, brak balansu między życiem prywatnym a zawodowym. Konieczne jest odpowiednie reagowanie na te zjawiska, aby zapewnić odpowiedni poziom bezpieczeństwa socjalnego. Według H. F. Zachera bezpieczeństwo socjalne oznacza bowiem „niezawodną ochronę przed pewnymi rodzajami

¹⁶ S. Zakrzewski, *Bezpieczeństwo socjalne a wykluczenie społeczne*, „Przegląd Strategiczny” 2013, nr 1, s. 167.

ryzyka występującymi w życiu”¹⁷. We wskazanym rozumieniu termin „bezpieczeństwo socjalne” nie odnosi się do percepcji bezpieczeństwa jako danego stanu rzeczywistości, lecz do zespołu działań zaradczych asekurujących ten stan. Efektywne eliminowanie zagrożeń, którego punktem wyjścia są właściwe uregulowania prawne, standardy i wytyczne, skutkuje prawidłowym funkcjonowaniem rynku pracy, co z kolei wpływa na poprawę sytuacji materialnej i bytowej osób zarobkujących i ich poczucie bezpieczeństwa socjalnego.

W ramach analizy dwóch pierwszych kategorii Europejskiego Filaru Praw Socjalnych, poruszających wieloaspektową problematykę pracy, należy wskazać na ich ważny cel, którym jest promowanie polityki *flexicurity* w UE jako sposobu na zwiększenie elastyczności rynku pracy przy jednoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa socjalnego osób zarobkujących. Termin *flexicurity* powstał z połączenia dwóch angielskich słów: *flexibility* (elastyczność) oraz *security* (bezpieczeństwo)¹⁸. *Flexicurity* bazuje na odpowiedniej koordynacji kwestii zatrudnienia i polityki socjalnej oraz starannie wyważonym połączeniu elastyczności warunków pracy z odpowiednią ochroną zapewniającą właściwy poziom bezpieczeństwa socjalnego¹⁹. W świetle idei *flexicurity* polityka zatrudnienia powinna kreować warunki możliwie najbardziej sprzyjające wzrostowi aktywności na rynku pracy, a polityka społeczna musi gwarantować każdej jednostce włączonej w rynek pracy akceptowalny poziom zabezpieczenia społecznego i gospodarczego²⁰. Podejście *flexicurity* uzewnętrzniane jest poprzez wykorzystywanie stosownych narzędzi, charakterystycznych dla danych typów elastyczności i bezpieczeństwa w obszarze pracy oraz wzajemnie powiązanych (tab. 2.).

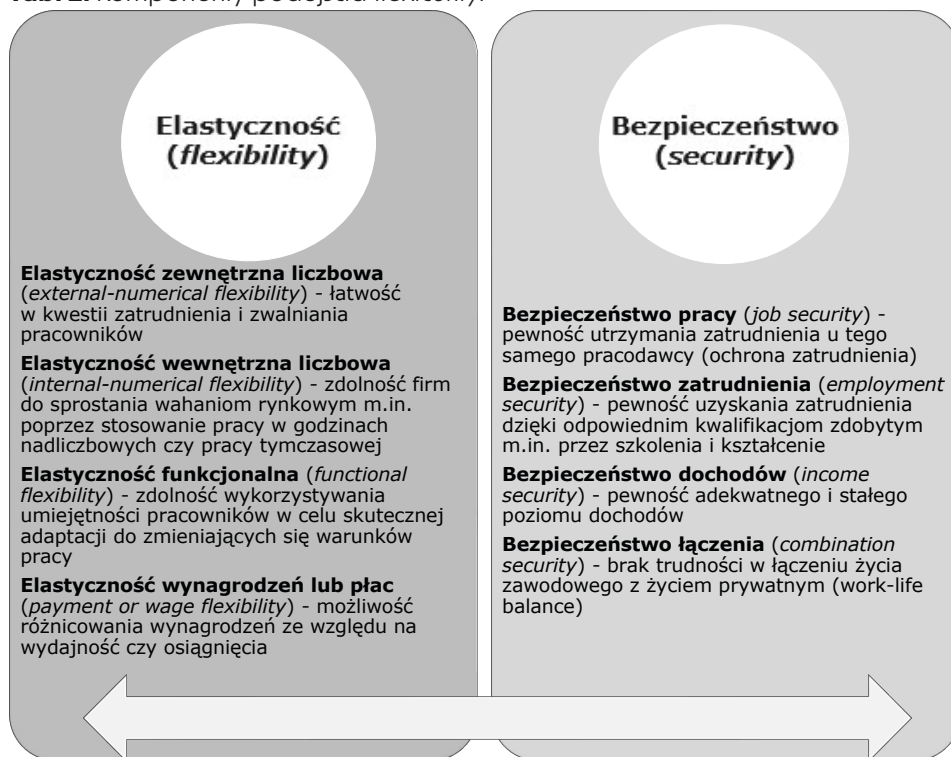
¹⁷ H.F. Zacher, *Rozwój Prawa Socjalnego*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1988, b.d., s. 179.

¹⁸ *Flexicurity*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Flexicurity> (dostęp: 12 grudnia 2023 r.).

¹⁹ E. Viebrock, J. Clasen, *Flexicurity and welfare reform: a review [Flexicurity i reforma systemu opieki społecznej: przegląd]*, „Socio-Economic Review” 2009, nr 2, s. 306.

²⁰ *ibidem*.

Tab. 2. Komponenty podejścia *flexicurity*.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie T. Wilthagen, F.H. Tros, *The Concept of Flexicurity: A New Approach to Regulating Employment and Labour Markets* [Koncepcja flexicurity: nowe podejście do regulacji zatrudnienia i rynków pracy], "Transfer, European Review of Labour and Research" 2004, nr 2; Eidem, *Dealing with the 'Flexibility – Security Nexus': Institutions, Strategies, Opportunities and Barriers* [Radzenie sobie z „Elastyczność – bezpieczeństwo”: instytucje, strategie, szanse i bariery], "AIAS Working Paper" 2003, nr 10, *cit. per.* E. Viebrock, J. Clasen, *Flexicurity and welfare reform: a review* [Flexicurity i reforma systemu opieki społecznej: przegląd], "Socio-Economic Review" 2009, nr 2, s. 308-309.

Wszystkie elementy składające się na politykę *flexicurity* (tab. 2) winny być odpowiednio wyważone, stwarzać stan równowagi między elastycznością w obszarze pracy a bezpieczeństwem socjalnym. Tego typu równowagę można dostrzec w uregulowaniach Europejskiego Filaru Praw Socjalnych, czego przykładem jest postulat zapewniania pracodawcom elastyczności ułatwiającej adaptację do zmiennych warunków w sferze gospodarczej przy równoczesnym

ukierunkowaniu na przeciwdziałanie powstawania niepewnych warunków pracy.

Ostatnią kategorię praw socjalnych ujętych w Europejskim Filarze Praw Socjalnych, tj. ochronę socjalną i integrację społeczną, należy przeanalizować w kontekście bezpieczeństwa socjalnego i oddzielić problematykę ochrony socjalnej od integracji społecznej. Jest to uzasadnione tym, iż ochrona socjalna ściśle wiąże się z bezpieczeństwem socjalnym, gdyż dotyczy minimalizowania ryzyka ubóstwa, zapewnienia minimalnego standardu życia i godnych warunków bytowania. Integracja społeczna jest natomiast bardziej zbliżona do bezpieczeństwa społecznego, a więc szerszego ujęcia bezpieczeństwa. Opiera się ona na tworzeniu więzi, zrozumieniu i akceptacji w środowisku społecznym, bazuje na zapewnieniu pełnego uczestnictwa i równości szans wszystkim członkom społeczeństwa. Z kolei według M. Leszczyńskiego na bezpieczeństwo społeczne oprócz bezpieczeństwa socjalnego składają się również bezpieczeństwo wspólnotowe i rozwojowe²¹. Integrację społeczną można zatem zaklasyfikować do bezpieczeństwa wspólnotowego, stanowiącego komponent bezpieczeństwa społecznego, a wyodrębnionego od bezpieczeństwa socjalnego.

Implikacje Europejskiego Filaru Praw Socjalnych dla Polski

Ustanowienie i implementowanie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych ma wpływ również na bezpieczeństwo socjalne obywateli Polski. Polska posiada status państwa członkowskiego UE od 2004 r., co zobowiązuje ją do przestrzegania prawa unijnego oraz przyjmowania wspólnych polityk i standardów. Podobnie zatem jak inne kraje członkowskie powinna respektować i wdrażać zasady oraz wartości Europejskiego Filaru Praw Socjalnych w systemie prawnym i społecznym. Pomimo iż Europejski Filar Praw Socjalnych w głównej mierze dotyczy krajów strefy euro, to może być on uznawany

²¹ M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne wobec wyzwań XXI wieku*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011, s. 58, cit. Per: P. Majer, A. Urbanek, *Bezpieczeństwo społeczne. Ewaluacja, instytucje, zagrożenia*, Editions Spotkania, Warszawa 2016, s. 63.

i realizowany również przez kraje członkowskie UE nienależące do tej strefy²². Choć analizowany instrument nie jest bezpośrednio wiążący prawnie, to poszczególne jego założenia i cele mogą być implementowane poprzez dyrektywy.

Przedstawiciele rządu Polski wyrazili aprobatę wobec Europejskiego Filaru Praw Socjalnych po jego oficjalnym przyjęciu i podkreślili przy tym, iż wartości z niego wynikające są już respektowane, jednak nadal istnieje wiele nierozwiązanych problemów społecznych²³. Również kwestie dostępu do pracy i jej warunków wymagają modyfikacji²⁴. Tym samym wskazane jest stosowanie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych jako ram odniesienia dla realizowanych polityk, tak by poprawić jakość życia obywateli Polski, budować bardziej sprawiedliwe warunki funkcjonowania i podnieść poziom bezpieczeństwa socjalnego.

Polska podjęła szereg konkretnych kroków w ramach wdrażania Europejskiego Filaru Praw Socjalnych: dostosowuje regulacje prawne oraz polityki do założeń wskazanego dokumentu, promuje sprawiedliwość społeczną i równość szans, a także zaangażowanie w dialog z innymi państwami członkowskimi UE celem wspólnego podejmowania działań służących osiągnięciu założonych celów. Egzemplifikacyjnie Ustawą z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw wzmocniono i uściślono przepisy dotyczące zakazu dyskryminacji i nakazu zapewnienia przez pracodawców równych szans i jednakowego traktowania wszystkich

²² *Komunikat Komisji do Parlamentu...*, op. cit., s. 6.

²³ *Europejski Filar Praw Socjalnych przyjęty*, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina/europejski-filar-praw-socjalnych-przyjety> (dostęp: 13 grudnia 2023 r.).

²⁴ L. Mitrus w wyniku swoich badań teoretycznych z 2015 r. nad relacją między pracą zarobkową a bezpieczeństwem socjalnym doszedł do wniosku, iż istniejący stan prawny w zakresie pracy jest percypowany jako niesprawiedliwy, zauważalne są daleko idące dyferencje w sytuacji osób zarobkujących, a stabilizacja zatrudnienia coraz bardziej przeistacza się w przywilej niż standardowe, uniwersalne uprawnienie. Przywołane dociekania naukowe zidentyfikowały także dylematy w kwestii szeroko pojmowanego zabezpieczenia społecznego, w tym modelu ochrony socjalnej, i naświetliły potrzebę dokonania fundamentalnych modyfikacji w obrębie rynku pracy oraz statusu prawnego i ochrony socjalnej osób pracujących. Za: L. Mitrus, *Praca zarobkowa a bezpieczeństwo socjalne (uwagi na tle przekształceń rynku pracy)*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2015, nr 3, s. 402-403.

pracowników²⁵. Tym samym przepisy stały się bardziej precyzyjne i kompleksowe, co zapewniło większą ochronę. Stanowiło to ważny krok w kierunku budowania bardziej sprawiedliwego i tolerancyjnego miejsca pracy. Zdrowsze i stabilniejsze warunki pracy przyczyniają się do większej stabilności zatrudnienia, wywierają pozytywny wpływ na bezpieczeństwo socjalne pracowników i ich rodzin. Jako przejaw realizacji idei, które wynikają z Europejskiego Filaru Praw Socjalnych, można wskazać również systematyczny wzrost minimalnych wynagrodzeń za pracę obowiązujących w Polsce, jak również wprowadzanie programów wsparcia rodzin z dziećmi.

Podsumowanie

Wdrażanie kierunków i założeń zdefiniowanych w ramach Europejskiego Filaru Praw Socjalnych jest procesem długotrwałym, wymaga podjęcia wspólnych wysiłków państw członkowskich celem ukonstytuowania silniejszej „Europy Socjalnej”²⁶. Socjalnej, a zatem odpowiednio zaspokajającej fundamentalne potrzeby materialne i bytowe społeczeństwa. Implikacja zasad Europejskiego Filaru Praw Socjalnych ponad wszelką wątpliwość wpływa pozytywnie na kwestię ochrony bezpieczeństwa socjalnego obywateli państw członkowskich UE.

Poczynione dociekania naukowe pozwoliły na sformułowanie wniosku, iż inicjatywa UE w postaci Europejskiego Filaru Praw Socjalnych przyczynia się do wzmocnienia bezpieczeństwa socjalnego obywateli krajów członkowskich UE, w tym Polski. Poprzez ustanowienie wskazanego instrumentu UE wyeksponowała swoją kluczową rolę w wyrównywaniu standardów socjalnych na całym jej terytorium oraz w zwiększaniu ochrony socjalnej. Wsparła bowiem tworzenie spójnych i skutecznych systemów ochrony socjalnej, odpowiadających na konkretne potrzeby i wyzwania państw członkowskich.

²⁵ Ustawa z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1043).

²⁶ *Plan działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych*, <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/pl/index.html> (dostęp: 7 listopada 2023 r.).

Zasady i założenia Europejskiego Filaru Praw Socjalnych mogą stanowić punkt odniesienia do kształtowania polityk związanych z zatrudnieniem, opieką zdrowotną, edukacją czy zabezpieczeniem socjalnym i chronić tym samym prawa i dobrobyt obywateli oraz zapewniać poczucie bezpieczeństwa. Pomoże to wykreować stabilność i wewnętrzną spójność społeczną, wolną od napięć, niezadowolenia i wykluczenia społecznego, wzmacniającą bezpieczeństwo narodowe. Bezpieczeństwo narodowe jest bowiem zagadnieniem złożonym i wielowymiarowym, zależnym od wielu czynników i oprócz takich aspektów, jak cyberbezpieczeństwo, obronność czy bezpieczeństwo energetyczne, obejmuje również bezpieczeństwo społeczne, w tym socjalne. Wszystkie dziedziny bezpieczeństwa narodowego są względem siebie komplementarne, dlatego też pozytywy dla bezpieczeństwa socjalnego – zidentyfikowane w Europejskim Filarze Praw Socjalnych – przynoszą jednoczesną korzyść dla bezpieczeństwa narodowego jako całości.

Bibliografia

References List

Piśmiennictwo

Literature

Gierszewski J., Pieczywok A., *Metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2020.

Kowalczyk J., Ślusarczyk Z., *Unia Europejska: Proces integracji europejskiej i zarys problematyki instytucjonalno-prawnej*, Polskie Wydawnictwo Prawnicze luris, Poznań 2006.

Kowalski P., „Nowe prawa człowieka”. *Perspektywy i zagrożenia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1988, nr 2.

Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne wobec wyzwań XXI wieku*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.

Leszczyński M., Szydlik-Leszczyńska A., *Bezpieczeństwo społeczne w wymiarze lokalnym*, „Res Politicae” 2022, nr 14.

- Majer P., Urbanek A., *Bezpieczeństwo społeczne. Ewaluacja, instytucje, zagrożenia*, Editions Spotkania, Warszawa 2016.
- Mazurek F.J., *Godność człowieka a prawa człowieka*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1980, nr 8.
- Mitrus L., *Praca zarobkowa a bezpieczeństwo socjalne (uwagi na tle przeobrażeń rynku pracy)*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2015, nr 3.
- Sulmicka M., *Strategia „Europa 2020” – postlizbońska polityka rozwoju Unii Europejskiej*, „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2011, nr 85.
- Viebrock E., Clasen J., *Flexicurity and welfare reform: a review [Flexicurity i reforma systemu opieki społecznej: przegląd]*, „Socio-Economic Review” 2009, nr 2.
- Wilthagen T., Tros F.H., *Dealing with the ‘Flexibility –Security Nexus’: Institutions, Strategies, Opportunities and Barriers [Radzenie sobie z „Elastyczność – bezpieczeństwo”: instytucje, strategie, szanse i bariery]*, „AIAS Working Paper” 2003, nr 10.
- Wilthagen T., Tros F.H., *The Concept of Flexicurity: A New Approach to Regulating Employment and Labour Markets [Koncepcja flexicurity: nowe podejście do regulacji zatrudnienia i rynków pracy]*, „Transfer, European Review of Labour and Research” 2004, nr 2.
- Woch K., *Historia integracji europejskiej*, w: E. Krzysztofik (red.), *Wstęp do źródeł prawa Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2023.
- Zacher H.F., *Rozwój Prawa Socjalnego*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1988, b.d.
- Zakrzewski S., *Bezpieczeństwo socjalne a wykluczenie społeczne*, „Przegląd Strategiczny” 2013, nr 1.

Źródła

Sources

Europejski filar praw socjalnych, <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/glossary/european-pillar-of-social-rights.html> (dostęp: 7 listopada 2023 r.).

Europejski Filar Praw Socjalnych, Urząd Publikacji UE, b.d., https://commission.europa.eu/system/files/2017-12/social-summit-european-pillar-social-rights-booklet_pl.pdf (dostęp: 1 grudnia 2023 r.).

Europejski Filar Praw Socjalnych przyjęty, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina/europejski-filar-praw-socjalnych-przyjety> (dostęp: 13 grudnia 2023 r.).

Flexicurity, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Flexicurity> (dostęp: 12 grudnia 2023 r.).

Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Ustanowienie Europejskiego filaru praw socjalnych (COM [2017] 250 final).

Plan działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych, <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/pl/index.html> (dostęp: 7 listopada 2023 r.).

Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) (Dz. Urz. UE C 202 z 7 czerwca 2016 r.).

Traktat o Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 191 z 29 lipca 1992 r.).

Ustawa z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1043).

Copyright (c) 2024 Edyta Maria Pytel

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share-Alike 4.0 International License.

NOTKA BIOGRAFICZNA

Tomasz Kowalik

Generał brygady, doktor, zastępca szefa sztabu ds. zabezpieczenia w Wielonarodowym Korpusie Północny Wschód od 2021 r. W czasie swojej ponad 30-letniej służby wojskowej pełnił funkcje w 25. Brygadzie Kawalerii Powietrznej, w Departamencie Nauki i Szkolnictwa Wojskowego MON, w Sekretariacie wiceministra ds. uzbrojenia w MON, w Sztabie Generalnym WP, a także w Kwaterze Głównej NATO w Brukseli. Był dyrektorem Departamentu Wojskowych Spraw Zagranicznych w latach 2016-2019 oraz zastępcą szefa sztabu ds. wsparcia w Dowództwie Operacyjnym RSZ w latach 2020–2021. Jest absolwentem artyleryjskiej Wyższej Szkoły Oficerskiej w Toruniu, Akademii Sił Lądowych USA w West Point, studiów magisterskich z pedagogiki i psychologii na UMCS, podyplomowego studium bezpieczeństwa narodowego na Uniwersytecie Warszawskim, a także Podyplomowych Studiów Polityki Obronnej na Akademii Obrony Narodowej w Rembertowie. Tytuł doktora uzyskał z nauk humanistycznych na UMCS w Lublinie. Ukończył także kursy m.in. w NATO Defense College w Rzymie, w George C. Marshall Center w Garmisch-Partenkirchen oraz w Naval Postgraduate School w Monterey.

Eugeniusz Cieślak

Pułkownik (rez.) doktor hab., nawigator, dyrektor kursu polityki obronnej (The Higher Command Studies Course) oraz kursu dla generałów i oficerów flagowych (The Senior Leaders' Course) Bałtyckiej Akademii Obrony w Tartu w Estonii. Absolwent m.in. Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej, Akademii Obrony Narodowej w Warszawie, The Air Command and Staff Course oraz The Air War College w Maxwell AFB, USA. Wieloletni pracownik naukowo-dydaktyczny Akademii Obrony Narodowej. Jest autorem publikacji dotyczących zagadnień bezpieczeństwa militarnego, w tym sił powietrznych oraz obrony powietrznej.

Krzysztof Motacki

Generał dywizji (rez.), doktor. W czasie zawodowej służby wojskowej pełnił obowiązki na wielu stanowiskach, m.in. zastępcy dowódcy 15 BZ, szefa sztabu 1 DZ, dowódcy 2 BZ, zastępcy dowódcy 12 DZ. Zorganizował, a następnie był szefem zarządu P3/P7 w Sztabie Generalnym WP. Jako pierwszy dowódca Wielonarodowej Dywizji Północny Wschód był odpowiedzialny za jej sformowanie i międzynarodową certyfikację. Uczestnik misji poza granicami kraju, m.in. UNIFIL w Libanie, dowódca PKW SFOR w Bośni i Hercegowinie, szef oddziału szkolenia Wielonarodowej Dywizji Centrum-Południe w Iraku (III zmiana) i szef sztabu tej dywizji (IX zmiana), zastępca dowódcy Regionu Wschodniego ds. Koalicyjnych w Afganistanie. Obecnie wykładowca Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku.

Grzegorz Hadam

Komandor porucznik. W 1997 r. ukończył Akademię Marynarki Wojennej w Gdyni. W latach 1997-2006 służył w Helu w 13. Dywizjonie Trałowców na stanowisku dowódcy działu okrętowego, a następnie oficera flagowego w sztabie dywizjonu. W latach 2007-2019 działał w Centrum Operacji Morskich – Dowództwie Komponentu Morskiego w Gdyni. W latach 2019-2022 skierowany do służby w Sojuszniczym Dowództwie Sił Połączonych NATO w Neapolu na stanowisko starszego

specjalisty w wydziale planowania logistycznego. Od 2022 r. pełni obowiązki w DWD P-W na stanowisku głównego specjalisty. Jest absolwentem studiów podyplomowych w Akademii Marynarki Wojennej.

Stanisław Waszczykowski

Urzędnik państwowy, oficer rezerwy. Absolwent Akademii Sztuki Wojennej, ukończył tam studia licencjackie na kierunku Obronność na Wydziale Wojskowym, studia magisterskie na kierunku Bezpieczeństwo Międzynarodowe i Dyplomacja na Wydziale Bezpieczeństwa Narodowego oraz studia podyplomowe na kierunku Międzynarodowe Stosunki Wojskowe. Stażysta w Biurze Bezpieczeństwa Narodowego w Departamencie Analiz Strategicznych oraz Departamencie Zwierzchnictwa nad Siłami Zbrojnymi. Autor publikacji na portalu Konflikty.pl oraz były członek zespołu i analityk Instytutu Nowej Europy. Obecnie specjalista w Zespole Analiz Biura Polityki Międzynarodowej w Kancelarii Prezydenta RP. Jego zainteresowania badawcze obejmują zagadnienia związane z misjami i operacjami pokojowymi ONZ, funkcjonowaniem OBWE oraz szeroko rozumianą polityką bezpieczeństwa.

Kamil Opara

Doktorant w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego (UW) w dyscyplinie Nauki o polityce i administracji. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji UW (prawo) i Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych UW (stosunki międzynarodowe; specjalizacja: bezpieczeństwo i studia strategiczne). Studiował także na brytyjskim University of Kent. Ukończył Studium Polityki Zagranicznej Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych. Obecnie starszy specjalista w Zespole Analiz Biura Polityki Międzynarodowej w Kancelarii Prezydenta RP, wcześniej analityk w Instytucie Nowej Europy i zastępca kierownika Szkoły Prawa i Gospodarki Chin UW. Jego zainteresowania badawcze obejmują: politykę zagraniczną Chińskiej Republiki Ludowej, spory terytorialne i bezpieczeństwo w regionie Azji Południowo-Wschodniej, system bezpieczeństwa euroatlantyckiego, a także politykę państw bałtyckich.

Karolina Hermann

Absolwentka filologii rosyjskiej (Uniwersytet Gdański, 2019), Europeistyki (Uniwersytet Warszawski, 2021) oraz Studiów wschodnich (Uniwersytet Warszawski, 2022). Doktorantka Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego w dyscyplinie Nauki o polityce i administracji. W latach 2022–2023 analityk ds. europejskich relacji dwustronnych w Biurze Polityki Międzynarodowej w Kancelarii Prezydenta RP. Delegat krajowy w Korpusie Prezydencji Polski w Radzie Unii Europejskiej w 2025 r. Ekspert współpracujący Komitetu Budżetowego Rady Unii Europejskiej. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się na uwarunkowaniach i priorytetach polityki zagranicznej państw postjugosłowiańskich oraz na współpracy państw regionu Bałkanów Zachodnich z Federacją Rosyjską. Prowadziła badania w Republice Serbii oraz Bośni i Hercegowinie.

Edyta Pytel

Doktorantka nauk społecznych w dyscyplinie Nauki o bezpieczeństwie w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Absolwentka administracji na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, a także studiów II stopnia na kierunku Praca socjalna (spec. organizator usług społecznych) na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Posiada ponad 6-letnie doświadczenie zawodowe w obszarze pomocy społecznej. Jest kontrolerem projektów Europejskiego Funduszu Społecznego. Prowadzi zajęcia dydaktyczne ze studentami w Instytucie Zarządzania i Spraw Społecznych Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Jej zainteresowania badawcze oscylują wokół zagadnień bezpieczeństwa społecznego ze szczególnym zaakcentowaniem kwestii bezpieczeństwa socjalnego.

ISSN 1896-4923
e-ISSN 2956-8536